

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“ศึกษาเพื่อพัฒนาภาษาและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น:
การบูรณาการความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นสู่ความรู้เชิงวิชาการ”

Community based research for language development and local wisdom among ethnic
groups: Integrating local and academic knowledge systems

โดย

ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

Project

**Community based research for language development and local wisdom among ethnic
groups: Integrating local and academic knowledge systems**

RDG55H0002

By

Project Manager

Dr.Mayuree Thawornpat

Supported by

Thailand Research Fund

2014

บทคัดย่อ

โครงการ “ศึกษาเพื่อพัฒนาภาษาและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : การบูรณาการความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นสู่ความรู้เชิงวิชาการ” ดำเนินงานโดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีวัตถุประสงค์เพื่อทดลองดำเนินการวิจัยบูรณาการวิชาการกับวิจัยเพื่อท้องถิ่นของนักวิชาการร่วมกับชุมชน สนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษาและวัฒนธรรมอยู่ในภาวะวิกฤต ประกอบด้วยโครงการย่อย 2 โครงการ ได้แก่ โครงการที่ 1 นักวิจัยด้านภาษาศาสตร์ดำเนินการศึกษาภาษาศาสตร์พื้นบ้านร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ ศึกษาเรื่องแนวทางบูรณาการความรู้ภาษาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ความรู้ภาษาศาสตร์พื้นบ้านชาวญ้อ โครงการที่ 2 นักวิจัยด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีดำเนินการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เลอเวีะและมอญร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มญ้อที่บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ กลุ่มเลอเวีะที่บ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน กลุ่มมอญที่บ้านหนองตุ้ อ.ป่าซาง จ.ลำพูน และกลุ่มพะลือ (ลัวะ) ที่บ้านเมืองกะ อ.แมริม จ.เชียงใหม่

จากการดำเนินงานโครงการ ก่อให้เกิดผล ดังนี้ 1) เกิดกระบวนการบูรณาการวิจัยเชิงวิชาการกับวิจัยเพื่อท้องถิ่นของนักวิชาการร่วมกับชุมชน 2) เกิดการสนับสนุนให้ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในภาวะวิกฤตเสี่ยงต่อการสูญหายมีการสืบค้น อนุรักษ์ และฟื้นฟูภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) เกิดความเข้มแข็งของเครือข่ายที่ร่วมดำเนินงาน 4) ได้องค์ความรู้จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชนนำไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการในวงกว้าง 5) เกิดการสร้างองค์ความรู้แก่ประเทศและเป็นฐานความรู้ในการศึกษาและพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษาและวัฒนธรรมอยู่ในภาวะวิกฤตและ 6) เกิดทางเลือกใหม่สำหรับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

ABSTRACT

The project “Community based research for language development and local wisdom among ethnic groups: Integrating local and academic knowledge systems” runs with the support of the Thailand Research Fund. The project's aim is for coordinating integration of academic and community-based research among researchers and local communities. This project also seeks to promote discussions and practices relating to language, culture, and local wisdom among endangered ethnic minority groups. It consists of two research projects. In the first project, a botanist co-operated with the Nyah Kur from Thepsathit district, Chaiyaphum province to study on ethnobotany. For the second project, an historian co-operated with four ethnic minority groups; the Nyah Kur from Thepsathit district, Chaiyaphum province; the Lavua from Mae Sariang district, Mae Hong Son province; the Mon from Pa Sang district, Lamphun province; and the Lua from Muang Ka, Chiang Mai province to study history and archaeology relating to language.

The results of this project include; 1) the process of integrating local and academic knowledge systems among scholars and local communities; 2) the encouragement of ethnic communities in crisis regarding the preservation and revitalization of their languages, cultures, and local wisdom; 3) the strengthening of co-operation of networks; 4) the development of a body of knowledge from community-based research, of materials interesting to academia; 5) the creation of a knowledge-base for education and for the development of ethnic groups' languages and cultures in crisis; and 6) the implementation of a new method of community-based research for ethnic minority groups' languages and cultures in crisis.

กิตติกรรมประกาศ

โครงการ “ศึกษาเพื่อพัฒนาภาษาและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : การบูรณาการความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นสู่ความรู้เชิงวิชาการ” จะไม่สามารถเกิดขึ้นและดำเนินการจนสามารถสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญา และนักวิชาการสายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้อง จึงขอขอบคุณ นักวิจัย ได้แก่ อาจารย์พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ และคุณกิตติพงษ์ เกิดสว่าง ชุมชน 4 พื้นที่ ได้แก่ ชุมชนเลอเวีะ บ้านป่าแป๋ ด.ป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน ชุมชนญัฮกุร บ้านไร่และบ้านวังอ้ายโพธิ์ ด.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ ชุมชมมอญ บ้านหนองคู่ ด.บ้านเรือน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน ชุมชนพะลือก (ลัวะ) บ้านเมืองกะ ด.สะลวง อ.แมริม จ. เชียงใหม่ ผู้เป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรม ที่ให้การต้อนรับ ร่วมคิด ร่วมทำงาน และร่วมเรียนรู้ไปด้วยกัน ทำให้งานดำเนินไปบนฐานแนวคิดวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตได้อย่างต่อเนื่อง

ขอขอบคุณศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ ที่ปรึกษาโครงการ และบุคลากรของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ให้การสนับสนุนด้านวิชาการและอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่

ท้ายสุดขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ทั้งกลุ่มงานมนุษยศาสตร์ และฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สนับสนุน งบประมาณ ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่างๆ นับว่าเป็นการสร้างสรรปัญญา เพื่อพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์
ผู้ประสานงานชุดโครงการฯ

คำนำ

โครงการ “ศึกษาเพื่อพัฒนาภาษาและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : การบูรณาการความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นสู่ความรู้เชิงวิชาการ” เกิดขึ้นด้วยความพยายามที่จะสร้างนักวิชาการที่สามารถดำเนินการวิจัยบูรณาการวิชาการกับวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับภาษา วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษาและวัฒนธรรมอยู่ในภาวะวิกฤต โดยใช้ภาษาและวัฒนธรรมเป็นฟันเฟืองหลักในการขับเคลื่อนงาน ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้วยดีจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) การทำงานตลอดโครงการด้วยความอุตสาหะพยายามของทั้งนักวิชาการ และนักวิจัยท้องถิ่น และกลุ่มคนที่ร่วมโครงการ ก่อเกิดผลผลิตด้านวิชาการ สร้างความมั่นใจในตัวตนให้แก่ชุมชนต่างๆ ผ่านการศึกษาภาษา วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ วรรณกรรมมุขปาฐะ และพืชพื้นบ้าน โดยนักวิชาการและนักวิจัยท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เกิดความเชื่อมั่นในการสืบค้น อนุรักษ์ และสืบทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นต่างๆ โครงการนี้มีลักษณะเป็นการทดลองดำเนินการวิจัยบูรณาการวิชาการกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตของนักวิชาการร่วมกับชุมชน จึงมีเพียงสองโครงการย่อย แต่มีการปฏิบัติงานในสี่พื้นที่ ได้แก่ กลุ่มเลอเวือะ บ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน กลุ่มมอญ บ้านหนองตุ้ อ.ป่าซาง จ.ลำพูน กลุ่มญ้อกร บ้านไร่และบ้านวังอ้ายโพธิ์ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ และกลุ่มพะลือก บ้านเมืองกะ อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

รายงานฉบับนี้เป็นการนำเสนอผลการดำเนินงานทั้งในภาพรวมและการนำเสนอผลงานแยกเป็นรายโครงการ หวังว่าผลการดำเนินงานในครั้งนี้จะได้รับความสนใจ มีการนำไปปรับใช้ประโยชน์เพื่อสร้างนักวิชาการที่สามารถทำงานร่วมกับชุมชนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์ปัญหา เพื่อพัฒนาประเทศต่อไป

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ-ภาษาไทย	ก
บทคัดย่อ-ภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
คำนำ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
ส่วนที่ 1 บทนำ	1
1.1 ชื่อโครงการ	1
1.2 ความเป็นมา และความสำคัญ	1
1.3 กรอบแนวคิด และยุทธศาสตร์หลัก	2
1.4 วัตถุประสงค์	2
1.5 กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินการ	2
1.6 ระยะเวลาดำเนินการ	3
1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
ส่วนที่ 2 วิธีการดำเนินงาน	4
2.1 การดำเนินงานของโครงการหลัก	4
2.2 การดำเนินงานของโครงการย่อย	6
ส่วนที่ 3 ผลการดำเนินงาน	12
3.1 ผลการดำเนินงานของแต่ละโครงการย่อยจำนวน 2 โครงการ	12
3.2 ผลการดำเนินงานของโครงการโดยภาพรวม	15
3.3 ผลการดำเนินงานของแต่ละโครงการหลัก	18
ส่วนที่ 4 สรุปและวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน	32
4.1 ปัจจัยเกื้อหนุนการดำเนินงานโครงการ	34
4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน	37
4.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา	38

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
เอกสารอ้างอิง	39
ภาคผนวก ก	40
- ใบสรุปรายงานการดำเนินงานของโครงการแนวทางการบูรณาการ ความรู้พหุภาษาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ความรู้พหุภาษาศาสตร์พื้นบ้าน ชาวญ้อกร ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ	41
- ใบสรุปรายงานการดำเนินงานของโครงการการศึกษาและ ฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์กลุ่มเลอเวีอะและมอญ	45
ภาคผนวก ข	48
- บทคัดย่อ โครงการแนวทางในการบูรณาการความรู้พหุภาษาศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์ความรู้พหุภาษาศาสตร์พื้นบ้านชาวญ้อกร ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ	49
- บทคัดย่อ โครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ เลอเวีอะและมอญ	50
- Abstract The Study of Ethnohistory and Rivitalization of Lavua and Mon	52
ภาคผนวก ค	54
- สรุปภาพรวมของโครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ เลอเวีอะและมอญ	55
1. ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างชาวมอญ ญ้อกร และลัวะ/เลอเวีอะ	55
2. แนวทางและปัญหาของการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นของชาติพันธุ์	58
3. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในหมู่บ้านต่างๆ	61
4. ประวัติศาสตร์กับภาษา	66
5. สรุป	69

- การเผยแพร่ความรู้ผ่านกิจกรรม การถอดบทเรียน และการเผยแพร่ ข้อมูลโครงการ การศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ กลุ่มเลอเวีอะและมอญ	70
1. การจัดกิจกรรมและเผยแพร่ความรู้ทางประวัติศาสตร์ในหมู่บ้าน	70
2. ถอดบทเรียนหรือวิธีการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์	92

สารบัญตาราง

เรื่อง		หน้า
ตารางที่ 1	สรุปกิจกรรมและวิธีดำเนินการ โครงการแนวทางการบูรณาการความรู้ พหุศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ความรู้พหุศาสตร์พื้นบ้านชาวญ้อสุราษฎร์	6
ตารางที่ 2	สรุปกิจกรรมตามข้อเสนอโครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติ พันธุ์เลอเวือะและมอญ	9
ตารางที่ 3	เป้าหมายและประเด็นของการดำเนินงานของโครงการย่อย	16
ตารางที่ 4	สรุปผลการพิจารณารายงานฉบับสมบูรณ์โครงการย่อย	18
ตารางที่ 5	สรุปผลการดำเนินงานโครงการหลัก	18
ตารางที่ 6	การมีประสบการณ์ด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชน	35
ตารางที่ 7	การมีส่วนร่วมของชุมชน (ภายใต้บริบทของโครงการ)	36

ส่วนที่ 1

บทนำ

1.1 ชื่อโครงการ

การศึกษาเพื่อพัฒนาภาษาและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น:
การบูรณาการความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นสู่ความรู้เชิงวิชาการ

1.2 ความเป็นมา และความสำคัญ

ภาวะวิกฤตทางภาษาหรือการตายของภาษาซึ่งกำลังเกิดขึ้นอย่างรุนแรงในปัจจุบันคุกคามต่อการสูญเสียความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของมนุษยชาติ ในทำนองเดียวกับความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ หรือการสูญพันธุ์ของพืชและสัตว์ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ตระหนักถึงความสำคัญของวิกฤตการถดถอยทางภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบภูมิปัญญา อันเป็นรากฐานของความรู้ และความมั่นคงในชีวิตของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย จึงได้ดำเนินการเพื่อศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548

ที่ผ่านมาศูนย์ฯ ได้รับการสนับสนุนในประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต จากฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สกว. เป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนชาติพันธุ์ดำเนินกิจกรรมการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้ก่อให้เกิดการตื่นตัวในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างกว้างขวาง รวมได้ผลงานในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้งสิ้นจำนวน 22 กลุ่มภาษา

จากการทำงานที่ผ่านมา พบว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต แม้ว่าจะเห็นผลในเชิงคุณค่ามากก็ตาม แต่ผลเชิงปริมาณและการขยายความรู้สู่วงกว้างยังอย่างจำกัด จึงต้องการการเชื่อมร้อยความรู้จากส่วนอื่นๆ เข้ามาบูรณาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ในเชิงวิชาการ นักวิชาการเข้ามามีบทบาทในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บูรณาการ และเชื่อมร้อยความรู้ท้องถิ่นกับความรู้เชิงวิชาการ ทั้งนี้ในการดำเนินงานจะต้องเป็นการทำงานร่วมกันตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ มิใช่ให้ชุมชนเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น จึงได้นำไปสู่การวิจัยเชิงปฏิบัติร่วมกันของนักวิชาการกับนักวิจัยชาวบ้าน ผ่านหลักคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ทั้งนี้ศูนย์ฯ ทำหน้าที่เป็นผู้รับทุน ติดตามการทำงาน และประสานงานทางวิชาการภาพรวม ตามสัญญาการรับทุนมีนักวิชาการ 2 ท่าน ซึ่งดำเนินการร่วมกับ 2 กลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้

กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ โดยมีคุณกิตติพงษ์ เกิดสว่าง จากองค์การสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางในการบูรณาการความรู้

พจนานุกรมเพื่อการอนุรักษ์ความรู้พจนานุกรมพื้นบ้านชาวญ้อกร ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิตย์ จ.ชัยภูมิ” โดยมีชาวญ้อกรเป็นผู้ร่วมวิจัย

กลุ่มชาติพันธุ์ละว้า (เลอเวือะ) บ้านป่าแป๋ จ.แม่ฮ่องสอน และบ้านบ่อหลวง จ.เชียงใหม่ และมอญ บ้านหนองคู้ จ.ลำพูน โดยมีอาจารย์พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ จากภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นหัวหน้าโครงการเรื่อง “การศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์กลุ่มเลอเวือะและมอญ” โดยมีชาวละว้า (เลอเวือะ) และมอญ บ้านหนองคู้ จ.ลำพูน เป็นผู้ร่วมวิจัย

1.3 กรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์หลัก

กรอบแนวคิดหลักของการดำเนินงานโครงการนี้ คือ การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรม การบูรณาตักษะงานวิจัยระหว่างชุมชนกับนักวิชาการ และการบูรณาการความรู้ท้องถิ่นและความรู้วิชาการ โดยใช้ “ภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นฐานเพื่อนำไปสู่การบูรณาการความรู้ด้านอื่นๆ แนวทางที่สำคัญของโครงการคือ ดำเนินถึงการมีส่วนร่วมของคนใน “ชุมชน” ซึ่งเป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมและคนนอก “นักวิชาการ”

การดำเนินงานของโครงการประกอบด้วย การเชิญชวนนักวิชาการที่มีความสนใจและมีคุณสมบัติที่จะสามารถดำเนินงานได้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานร่วมกันหารือและกำหนดกลุ่มเป้าหมายหรือชุมชนที่มีประสบการณ์ด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและมีองค์ความรู้สอดคล้องกับความเชี่ยวชาญของนักวิชาการ พัฒนาโครงการ ออกแบบและจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการบูรณาการความรู้ท้องถิ่น (local knowledge) และความรู้เชิงวิชาการ (academic knowledge) โดยมีนักวิจัยติดตาม หนุนเสริมและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานของโครงการในพื้นที่ และถอดบทเรียนร่วมกัน

1.4 วัตถุประสงค์

1. สนับสนุนการวิจัยของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในการศึกษา ฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาในบริบทงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง
2. บูรณาการองค์ความรู้จากการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้วิชาการของศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. พัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ และนักวิชาการ

1.5 กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินการ

1.5.1 กลุ่มเป้าหมายหลัก ประกอบด้วย 2 กลุ่มคือ กลุ่มนักวิชาการและกลุ่มชุมชนท้องถิ่น

1. กลุ่มนักวิชาการได้แก่ 1) นักประวัติศาสตร์ สังกัดภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2) นักพจนานุกรม สังกัด

องค์การสวนพฤกษศาสตร์ (สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์)
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. กลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษาและวัฒนธรรมอยู่ในภาวะวิกฤตและมีประสบการณ์
การทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ญัฮกุร ตำบลบ้านไร่ อำเภอ
เทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ และกลุ่มเลอเวือะ (ลัวะ/ละว้า) ตำบลป่าแป๋ อำเภอ
แม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.5.2 กลุ่มเป้าหมายรอง ประกอบด้วยคณะบุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มนักวิชาการ: นักวิทยาศาสตร์ นักมานุษยวิทยา นักสังคมวิทยา นัก
การศึกษา
2. กลุ่มบุคคลทั่วไป: ประชาชนในสังคมไทย
3. กลุ่มองค์กร: องค์กรอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของการจัดการภาษา วัฒนธรรม
การจัดการศึกษา และสิ่งแวดล้อม

1.6 ระยะเวลาดำเนินการ

20 กุมภาพันธ์ 2555 - 19 กุมภาพันธ์ 2556

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลเชิงวิจัย

1. ได้องค์ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแนวทางการสนับสนุนการวิจัยของชุมชนกลุ่มชาติ
พันธุ์ต่าง ๆ ในการศึกษาฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาในบริบทงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง
2. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการบูรณาการความรู้ด้านภาษา วัฒนธรรม และภูมิ
ปัญญาท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษาและ
วัฒนธรรมอยู่ในภาวะวิกฤต
3. ได้องค์ความรู้ด้านภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในมิติที่หลากหลาย
เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

ผลเชิงพัฒนา

1. ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้ทำงานวิจัยในการศึกษา ฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาด้วย
ตนเองในบริบทงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง
2. สร้างความเคลื่อนไหวในวงการวิจัยและพัฒนางานด้านกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะ
วิกฤต
3. ได้พัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายนักวิชาการและกลุ่มชาติพันธุ์

ส่วนที่ 2

วิธีการดำเนินงาน

การดำเนินงานโครงการ “ศึกษาเพื่อพัฒนาภาษาและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น: การบูรณาการความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นสู่ความรู้เชิงวิชาการ”

การนำเสนอวิธีการดำเนินงานแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ วิธีการดำเนินงานของโครงการหลัก และแต่ละโครงการย่อย โครงการหลักในที่นี้หมายถึง ศึกษาเพื่อพัฒนาภาษาและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น: การบูรณาการความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นสู่ความรู้เชิงวิชาการ” ซึ่งมีนักวิชาการและกลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษา-วัฒนธรรมอยู่ในภาวะวิกฤตในประเทศไทยเป็นกลุ่มเป้าหมาย ส่วนโครงการย่อยหมายถึง โครงการ “แนวทางในการบูรณาการความรู้พหุศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ความรู้พหุศาสตร์พื้นบ้านชาวญ้อกร ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิตย จังหวัดชัยภูมิ” ซึ่งต่อไปจะเรียกว่า โครงการย่อยที่ 1 มีกลุ่มเป้าหมายคือ กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกร จังหวัดชัยภูมิ และโครงการ “การศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์กลุ่มเลอเวือะและมอญ” ซึ่งโครงการย่อยที่ 2 มีกลุ่มเป้าหมายคือ ญ้อกร จังหวัดชัยภูมิ มอญ จังหวัดลำพูน เลอเวือะ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และพะลือก จังหวัดเชียงใหม่

2.1 การดำเนินงานของโครงการหลัก

การดำเนินงานของโครงการหลักมีแผนการดำเนินงานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ติดตาม และหนุนเสริมโครงการวิจัยย่อย ดังนี้

1. จัดประชุมปฏิบัติการปรับแนวคิดและเครื่องมือวิจัยและความรู้พื้นฐานทางด้านภาษาศาสตร์และงานวิจัยบูรณาการวิชาการบนฐานของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันของนักวิจัยที่มาจากหลากหลายสาขาวิชา อาทิ ประวัติศาสตร์ พหุศาสตร์ และภาษาศาสตร์ รวมทั้งคณะทำงานของศูนย์ฯ และทีมพี่เลี้ยง จึงได้มีการนัดหมายเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรับแนวคิด ระเบียบวิธีวิจัย เครื่องมือวิจัย และการเขียนรายงานที่ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

2. ลงพื้นที่ร่วมกันของนักวิจัย

การลงพื้นที่ร่วมกันระหว่างคณะทำงานของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาฯ กับนักวิจัยที่ยังไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มาก่อนนั้น เป็นการแนะนำให้นักวิจัยวิชาการได้รู้จักกับชุมชน และบุคคลต่างๆ ที่เป็นแกนนำ จำนวน 6 ครั้ง

ครั้งที่ 1 วันที่ 29-30 มิถุนายน 2555 ลงพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกร อ.เทพสถิตย จ. ชัยภูมิ

ครั้งที่ 2 วันที่ 15-18 สิงหาคม 2555 ลงพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์เลอเวือะ บ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน เพื่อแนะนำให้นักวิชาการรู้จักพื้นที่และนักวิจัยท้องถิ่น

ครั้งที่ 3 วันที่ 21-23 กันยายน 2555 ลงพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ อ.เทพสถิตย จ.ชัยภูมิ

ครั้งที่ 4 วันที่ 11 ธันวาคม 2555 ลงพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ อ.เทพสถิตย จ.ชัยภูมิ

ครั้งที่ 5 วันที่ 11-12 มกราคม 2556 ลงพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ อ.เทพสถิตย จ.ชัยภูมิ

ครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 1-3 กุมภาพันธ์ 2556 ลงพื้นที่กลุ่มเลอเวี้อะบ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

3. กำหนดให้มีการนำเสนอความก้าวหน้าของนักวิจัยทุก 3 เดือนหรือตามความเหมาะสม โดยนำเสนองานแบบสนทนากลุ่มย่อย ผู้เข้าร่วมทั้งหมดจะเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยแบบวิชาการและโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ครั้งที่ 1 วันที่ 27 กรกฎาคม 2555 (ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย ม.มหิดล)

ครั้งที่ 2 วันที่ 4 สิงหาคม 2555 (ณ ห้องประชุมย่อยเมืองทองธานี)

ครั้งที่ 3 วันที่ 4 ตุลาคม 2555 (ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย ม.มหิดล)

ครั้งที่ 4 วันที่ 9 มกราคม 2556 (ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย ม.มหิดล)

ครั้งที่ 5 วันที่ 24 พฤษภาคม 2556 (ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย ม.มหิดล)

ครั้งที่ 6 วันที่ 27 พฤษภาคม 2556 (ณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ม.มหิดล)

4. กิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนักวิจัย พี่เลี้ยง ผู้ประสานงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตและผู้สนใจทั่วไป ในเรื่องชุดความรู้วิชาการที่ได้บูรณาการกับความรู้ในพื้นที่ โดยการจัดเวทีเสวนาที่มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 2 ครั้ง และที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 1 ครั้ง และที่อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ 1 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 25 กรกฎาคม 2555 เสวนาเรื่อง “บูรณาการความรู้ภาษาศาสตร์กับภาษาศาสตร์พรรณพืชที่บ้านชาวญ้อ”

ครั้งที่ 2 วันที่ 21 กันยายน 2555 เสวนาเรื่อง “สานเสวนาภาษา ประวัติศาสตร์ และภาษาศาสตร์” ณ โรงแรมเทพสถิตวิ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

ครั้งที่ 3 วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2556 เรื่อง “บูรณาการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นด้านภาษา สู่ความรู้ด้านต่าง ๆ” ในการประชุมเสวนา “วันภาษาแม่สากล: เปิดโลกภูมิปัญญา

ภาษาแม่” ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา

ครั้งที่ 4 วันที่ 11 กันยายน 2556 เสวนาวิชาการทวารวดี “อัปเดต! ทวารวดีจากภาคสนาม” ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

5. กิจกรรมการประเมินงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการที่ได้รับสนับสนุนการวิจัย
กลุ่มมนุษยศาสตร์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จำนวน 2 ครั้ง ดังนี้
- ครั้งที่ 1 จัดขึ้นในวันที่ 11 ตุลาคม 2556 (ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย
มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา)
- ครั้งที่ 2 จัดขึ้นในวันที่ 15 ตุลาคม 2556 (ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย
มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา)

2.2 การดำเนินงานของโครงการย่อย

โครงการที่ 1 แนวทางการบูรณาการความรู้ภาษาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ความรู้
ภาษาศาสตร์พื้นบ้านชาวญ้อกร ด.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ มีกิจกรรมและวิธีการ
ดำเนินงาน ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปกิจกรรมและวิธีดำเนินการ โครงการแนวทางการบูรณาการความรู้ภาษาศาสตร์
เพื่อการอนุรักษ์ความรู้ภาษาศาสตร์พื้นบ้านชาวญ้อกร

กิจกรรม	วิธีดำเนินการ
1. จัดเวทีชี้แจงโครงการในชุมชน	จัดเวทีชี้แจงโครงการในหมู่บ้านวังอ้ายโพธิ์ 1 ครั้งใน วันที่ 30 มิถุนายน 2555 ได้ประสานกับผู้นำชุมชนทุก หมู่บ้านในตำบลบ้านไร่ และส่งหนังสือเชิญไปยัง ผู้ใหญ่บ้าน, กำนันตำบลบ้านไร่, นายกองค์การบริหาร ส่วนตำบลบ้านไร่, หัวหน้าอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม, หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าซับลังกา, หัวหน้าฝ่าย จัดการป่าชุมชนศูนย์ประสานงานป่าไม้ จ.ชัยภูมิ มี ผู้เข้าร่วมเวทีชี้แจงจำนวน 80 คน ในเวทีได้แนะนำ คณะนักวิจัยท้องถิ่นให้ผู้เข้าฟังได้รู้จัก พร้อมอธิบาย ขั้นตอนการทำงานในโครงการ หลังจากเสร็จการ ชี้แจงโครงการ ทีมวิจัยร่วมกับตัวแทนสถาบันวิจัย ภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย ม.มหิดล และหัวหน้าฝ่าย จัดการป่าชุมชนศูนย์ประสานงานป่าไม้ จ.ชัยภูมิ ร่วม ประชุมสรุปการทำงานของโครงการ
2. ศึกษาฐานข้อมูลภาษาศาสตร์พื้นบ้านใน พื้นที่อื่น	จัดกิจกรรมร่วมกับการอบรมศักยภาพทีมวิจัย
3. อบรมพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย	อบรมพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยท้องถิ่น 1 ครั้ง จำนวน 5 คน ได้แก่ นายทองพิทักษ์ ยันจิตร์, นายประยูร มอ ทองหลวง, นายพนม จิตรจำนงค์, นายสวิต วงษ์ศรี

กิจกรรม	วิธีดำเนินการ
	และนายอาทิตย์ ระหาญ นอก เข้าฝึกอบรมพฤกษศาสตร์ท้องถิ่น รุ่น 17 ที่สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จ.เชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 20-24 กุมภาพันธ์ 2555 มีการอบรมให้ความเข้าใจเรื่องพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน การเก็บรักษาตัวอย่างพรรณไม้แห้งที่ใช้ในการวิจัย และสอนวิธีการทำตัวอย่างพรรณไม้แห้งเป็นต้น ในการอบรมเพื่อให้ทีมวิจัยมีความเข้าใจงานพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน สามารถเก็บข้อมูลและตัวอย่างพืชได้อย่างถูกต้อง
4. การเก็บรวบรวมตัวอย่างพืชในชุมชน ด้วยวิธีการอัดแห้ง และการดองพืชด้วยแอลกอฮอล์	การเก็บรวบรวมตัวอย่างพืชในชุมชนตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เก็บตัวอย่างพืชที่มีการใช้ประโยชน์และมีชื่อท้องถิ่นเป็นภาษาญ้อกร โดยเก็บตามหลักวิชาการด้านพฤกษศาสตร์ ทั้งนี้ นักพฤกษศาสตร์ได้มีการอบรมแนวทางการเก็บรวบรวมตัวอย่างพืชให้กับคณะนักวิจัยที่เป็นคนญ้อกร
5. ตรวจสอบลักษณะพืชเพื่อหาชื่อวิทยาศาสตร์ และอ้างอิงกับชื่อพืชในภาษาญ้อกร	ตรวจสอบลักษณะพืชเพื่อหาชื่อวิทยาศาสตร์โดยใช้เอกสารพฤกษอนุกรมวิธานต่าง ๆ เช่น หนังสือพรรณพฤกษชาติของประเทศไทย (Flora of Thailand) หรือหนังสือพรรณพฤกษชาติของประเทศไทยเพื่อนบ้าน เช่น Flora of China, Flora of Malesiana หรือเอกสารวิชาการทางพฤกษศาสตร์ เช่น Thai Forest Bulletin (Botany), Kew Bulletin เป็นต้น ตรวจสอบและเปรียบเทียบชื่อท้องถิ่นภาษาญ้อกรที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามกับ หนังสือ "ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย" (กรมป่าไม้, 2544) และหนังสือ "Nyah Kur (Chao Bon)-Thai-English Dictionary" (L.Thongkum, 1984) นำตัวอย่างพืชที่ได้จากการสำรวจไปเปรียบเทียบลักษณะทางอนุกรมวิธานเพิ่มเติมกับตัวอย่างพันธุ์ไม้อ้างอิงของหอพรรณไม้สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ องค์การสวนพฤกษศาสตร์
6. ศึกษาการใช้ประโยชน์ของพืช และจำแนกตามประเภทการใช้ประโยชน์	จำแนกตามประเภทการใช้ประโยชน์ ได้แก่ พืชอาหาร พืชสมุนไพร พืชที่ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มและสีย้อม พืชที่

กิจกรรม	วิธีดำเนินการ
	ใช้ทำที่อยู่อาศัยและอุปกรณ์เครื่องใช้ พืชที่ใช้ในพิธีกรรม ความเชื่อ และสัญลักษณ์ พืชที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ
7. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพืช	คณะนักวิจัยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพืชผ่านนิทาน เรื่องเล่า ตำนาน และสังเกตจากการนำพืชมาใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ
8. สร้างแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติในป่าโคกควาเปรียง	คณะนักวิจัยวางแผนการจัดองค์ความรู้ในป่าโคกควาเปรียงร่วมกับชุมชน และได้จัดทำหนังสือคู่มือศึกษาพรรณไม้ในป่าโคกควาเปรียง และจัดตั้งป่าชุมชนเพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติสำหรับชุมชนและผู้สนใจทั่วไป
9. กิจกรรมอบรมการจัดการป่าชุมชน	จากการเปิดเวทีชี้แจงโครงการวิจัย “แนวทางการบูรณาการความรู้พหุศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ความรู้พหุศาสตร์พื้นบ้านชาวญ้อกร ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ” เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2555 โครงการได้ประสานกับ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เพื่อให้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการเปิดเวทีชี้แจงโครงการ โดย คุณอนุชา แก้วหย่อง นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ หัวหน้าฝ่ายจัดการป่าชุมชนศูนย์ประสานงานป่าไม้ จ.ชัยภูมิ ได้เข้าร่วมและให้คำแนะนำในการจัดตั้งป่าชุมชน ของชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ ถึงวิธีการและการดำเนินงาน จากนั้นโครงการฯได้ประสานกับ คุณอนุชา ถึงแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการจัดตั้งป่าชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ โครงการฯ จึงประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในหมู่บ้านวังอ้ายโพธิ์ เพื่อหาแนวทางและผลักดันการจัดตั้งป่าชุมชนต่อไป
10. จัดเวทีเสนอข้อมูลต่อชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง	คณะนักวิจัยจัดเวทีเสนอข้อมูลต่อชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดตั้งป่าชุมชน เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2556

โครงการที่ 2 โครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เลอเวือะและมอญ
การดำเนินงานโครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เลอเวือะและมอญ นักวิจัย
ดำเนินการสี่พื้นที่ ได้แก่ บ้านป่าแป๋ จ.แม่ฮ่องสอน บ้านหนองคู จ.ลำพูน บ้านไร่ จ.ชัยภูมิ และ
พะลือก บ้านเมืองกะ จ.เชียงใหม่ สามารถสรุปการดำเนินของโครงการนี้ได้ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปกิจกรรมตามข้อเสนอโครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เลอเวือะ
และมอญ

กิจกรรม	วิธีดำเนินการ
1. ทบทวนวรรณกรรมและงานศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับชาวมอญและเลอเวือะ (เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย)	งานศึกษาที่ทำการทบทวนทั้งหมดนี้ นักวิจัยเลือกเฉพาะงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยของโครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เลอเวือะและมอญ ดังนั้น จึงได้ทำการทบทวนงานศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของชาวมอญและเลอเวือะ และทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของชาวมอญที่อำเภอเทพสถิต และชาวมอญที่บ้านหนองคู อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
2. ร่างเค้าโครงประวัติศาสตร์หมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ บ้านไร่ จ.ชัยภูมิ, มอญ บ้านหนองคู จ.ลำพูน เลอเวือะ บ้านป่าแป๋ จ.แม่ฮ่องสอน พะลือก (ลัวะ) บ้านเมืองกะ จ. เชียงใหม่ และประวัติสังเขปของหมู่บ้าน	<p>ขั้นตอนแรก นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นด้วยการสัมภาษณ์จากชาวบ้านหลายๆ คนหลายๆ กลุ่มสังคม เช่น จากชาวบ้านธรรมดา กลุ่มตระกูล ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น หรือพระ ทั้งนี้เพื่อให้ประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นเป็นเสมือนตัวแทนของความทรงจำร่วมของคนในสังคม โดยการสัมภาษณ์นี้บางครั้งจะไปเก็บข้อมูลกับผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นชาวบ้านในท้องถิ่น นอกจากนี้ในขณะเดียวกันก็เป็นการทำความเข้าใจพื้นภูมิ (background) ของทางชุมชนไปด้วย</p> <p>ขั้นตอนที่สอง การคุยกลุ่มย่อยกับชาวบ้านที่เป็นเหมือนกับผู้ช่วยนักวิจัย ทั้งนี้เพื่อจัดทำโครงร่างของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในเบื้องต้นเสียก่อน ก่อนที่จะนำโครงร่างนี้ไปประชุมกับชาวบ้าน</p> <p>ขั้นตอนที่สาม นัดประชุมชาวบ้านโดยให้ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนประชาสัมพันธ์เพื่อทำการคัดเลือกตัวแทนของคนในหมู่บ้านมาประชุม โดยไม่ได้กำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมประชุม ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามความเห็นของคนในหมู่บ้านเป็นหลัก</p> <p>ขั้นตอนที่สี่ การประชุมตัวแทนชาวบ้านเพื่อจัดทำโครงร่างประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ในขั้นตอนนี้จะมีการนำประวัติศาสตร์ที่ทำ</p>

กิจกรรม	วิธีดำเนินการ
	<p>การจัดแบ่งโครงเรื่องเบื้องต้นเสนอต่อที่ประชุม และมีการเสริมเรื่องราวเพิ่มขึ้น โดยการประชุมชาวบ้านนี้ได้ทำเฉพาะในหมู่บ้านหนองตุ้ และบ้านเมืองกะเท่านั้น สำหรับที่หมู่บ้านป่าแป๋ไม่ได้จัดทำ เพราะปัญหาการเมืองภายในหมู่บ้านในช่วงการเปลี่ยนแปลงกำนันของหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงใช้ระบบการคุยในกลุ่มของตระกูลแทน ซึ่งก็ให้การยอมรับเนื้อหาที่ร่างไปในเบื้องต้น สำหรับที่บ้านไร่ ผู้ใหญ่บ้านเห็นด้วยตามกลุ่มของผู้ช่วยนักวิจัยในท้องถิ่นที่นักวิจัยประสานงานด้วย เพราะผู้ใหญ่บ้านถือว่ากลุ่มบุคคลดังกล่าวเป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ดี</p> <p>ขั้นตอนที่ห้า การแปลภาษา เป็นการแปลเนื้อหาจากภาษาไทยเป็นภาษาท้องถิ่น ทำได้เฉพาะบ้านหนองตุ้ บ้านไร่ และบ้านป่าแป๋เท่านั้น ส่วนบ้านเมืองกะไม่สามารถทำได้ เพราะภาษาสูญแล้ว</p> <p>ขั้นตอนที่หก เป็นการจัดทำโปสเตอร์ (ไวนิล) ประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านเพื่อไปติดในหมู่บ้าน (พื้นที่สาธารณะ) ทั้งนี้ด้านหนึ่งเพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ที่ได้ และอีกด้านหนึ่งเพื่อเป็นกระบวนการตรวจสอบเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ว่ามีความถูกต้องหรือไม่จากคนในหมู่บ้านทั้งหมด ซึ่งพบว่าชาวบ้านให้การยอมรับ นอกจากนี้บางหมู่บ้านยังได้มีการจัดทำแผ่นพับแจก และยังมีการบรรยายสาธารณะและจัดทำกิจกรรมต่างๆ อีกด้วย</p> <p>จากขั้นตอนทั้งหมด โครงร่างทางประวัติศาสตร์และเนื้อหาที่ได้ จึงน่าจะเป็น “ตัวแทน” ของความทรงจำของคนในหมู่บ้านได้ และเนื้อหาทางประวัติศาสตร์นั้นได้รับการยอมรับ</p>
3. ศึกษาประวัติศาสตร์จากภาษา	<p>นักวิจัยเก็บข้อมูลโดยการคัดเลือกคำศัพท์บางคำ และสุ่มเลือกเท่าที่คิดว่าจะพอสามารถอธิบายพัฒนาการทางสังคม การติดต่อทางวัฒนธรรม และอื่นๆ ได้ แบ่งคำศัพท์ออกเป็นหมวดต่างๆ ดังนี้</p> <p>หมวดคน/กลุ่มชาติพันธุ์ หมวดความเชื่อ หมวดภูมิประเทศ หมวดคมนาคม หมวดการเกษตร/พืช หมวดสัตว์ หมวดการปรุงอาหาร หมวดการทอผ้า หมวดเครื่องประดับ หมวดเครื่องแต่งกาย หมวดการค้า หมวดระบบเศรษฐกิจ หมวดอาชีพ หมวดตัวเลข หมวดเครือญาติ หมวดโครงสร้างการปกครอง หมวดระบบตัวเขียน หมวดเวลา หมวดประวัติศาสตร์/สำนักต่ออดีต หมวดเครื่องใช้ในบ้าน หมวดเครื่องดนตรี หมวดเครื่องมือทำมาหากิน หมวดอาวุธ</p>

กิจกรรม	วิธีดำเนินการ
	<p>และหมวดขนาดทางสังคม</p> <p>อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงขั้นตอนวิเคราะห์ได้ใช้เพียงคำศัพท์เพียงบางคำเท่าที่สามารถวิเคราะห์ได้ภายใต้เวลาที่จำกัด คำศัพท์ต่างๆ นักวิจัยเก็บด้วยตนเอง หลังจากนั้นจึงค่อยมาตรวจทานกับพจนานุกรมต่างๆ ที่เคยมีการทำไว้แล้ว และตรวจสอบกับผู้เชี่ยวชาญภาษาอูรัก เพื่อให้เกิดความถูกต้องในแง่ของตัวเขียน</p>
4.วิเคราะห์และอภิปราย	<p>การดำเนินงานของนักวิจัยไม่เสร็จสิ้นเพียงสืบค้นข้อมูล สรุป และเผยแพร่ร่วมกับชุมชนเท่านั้น นักวิจัยยังต้องนำข้อมูลที่ได้อา วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ให้ออกมาในรูปแบบงานวิชาการที่มีรูปแบบ วิธีการ และชั้นของความรู้ที่ซับซ้อนขึ้น</p>
5. เผยแพร่ความรู้ทางประวัติศาสตร์ในชุมชน	<p>ในหมู่บ้านทุกแห่งจะมีรูปแบบของการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของหมู่บ้านเช่น กลุ่มเยาวชน ฟื้นความรู้ และโครงสร้างของชุมชนเอง ดังนั้นนักวิจัยจึงได้จัดรูปแบบของกิจกรรมหลักๆ ซึ่งมักจะประกอบด้วยการเผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชนผ่านโปสเตอร์ เอกสารหรือแผ่นพับ, การพานักศึกษาไปทัศนศึกษาด้วยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม, การจัดโครงการหรือกิจกรรมในหมู่บ้าน</p>
6. เผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ	<p>สรรค์สร้างงานเขียนจากผลงานวิจัยในรูปแบบเว็บไซต์ บทความ และออกสื่อรายการโทรทัศน์</p>

ส่วนที่ 3

ผลการดำเนินงาน

การนำเสนอผลการดำเนินงานแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ผลการดำเนินงานของแต่ละโครงการย่อย (2 โครงการ) ผลการดำเนินงานของโครงการย่อยโดยภาพรวม และผลการดำเนินงานของโครงการหลัก

3.1 ผลการดำเนินงานของแต่ละโครงการย่อยจำนวน 2 โครงการ

โครงการที่ 1 แนวทางการบูรณาการความรู้พฤกษศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ความรู้พฤกษศาสตร์พื้นบ้านชาวญ้อกร ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

เป็นการศึกษาหาความรู้พฤกษศาสตร์พื้นบ้านร่วมกันระหว่างนักพฤกษศาสตร์และชาวญ้อกรบ้านไร่ และบ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ โดยนักวิชาการด้านพฤกษศาสตร์เป็นหัวหน้าโครงการ สามารถรวบรวมองค์ความรู้พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน อนุรักษ์และขยายองค์ความรู้พฤกษศาสตร์พื้นบ้านให้เชื่อมโยงไปสู่งานวิชาการด้านพฤกษศาสตร์และการใช้ประโยชน์ในระดับต่างๆ

ผลการดำเนินงาน

สามารถส่งเสริมให้ชุมชนชาติพันธุ์ญ้อกรดำเนินกิจกรรมเพื่อศึกษาและฟื้นฟูภูมิปัญญาพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน เกิดการถ่ายโอนความรู้ระหว่างนักพฤกษศาสตร์และชาวญ้อกรโดยผ่านการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ และในห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ อีกทั้งการบันทึกองค์ความรู้เกี่ยวกับพืชพื้นบ้านและการใช้ประโยชน์จากพืชในรูปแบบต่างๆ เช่น การจดบันทึกรายชื่อพืช (ชื่อวิทยาศาสตร์และชื่อภาษาญ้อกร) ภาพถ่าย การเก็บตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง คู่มือพรรณไม้ป่าชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งป่าชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ โดยศูนย์ประสานงานป่าไม้ จ.ชัยภูมิ ได้เข้าร่วมดำเนินการและให้คำแนะนำในการจัดตั้งป่าชุมชน ของชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ ซึ่งทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของพืชพื้นบ้าน ตระหนักรู้ถึงความสำคัญของทรัพยากรต่างๆ ที่อยู่ในเขตป่าชุมชน และกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบทอดความรู้เรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับพืชพื้นบ้าน การใช้ประโยชน์ และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเท่ากับเป็นการสืบทอดความสามารถในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติ

อีกทั้งการถ่ายโอนความรู้ซึ่งกันและกันระหว่างนักวิชาการและชาวญ้อกร ทำให้เกิดพลังในการสืบค้น และสงวนรักษาภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะเรื่องพืชพื้นบ้าน กล่าวคือ สามารถทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญและคำนึงถึงองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพืชพื้นบ้าน การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงทางอาหาร โดยการตั้งกฎระเบียบเพื่อดูแลป่าชุมชน นอกจากนี้พืชพื้นบ้านกลายยังเป็นสื่อกลางให้ชุมชนและภาครัฐ โดยเฉพาะ

กรมป่าไม้ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนทัศนคติและความคิดเห็น ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และสามารถพัฒนาการจัดตั้งป่าชุมชนได้สำเร็จ โดยกรมป่าไม้ได้จัดกิจกรรมเพื่อเติมเต็มความรู้ และทักษะในการบริหารจัดการป่าชุมชนโดยการสนับสนุนจากภาครัฐให้กับคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ จะเห็นได้ว่าการบูรณาการความรู้ระหว่างท้องถิ่นกับวิชาการ ไม่เพียงทำให้ชาวญ้อกรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนได้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน แต่ยังส่งผลถึงความรู้ที่แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง เช่น ชื่อพืชพื้นบ้านที่เป็นภาษาญ้อกร ก็จะมีชื่อที่เป็นภาษาไทย และชื่อวิทยาศาสตร์ตามหลักพฤกษอนุกรมวิธานด้วย ทำให้เกิดความชัดเจน ไม่สับสนเรื่องชื่อและง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในโอกาสต่อไป

โครงการที่ 2 โครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เลอเวือะและมอญ

โครงการวิจัยนี้มีเป้าหมาย 3 ประการหลัก *ประการแรก* เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ญ้อกร และลัวะ/เลอเวือะในประเทศไทย เพื่อศึกษาหาร่องรอยความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน *ประการที่สอง* เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ข้างต้น ซึ่งพบว่าภาษาอยู่ในภาวะวิกฤต ทั้งนี้เพื่อสร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นฐานความรู้ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ *ประการที่สาม* นำความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์มาช่วยในการส่งเสริมและฟื้นฟูความรู้ทางด้านภาษาและความเข้มแข็งของชุมชน

ผลการดำเนินงาน

นักวิจัยดำเนินโครงการร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษาและวัฒนธรรมอยู่ในภาวะวิกฤตที่มีพื้นฐานด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจำนวน 4 พื้นที่ ซึ่ง 2 ใน 4 พื้นที่ที่มีประสบการณ์ด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตร่วมกับศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาในภาวะวิกฤต มหาวิทยาลัยมหิดล ได้แก่ ชุมชนเลอเวือะ บ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และชุมชนญ้อกร บ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ส่วนอีก 2 พื้นที่เคยมีประสบการณ์ด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาก่อนประเด็นประวัติศาสตร์ ได้แก่ ชุมชนมอญ บ้านหนองคู อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน และชุมชนพะลือ (ลัวะ) บ้านเมืองกะ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โครงการนี้นักวิจัยมุ่งศึกษาหาร่องรอยความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและมุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งพบว่าภาษาอยู่ในภาวะวิกฤต ทั้งนี้เพื่อสร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นฐานความรู้ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ กล่าวโดยสรุปได้ว่าแม้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จะอยู่ต่างพื้นที่และมีประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน แต่นักวิจัยก็สามารถจัดยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ได้ กล่าวคือ ในช่วงประวัติศาสตร์สมัยโบราณเมื่อประมาณ 8,000-6,000 ปีมาแล้วหรือก่อนหน้านั้น ชาวเลอเวือะ/ลัวะและชาวญ้อกร/มอญเคยอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกันมาก่อน ซึ่งคงเป็นพื้นที่แถบตอนใต้ด้านตะวันออกของจีนเนื่องจากมีร่องรอยของกลุ่มภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) และมีวัฒนธรรมการปลูกข้าว ทำให้มีคำศัพท์พื้นฐานบางคำคล้ายคลึงกันเช่นคำว่า ปลา หมา คลอง เป็นต้น จนเมื่อ

ประมาณ 6,000 ปีมาแล้ว ปรากฏว่าทั้งสองกลุ่มอาจมีการแยกห่างออกจากกัน สังเกตได้จากคำพื้นฐานเช่นข้าว ที่ไม่เหมือนกัน สะท้อนการค้นพบข้าวไม่พร้อมกัน ดังเห็นได้จากร่องรอยในนิทานที่พูดถึงข้าวมากับหมา และข้าวมากับนก ซึ่งมีที่มาของข้าวต่างกัน

จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 13-14 จึงได้พบหลักฐานว่า กลุ่มชาวเลอเวีะ/ลัวะได้มีการติดต่อกับกลุ่มชาวละโว้ ซึ่งใช้ภาษามอญโบราณ อาจเหมือนกับภาษาญ้อกร ด้วยการส่งพระนางจามเทวีไปเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่และขึ้นมาปกครองเมืองหริภุญชัย จนขัดแย้งกับขุนหลวงวิลังคะ ผู้นำชาวลัวะ/เลอเวีะ ซึ่งมีฐานอำนาจบริเวณดอยสุเทพ-ดอยคำ-แม่ฮ่องสอน ผลปรากฏว่าขุนหลวงวิลังคะแพ้ ช่วงเวลานี้เองที่อาจมีการนิยามชื่อของแม่น้ำปิงเป็น “แม่ระมิง” ความหมายเดิมคือ “เลอมปิง” ที่แปลว่าแม่น้ำโคลนจึงเลือนหายไป และช่วงเวลานี้เองที่อาจทำให้ชาวลัวะ/เลอเวีะเริ่มมีสำเนียงเสียงที่แตกต่างกัน เพราะศูนย์กลางทางการเมืองถูกทำลายลง

อนึ่ง นอกจากประวัติศาสตร์และภาษาแล้ว ยังพบว่าอาจมีร่องรอยของตำนานบางเรื่อง เช่น ตำนานคนเกิดในรอยเท้าสัตว์ที่พบว่าอาจมีความสัมพันธ์กันระหว่างชาวลัวะ/เลอเวีะ และชาวญ้อกร เพราะทั้งสองกลุ่มยังมีร่องรอยของการนับถือสัตว์ประจำตระกูลปรากฏอยู่

ส่วนในแง่ของหลักฐานทางโบราณคดีคือ การแพร่กระจายของวัฒนธรรมทวารวดีที่ปรากฏในเมืองหริภุญชัยและบางส่วนในพื้นที่ดอยสุเทพ เช่นบริเวณเวียงเจ็ดลิน อาจสัมพันธ์กับตำนานพระนางจามเทวีและขุนหลวงวิลังคะ

จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 18-19 กลุ่มคนไทได้เคลื่อนย้ายเข้ามา มีผู้นำคนสำคัญคือพระยามังราย ชาวลัวะ/เลอเวีะ และมอญ ตกอยู่ภายใต้อำนาจ ชาวลัวะ/เลอเวีะถูกขับไล่ออกจากเขตเมืองเชียงใหม่ด้วยสงคราม จึงเก็บเรื่องราวเหล่านี้ถ่ายทอดผ่านนิทาน ตำนาน หรือกระทั่งในตำนานเชียงใหม่ปางเดิม ช่วงเวลานี้เองที่ภาษาของชาวลัวะ/เลอเวีะคงแยกออกหลายสำเนียงมากขึ้น เพราะตระกูลต่างๆ ต้องหลบหนีไปตามป่าเขา หลังจากนั้นเป็นต้นไปภาษาตระกูลไทได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างสูง ไม่น่าจะเกินกว่าช่วงเวลานี้หรือไม่ว่าทำให้เกิดเรียกกลุ่มตัวเองออกเป็น “ลัวะ” และ “เลอเวีะ/เลอเวีะ” โดยลัวะอยู่ในเขตลุ่มน้ำปิง อิงเสียงการเรียกตามที่คนเมือง/ไทสามารถออกเสียงได้ง่าย ส่วนเลอเวีะ/เลอเวีะกระจายอยู่ในเขตแม่ฮ่องสอน เรียกชื่อตัวเองตามเดิม เพราะอยู่ในพื้นที่ค่อนข้างห่างไกลจากอิทธิพลของคนเมือง/ไทค่อนข้างมาก

ส่วนในแง่ของหลักฐานทางโบราณคดี หมู่บ้านของชาวเลอเวีะที่ป่าแป๋คือการพบแหล่งโบราณคดีบนภูเขาที่เรียกว่า “ทูตানা-อัญ” ซึ่งมีเครื่องถ้วยล้านนาและราชวงศ์หมีง กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20-22 และที่บ้านเมืองกะพบแหล่งโบราณคดีวงตีไก่อ และแหล่งเครื่องถ้วยในหมู่บ้านกำหนดอายุใกล้เคียงกัน ร่องรอยของแหล่งโบราณคดีพวกนี้สะท้อนถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชาวลัวะ/ลัวะที่มีการติดต่อกับกลุ่มคนไทในเขตเมืองเชียงใหม่ แต่ในขณะเดียวกันก็สะท้อนระบบความเชื่อดั้งเดิมด้วยการบูชาภูเขาศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นสถานที่ฝังศพของกลุ่มละมั่ง

สำหรับในช่วงประวัติศาสตร์สมัยใหม่ เริ่มต้นขึ้นเมื่อ 100 กว่าปีที่ผ่านมา กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เริ่มถูกผนวกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสยาม หลังจากนั้นเมื่อราว 50 กว่าปีที่ผ่านมาเมื่อ

เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เป็นตัวเร่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ทำให้เกิดภาวะวิกฤตด้านต่างๆ ขึ้นมากมาย

เป้าหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การนำความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์มาช่วยในการส่งเสริมและฟื้นฟูความรู้ทางด้านภาษาและความเข้มแข็งของชุมชน

หลังจากนักวิจัยศึกษาและรวบรวมความรู้ต่างๆ แล้ว ได้นำความรู้บางส่วนไปเผยแพร่คืนสู่ชุมชนผ่านกระบวนการหลากหลายได้แก่ การจัดทำโปสเตอร์เพื่อติดตั้งในชุมชน การจัดทำแผ่นพับเผยแพร่ความรู้ การจัดกิจกรรมกับเยาวชนในหมู่บ้าน การเผยแพร่ความรู้ให้กับชาวบ้านบางแห่ง รวมไปถึงการเชิญชาวบ้านบางคนให้มาร่วมเรียนรู้กระบวนการศึกษาและฟื้นฟูไปด้วย

นอกจากนี้แล้วโครงการยังได้มีการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อต่างๆ อยู่เสมอ เช่น การเสนอบทความในที่ประชุม การเขียนบทความตีพิมพ์ในวารสาร การออกรายการโทรทัศน์ และการเผยแพร่ข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต

3.2 ผลการดำเนินงานของโครงการโดยภาพรวม

การดำเนินงานของโครงการใช้แนวคิดการใช้ภาษาและภูมิปัญญาของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เป็นแกนในการศึกษาและพัฒนาการวิจัยเชิงบูรณาการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับศาสตร์อื่นๆ เป็นการดำเนินงานในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) กล่าวคือ ในกระบวนการทำงานคณะนักวิจัยได้ให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกับชุมชน ผู้เป็นเจ้าของพื้นที่ เจ้าของภาษา และเจ้าของวัฒนธรรม โดยใช้การปรึกษาหารือวางแผนงาน ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน การดำเนินงานมี 2 ลักษณะ คือ

- ก. การปฏิบัติการระหว่างนักวิชาการกับกลุ่มชาติพันธุ์เดียว ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกรศึกษาเกี่ยวกับภาษา วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และป่าชุมชน เช่น ชื่อพืชพื้นบ้าน การนำไปใช้ประโยชน์
- ข. การปฏิบัติการระหว่างนักวิชาการกับหลากหลายชาติพันธุ์ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์เลอเวีอะ (ต่อมาใช้คำว่า เลอเวีอะ) กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกร กลุ่มชาติพันธุ์มอญ และกลุ่มชาติพันธุ์พะลือก (ลัวะ) ศึกษาเกี่ยวกับภาษา วิถีชีวิต เรื่องเล่า ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ โบราณคดี มานุษยวิทยา

การดำเนินงานมีเป้าหมายทั้งสนับสนุนการวิจัยของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในการศึกษา ฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาในบริบทงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง บูรณาการองค์ความรู้จากการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้วิชาการของศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์และนักวิชาการ

ตารางที่ 3 เป้าหมายและประเด็นของการดำเนินงานของโครงการย่อย

โครงการที่ 1 (พฤษศาสตร์)	โครงการที่ 2 (ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์)
วัตถุประสงค์และประเด็นการดำเนินงาน	เป้าหมายและประเด็นการดำเนินงาน
<ul style="list-style-type: none"> • ศึกษารวบรวมองค์ความรู้ พฤษศาสตร์ของชาวญ้อ • อนุรักษ์และขยายองค์ความรู้ พฤษศาสตร์พื้นบ้านของชาวญ้อให้เชื่อมโยงไปสู่งานวิชาการด้าน พฤษศาสตร์และการใช้ประโยชน์ในระดับต่าง ๆ • ส่งเสริมและผลักดันให้ชาวญ้อเกิดสำนึกต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูความรู้อท้องถิ่น • เตรียมความพร้อมและผลักดันให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนชาว ญ้อ ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ท้องถิ่นร่วมกันและนำไปสู่การจัดตั้งป่าชุมชน • สร้างแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติในป่าโคกควาเปรียง 	<ul style="list-style-type: none"> • เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ญ้อ และลัวะ/เลอเวีะในประเทศไทย เพื่อศึกษาหาร่องรอยความสัมพันธ์ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน • เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ข้างต้น ซึ่งพบว่าภาษาอยู่ในภาวะวิกฤต ทั้งนี้เพื่อสร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นฐานความรู้ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ • นำความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์มาช่วยในการส่งเสริมและฟื้นฟูความรู้ทางด้านภาษาและความเข้มแข็งของชุมชน

โดยสรุปก็คือ โครงการย่อยทั้งสองโครงการสามารถดำเนินการได้บรรลุตาม วัตถุประสงค์ และได้ผลงานตามตัวชี้วัด ดังนี้

โครงการที่ 1 (พฤษศาสตร์)	โครงการที่ 2 (ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์)
1. ได้แนวทางในการบูรณาการความรู้ พฤษศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ความรู้ พฤษศาสตร์พื้นบ้านชาวญ้อ 2. ได้ตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิงในรูป ตัวอย่างพืชแห้งจำนวน 334 ตัวอย่าง เก็บรักษาไว้ที่หอพรรณไม้สวน พฤษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ และหอพรรณไม้กรมอุทยาน	1. ประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวีะและมอญในประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 – ปัจจุบัน จำนวน 1 เล่ม 2. ข้อมูลขั้นต้น และงานเรียบเรียงตามคำบอกเล่าของชุมชน แต่ละกลุ่ม

โครงการที่ 1 (พหุภาษาศาสตร์)	โครงการที่ 2 (ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์)
3. ได้แหล่งเรียนรู้และเส้นทางศึกษาทาง ธรรมชาติในป่าโคกควาเปรียงให้กับ ชุมชนและหนังสือคู่มือพรรณไม้ป่าโคก ควาเปรียง	3.ประวัติความทรงจำของชุมชน: ประวัติที่เขียน ร่วมกันระหว่างนักวิจัยและคนในท้องถิ่น
4. รายชื่อพืช (ชื่อภาษาญ้อกรและชื่อ วิทยาศาสตร์) ลักษณะของพืชและการใช้ ประโยชน์จากพืชของชาวญ้อกร บทความทางวิชาการเพื่อเผยแพร่ จำนวน 2 บทความ	5.บทความทางวิชาการเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ จำนวน 4 บทความ
	6. โปสเตอร์/นิทรรศการขนาดเล็กเพื่อเผยแพร่ ข้อมูลประวัติศาสตร์ในชุมชน เว็บไซต์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลประวัติศาสตร์ของ กลุ่มเป้าหมาย http://arts.tu.ac.th/project/

นอกจากนี้ยังมีผลการดำเนินงานอื่นๆ ที่นอกเหนือจากเป้าหมายที่คาดการณ์ไว้ อาทิ

1. ความกระตือรือร้นของชุมชนเป้าหมายในการร่วมดำเนินการโครงการ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างนักวิชาการและชุมชนเป้าหมาย หรือการนำนักศึกษาเข้าไปทัศนศึกษาและฝึกปฏิบัติงานภาคสนามในชุมชนเพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกของเยาวชนในท้องถิ่นให้เกิดความรักและเห็นคุณค่าในภาษา วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และประวัติศาสตร์ของบรรพบุรุษ ซึ่งการออกแบบโดยมีเยาวชนเข้ามาเป็นผู้ร่วมรื้อฟื้น ร่วมคิดกิจกรรม และรับการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นต่างๆ

2. ภาคีเข้าร่วมสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนเป้าหมาย เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรมป่าไม้ เป็นต้น

3. สื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ เช่น วารสารเมืองโบราณ วารสารศิลปวัฒนธรรม รายการพันแสงรุ่ง ออกอากาศทางช่อง ThaiPBS เว็บไซต์ของคุณสุจิตต์ วงษ์เทศ <http://www.sujitwongthes.com/2013/01/medeinsea11012556/> เป็นต้น

การประเมินผลรายงานฉบับสมบูรณ์

อนึ่ง โครงการย่อยทั้งสองโครงการนี้ ได้รับการประเมินผลการดำเนินงานจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญด้านสาขานั้นๆ โดยใช้กรอบการประเมินรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎี หรือกรอบทางมโนทัศน์ (conceptual framework) ของโครงการวิจัยมีความชัดเจน ต่อเนื่อง และครอบคลุมเพียงพอ ที่จะอธิบายปัญหาและปรากฏการณ์ที่เป็นเป้าหมายแห่งการวิจัย หรือการตอบข้อสงสัยเพียงไร หรือไม่ และควรปรับปรุงอย่างไร

2. ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือโจทย์ที่ตั้งไว้หรือไม่อย่างไร และมีความชัดเจนมากน้อยเพียงไร และควรปรับปรุงอย่างไร

3. ขอบเขตและประเด็นเนื้อหาของรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์มีความชัดเจน ครอบคลุมเพียงพอ และมีความสำคัญและจะเป็นประโยชน์ประเทศ หรือสังคมมากน้อยเพียงใด อย่างไร
4. แนวทางการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ต่อหน่วยงาน ประเทศ หรือสาธารณชน
5. จุดอ่อน จุดแข็งของงานชิ้นนี้
6. ผลงานนี้ควรมีการตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่
7. เกรด/ลำดับคะแนน ที่ให้กับรายงานวิจัยชิ้นนี้
8. สรุปผลประเมินโดยรวมและข้อคิดเห็นอื่นๆ

ตารางที่ 4 สรุปผลการพิจารณารายงานฉบับสมบูรณ์โครงการย่อย

โครงการที่ 1 (พฤกษศาสตร์)	เกณฑ์	โครงการที่ 2 (ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์)	เกณฑ์
ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1	ดี	ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1	ดีมาก
ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2	ดี	ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2	ดีมาก
ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3	ดี	ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3	ดี
ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4	พอใช้	-	

หมายเหตุ: เกรด/ลำดับคะแนน ที่ให้กับรายงานวิจัย

☐ ดีมาก คะแนน 91-100	☐ ดี คะแนน 81-90
☐ พอใช้ คะแนน 71-80	☐ ควรปรับปรุง คะแนน ต่ำกว่า 70

3.3 ผลการดำเนินงานของแต่ละโครงการหลัก

การดำเนินงานโครงการ “ศึกษาเพื่อพัฒนาภาษาและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : การบูรณาการความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นสู่ความรู้เชิงวิชาการ” ซึ่งเป็นโครงการหลัก โครงการนี้มุ่งสนับสนุนการวิจัยของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในการศึกษาฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาในบริบทงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง บูรณาการองค์ความรู้จากการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้วิชาการของศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์และนักวิชาการ สำหรับผลการดำเนินงาน จากเป้าหมายที่กำหนดนั้น สามารถดำเนินงานได้ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ตารางที่ 5 สรุปผลการดำเนินงานโครงการหลัก

วัตถุประสงค์	ผลการดำเนินงาน
1. สนับสนุนการวิจัยของชุมชนกลุ่มชาติ	1. ชุมชนท้องถิ่นมีความตื่นตัวและมีโอกาสได้ทำกิจกรรมเพื่อศึกษา ฟื้นฟู ภาษา และภูมิปัญญาโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น กล่าวคือ ปัญหามาจากชุมชน ซึ่งในที่นี้คือชุมชนมีปัญหารื่องการถดถอยของภาษา วัฒนธรรม

วัตถุประสงค์	ผลการดำเนินงาน
พันธู์ต่าง ๆ ในการศึกษาฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาในบริบทงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง	และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ดำเนินการร่วมกับนักวิชาการที่มีความสนใจงานลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้ยังเกิดนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นใหม่ ๆ เพิ่มเติมจากทีมวิจัยเดิม และทีมวิจัยในชุมชนมีพัฒนาการในการทำงานวิจัยได้หลากหลายขึ้น
2. การบูรณาการองค์ความรู้จากการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้วิชาการของศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง	<p>1. เกิดการบูรณาการความรู้ของนักวิชาการกับความรู้ของชุมชน จนเกิดเป็นความรู้ที่มีความเป็นสากลและชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การเก็บตัวอย่างพืชและชื่อพืชภาษาญ้อกรเพื่อตรวจสอบหาชื่อวิทยาศาสตร์ตามหลักพฤกษอนุกรมวิธาน</p> <p>2. การใช้ระบบตัวเขียนภาษาท้องถิ่นอักษรไทย ช่วยในการจดบันทึกคำศัพท์ ชื่อพืช และสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพืช นิทาน เรื่องเล่า สถานที่สำคัญ ภูมินาม บุคคลสำคัญ ตำนาน ระบบการค้า ระบบโครงสร้างทางสังคมในการปกครอง ตัวเลข คำศัพท์เกี่ยวกับวัตถุ เช่น มีด ดาบ หม้อ ไห เครื่องใช้ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ นักวิชาการด้านอื่นๆ อาทิ นักพฤกษศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ นักมานุษยวิทยา นักโบราณคดี ฯลฯ สามารถนำความรู้ไปศึกษาต่อได้</p> <p>3. องค์ความรู้เรื่องป่าโคกควาเป็รียงของชาวญ้อกรเป็นฐานความรู้นำมาต่อยอดเรื่องการดูแลป่าที่อยู่รอบชุมชน อันนำไปสู่การจัดตั้งป่าชุมชนได้สำเร็จ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมป่าไม้ นักพฤกษศาสตร์ องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและชุมชน</p> <p>4. เกิดการบูรณาการเรื่องประวัติศาสตร์ โบราณคดี มานุษยวิทยา และภาษาศาสตร์ เพื่อการอธิบายเรื่องราวของชุมชนแต่ละชุมชน</p> <p>5. นำความรู้เรื่องธรณีวิทยา นิเวศวิทยา มาวิเคราะห์เรื่องสภาพป่าและสิ่งแวดล้อม</p>
3. ความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์และนักวิชาการ	<p>ความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์</p> <p>1. ชุมชนญ้อกรสามารถจัดตั้งป่าชุมชนได้</p> <p>2. เกิดการนำข้อมูลจากการวิจัยมาใช้บอกเล่าเรื่องราวชุมชนได้ด้วยตนเอง รวมทั้งสามารถนำเสนอเรื่องราวของชุมชนแก่ผู้สนใจได้ เช่น ข้อมูลประวัติศาสตร์ ไปสเตอร์ เรื่องเล่า</p> <p>3. มีแนวทางในการสืบสานเรื่องภาษาและวัฒนธรรมของคนรุ่นหลัง</p>

วัตถุประสงค์	ผลการดำเนินงาน
<p>เกณฑ์ความเข้มแข็งชุมชน</p> <p>- การจัดการชุมชนเรื่องการวิจัย ได้ ด้วยตัวเอง</p> <p>- ความตื่นตัวและเริ่มคิดเรื่องการจัดการกิจกรรมในชุมชน</p>	<p>4. สามารถนำประเด็นจากการศึกษาประวัติศาสตร์มาปลูกสำนึกทางชาติพันธุ์จนเกิดเป็นการจัดงานวันชาติมอญ กรณีมอญ บ้านหนองดู่</p> <p>5. กระบวนการทำงานสามารถทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งมากขึ้นโดยการใช้ภาษาและประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน เป็นผลให้ชุมชนเกิดความสนใจถึงผลผลิตที่เกิดขึ้นจากโครงการวิจัย เห็นได้จากการต้องการตีพิมพ์เผยแพร่เรื่องราวของชุมชน</p> <p>6. ชุมชนเกิดความเข้มแข็งมากขึ้น กล่าวคือ มีการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันตัดสินใจในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น เช่น กรณีบ้านเมืองเกะ บ้านหนองดู่</p> <p>7. ชุมชนเกิดการเรียนรู้เรื่องราวของตนเองมากขึ้น เช่น บ้านเมืองเกะ พบว่าเรียกตัวเองว่า 'พะลือก' มิใช่เลอเวือะ</p> <p>9. ชุมชนมีความเข้มแข็งอยู่แล้ว เช่น บ้านป่าแป๋ หลังจากได้ร่วมทำงานวิจัยกับนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ทำให้สามารถจัดระบบความรู้ได้ดีขึ้น มีการกลั่นกรองการสื่อสารเรื่องประวัติศาสตร์อย่างระมัดระวัง</p>
	<p>ความเข้มแข็งของนักวิชาการ</p> <p>1. สามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้มากขึ้น มีกระบวนการที่กระตุ้นให้ชุมชนได้ทำงานวิจัย แต่ไม่ได้ทำให้อย่างที่ผ่านมา</p> <p>2. สามารถจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการศึกษาภาคสนาม</p> <p>3. ประยุกต์ความรู้ที่เชี่ยวชาญกับงานด้านภาษาและวัฒนธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม</p> <p>4. เข้าใจ ยอมรับ และหนุนเสริมงานวิจัยท้องถิ่นมากขึ้น</p> <p>5. สามารถผลิตผลงานทางวิชาการที่บูรณาการจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้มากขึ้น</p>

นอกจากผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์แล้ว นักวิจัยคาดหวังให้เกิดผลการดำเนินงานเชิงวิจัยและเชิงพัฒนาอีกด้วย

ผลการดำเนินงานเชิงวิจัย

1. ได้องค์ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแนวทางการสนับสนุนการวิจัยของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในการศึกษาฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาในบริบทงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องดังนี้

ในส่วนชุมชน

1.1 พัฒนาศักยภาพคนในชุมชนโดยการแนะนำให้รู้จักวิธีการเก็บข้อมูล เช่น การเก็บหลักฐานทางโบราณคดี การเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์จากนิทาน เก็บข้อมูลเรื่องเล่าจากรายบุคคล นอกจากนี้ยังอาจจะมีการแนะนำเครื่องมือด้านเทคโนโลยีอื่นๆ เช่น กล้องถ่ายรูป ดิจิตอล เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น

1.2 ตรวจสอบข้อมูลและผลการดำเนินงานร่วมกัน

1.3 แลกเปลี่ยนและเติมเต็มความรู้ด้านต่างๆ ร่วมกัน

1.4 ค้นหาทักวียท้องถิ่นใหม่ๆ และผู้สนับสนุนด้านงบประมาณอย่างต่อเนื่อง

1.5 เชิญชวนนักวิชาการใหม่ๆ เข้ามาศึกษาและร่วมงานกับชุมชนตามแนวทางการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มากขึ้น

ในส่วนนักวิชาการ

1.1 สร้างความตระหนักในเรื่องคุณค่าของภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

1.2 ศึกษาพื้นที่เพื่อให้รู้จักชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โครงสร้างทางสังคม ภูมิหลังของชุมชน

1.3 ช่วยให้ทีมวิจัยชาวบ้านและชุมชนมีส่วนร่วมกับการวิจัยและเข้าถึงความรู้ได้มากยิ่งขึ้น

1.4 ร่วมสรุปและเขียนงานด้วยกัน

1.5 ตรวจสอบข้อมูลร่วมกันกับชาวบ้าน

1.6 เผยแพร่ความรู้สู่ชุมชน โดยย่องานวิจัยเพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจและใช้ได้ง่ายขึ้น เช่น การทำเป็นหนังสือเล่มเล็ก โปสเตอร์ นิทรรศการบางอย่างในชุมชน

2. ใต้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการบูรณาการความรู้ด้านภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษาและวัฒนธรรมอยู่ในภาวะวิกฤต ดังนี้

2.1 ใช้ความรู้จากศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการความรู้ด้านภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การนำความรู้ด้านภูมิศาสตร์ พฤษศาสตร์ ธรณีวิทยา คณิตศาสตร์ มาผสมผสานกัน ดังตัวอย่าง

ป่าชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ อยู่ในพื้นที่บ้านวังอ้ายโพธิ์ (หมู่ 4) ต.บ้านไร่ อ. เทพสถิต จ. ชัยภูมิ เดิมมีพื้นที่ 1,150 ไร่ แต่ปัจจุบันมีพื้นที่ 621 ไร่ ตามพิกัดภูมิศาสตร์ประมาณ ละติจูดที่ $15^{\circ} 36'$ เหนือ และ ลองจิจูด $101^{\circ} 27'$ ตะวันออก มีความสูงประมาณ 300 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง สภาพทั่วไปเป็นที่ราบสลับกับแนวเขาลาดชัน จากทิศตะวันออกลงมาทิศตะวันตก ลักษณะดินเป็นดินทรายร่วนปนหินลูกรังและหินโผล่ มีลำคลองวังอ้ายโพธิ์ไหลผ่านประเภทของป่าเป็นป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่เป็นป่าเต็ง-รัง ประกอบด้วยไม้ยืนต้นได้แก่ ประดู่

มะค่าโมง นนทรี ไม้แดง มะค่าชะลย ป่าชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ มีผู้สูงอายุในหมู่บ้านเรียกชื่อป่านี้เป็น 2 ชื่อ

1. ป่าโคกควาเปรียง ผู้สูงอายุสมัยก่อนเล่าว่า โลกควาเปรียง ภาษาญ้อกร แปลว่า โลกกบควาย หรือโลกกบใหญ่ ในอดีตป่าไม่มีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่านานาชนิดทั้งสัตว์เล็กสัตว์ใหญ่ และนกต่าง ๆ ได้อาศัยในผืนป่าโคกควาเปรียงแห่งนี้ ในช่วงฝนตกแรกประมาณเดือนเมษายนของทุกปีเมื่อฝนตกลงมา จะมีเอื้องอ่าง กบ และเขียดออกมาร้องเต็มไปทั่วผืนป่า เพื่อมาผสมพันธุ์ โดยเฉพาะกบควาย หรือกบใหญ่ที่มีมากมาย จึงทำให้ป่าบริเวณนี้ถูกเรียกว่า “โคกควาเปรียง”

2. ป่าโคกควาลเปรียง ผู้สูงอายุอีกกลุ่มเล่าว่า ในอดีตป่าโคกบริเวณนี้ชาวบ้านมักจะนำควายมาปล่อยเลี้ยงในป่าเพราะมีหญ้าเพ็กที่เป็นอาหารของควายอยู่มาก ชาวบ้านจึงเรียกชื่อป่าบริเวณนี้เป็นภาษาญ้อกรว่า “โคกควาลเปรียง” หรือโคกเลี้ยงควาย ปัจจุบันก็ยังมีย่างที่ชาวบ้านนำวัว-ควายเข้ามาเลี้ยงตามชายป่า (กิตติพงษ์ เกิดสว่าง, 2556:7)

2.2 การใช้ภาษาเป็นฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณคดี มานุษยวิทยา เพื่ออธิบายเรื่องราวของชุมชนแต่ละชุมชน เช่น การเลือกคำศัพท์ที่สามารถอธิบายพัฒนาการทางสังคม การติดต่อทางวัฒนธรรม และอื่นๆ ได้ โดยการแบ่งคำศัพท์ออกเป็นหมวดๆ เช่น หมวดคน/กลุ่มชาติพันธุ์ หมวดความเชื่อ หมวดภูมิประเทศ หมวดคมนาคม หมวดเกษตรกรรม พืช สัตว์ หมวดการปรุงอาหาร หมวดการทอผ้า หมวดเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ หมวดอาชีพ เศรษฐกิจและระบบการค้า หมวดเครือญาติ หมวดโครงสร้างการปกครอง หมวดระบบตัวเขียน หมวดเวลา หมวดประวัติศาสตร์/สำนักต่ออดีต หมวดเครื่องใช้ในบ้าน หมวดเครื่องดนตรี หมวดเครื่องดนตรี หมวดเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นต้น หลังจากสืบค้นคำศัพท์ พบคำศัพท์ที่สะท้อนระบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับคนภายนอก นักวิจัยจึงไปสำรวจสถานที่ที่ถูกกล่าวถึง ได้พบเศษวัสดุตามพื้น วัสดุบางชิ้นเป็นเศษเครื่องถ้วยชาม นักวิจัยสามารถประมาณอายุของวัสดุที่พบโดยใช้หลักการทางโบราณคดีมาใช้วิเคราะห์ เป็นต้น

3. ใต้องค์ความรู้ด้านภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในมิติที่หลากหลายเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

3.1 มิติภาษาศาสตร์ เช่น ระบบโครงสร้างภาษาเลอเวอะและภาษาญ้อกร วิธีการเก็บข้อมูลเชิงเนื้อหาหรือสัมพันธสาร (discourse) ตัวอย่างเช่น

ประวัติหมู่บ้านไร่

บ้านไร่มีชื่อในภาษาญ้อกรว่า “โจง คะมา” บ้านเดิมอยู่ที่ช่องดับเต่า บ้านปรกใหญ่ (โนนสำราญ) และบ้านวังแล แต่เมื่อ 80 ปีก่อนเกิดโรคฝีดาษระบาดจึงอพยพมารวมกันที่บ้านไร่ (บ้าน=โจง, คะมา=ไร่) เพราะอุดมสมบูรณ์อยู่ใกล้กับห้วยซับห้วย บ่อ

น้ำพระ และน้ำขับ ตอนนั้นบ้านเรือนมีอยู่ประมาณ 6 หลัง อาชีพหลักปลูกข้าวไร่ เคียว และข้าวฟ่างทางกระรอก

จนเมื่อราว พ.ศ. 2510 เศษๆ มีคนอพยพเข้ามามากขึ้นโดยชาวบ้านมีศาลเจ้าพ่อ ขุนหมื่นขุนพลเป็นศูนย์รวมจิตใจ และพัฒนาความเป็นอยู่ด้วยการเริ่มปลูกพืชเศรษฐกิจเช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด อ้อย ฯ ในไม่ช้าถนนและไฟฟ้าได้เริ่มเข้ามาเมื่อราวๆ พ.ศ. 2530 ทำให้ชาวบ้านขยายพื้นที่ทำไร่ทำสวนกันทั่วครอบครัวและมีชีวิตดีขึ้นจนถึงปัจจุบัน

[ภาษาญ้อกูร]

ชะม้อฮค้อฮ เคย โลง่ ท้อง โคง ค่ะมะ

มะนีฮ ชะม้อฮค้อฮ คง โคง ค่ะมะ

มะนีฮ ญ้อกูร กะเพิลี พาช่า มอญ นังเดิม. เตียว ญ้อ ชมัย (สมัย) ทวารวดี มวย ชะมูร โลง่ เอย. นอม เรืองเล่า คง มะนีฮ ญ้อกูร เคย ท้อง ที่ กลอม โลง่. ชะม้อฮ กอ? พา ชะกอ? โลง่ ท้อง แทว กูร.

พ้อบ คง นังค้อฮ นังเดิม. ค่ะ โคง ค่ะมะ นอม ปะมาก แจฮ คง อวร ชะม้อฮค้อฮ. นอม อายุ ปะมาน จัซเตรา แลจ จัซฮี้จาม. ชะม้อฮค้อฮ ดี ญ้อกูร เคย ที่ อง แท้ฮ โคง. เคย อร เที้ยว ค่ะโย? คง ญ้อ โคง ชัร ที่.

มะนีฮ ญ้อกูร ชะม้อฮค้อฮ อร ค่ะโย?. คง ทะพ้อก คง ญ้อ มะนีฮ กวย แทว โคง ชวร. ฮี้ดู? จัซบาร เจียด ดัย กัม ลอ กัม เกียน. ดากชาย ปะแกว แก่นคุณ ฮี้กาย ฮวา?ทักดา ยอ อร ทะพ้อก. แท้ฮ ปรัก ญ้อ ฮี้วาร์ ฮี้ซูล เจียด โจว โคง.

โคง ค่ะมะ ชะม้อฮค้อฮ

โคง ค่ะมะ ชะม้อฮค้อฮ เคย ท้อง ของ ดับเต่า. โคง ตร้อกอะโต วังแร่ ยอน แท้ฮ โรก ดุ่ม (ฝัดาด?) ระบาด. ท้าวฮร ชะมัย ฮี้จาม ชวย ฮนาม พา ชะกอ? ยายโลง่ โรม ท้อง แทว โคง ค่ะมะ. บอน ท้อง ชะบาย ชะบูด บอนปา? จา? ปา?ฮาบ ชะบาย ชะบูด นอม ฮี้? ท้อง เตรา ครัว ปา? ค่ะมะ ออก ชโร?.

ทอ แลจ ชมัย พอขอ (พ.ศ.) บารพัน ชุนโซ่ก จัซฮนาม นอม มะนีฮ กวย ยาย โลง่ ท้อง โคง ค่ะมะ. นอม ศาลเจ้าพ่อขุนหมื่นขุนพล แท้ฮ บอน นับท้อ. ทูล กุส จี ฮนาม กอ นอม มะนีฮ เตลี ฟายซู? เตลี ฮลี? เบา กอ กุส ลอ? กอ นอม ไตร? ลาด ยาง ไฟฟ้า ลอบ โลง่. ปะมาน บารพัน ชุนโซ่ร ปี?ชวย. โคง ค่ะมะ กอ นอม โคง เตลี ตีน ปา? กุล มะนีฮ ดุก ครัว เจริญ ตีน ดอ ดุก ออ?.

3.2 มิติประวัติศาสตร์ เช่น กระบวนการการศึกษาค้นหาเรื่องราวของของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านชุดคำศัพท์และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน อำนาจทางการเมือง สิทธิบางประการในสังคม วิถีชีวิต และอื่นๆ เช่น ตำนานสะมัง หรือตำนานขุนหลวงวิลังคะของกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวีอะ จ.แม่ฮ่องสอน ตำนานพระนางจามเทวีของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ จ.ลำพูน ตัวอย่างเช่น

ตำนานของขุนหลวงวิลังคะ (1,300 ปี)

ชาวเลอเวีอะสมัยโบราณเคยมีบ้านเมืองมาก่อน จากคำบอกเล่าของสะมัง (ขุน) ได้กล่าวว่ ในอดีตชาวเลอเวีอะ (ลัวะ) มีขุนหลวงวิลังคะเป็นกษัตริย์ปกครองที่เชียงใหม่ และเคยต่อสู้กับพระนางจามเทวี เหตุการณ์ข้างต้นนี้เกิดขึ้นเมื่อ 1,300 ปีมาแล้ว

ทุกวันนี้ชาวบ้านยังถือกันว่า ถ้าทำพิธีเลี้ยงผีฮ่อ (ผีเจ้านาย) จะต้องใช้ดอกกลั่นทมสีขาวเท่านั้น เพราะกลั่นทมสีแดงเปรียบเสมือนเลือดประจำเดือนของพระนางจามเทวีที่ทำอาถรรพ์เป็นหมวกให้ขุนหลวงวิลังคะใส่จนเสื่อมวิชา และแพ้สงครามจนต้องหนีมาในเขตป่าเขา

[ภาษาเลอเวีอะ]

โฆะลัง มัซ 'ยวงจาอือ [ประวัติศาสตร์ของบ้านป่าแป๋]

เซอมา-แอ เจีย คุณ ลวง วิลังคะ [สมัยขุนหลวงวิลังคะ]

โฆะ 'ลัง เลอเวีอะ คอย บัน เมือง ยุซ เนิง เวียง ขวง ฮมา-อือ ตัม พี จัก เจีย ยุซ โม พู-อึ ปยา-อิม. โฆะ มัซ คุณ ลวง (เซอมัง) วิลังคะ พี ตัด เตียง ฟิง เวียง ขวง ฮมา-อือ.

คุณ ลวง วิลังคะ รูป โพะ-เตะ 'มา-แวน นาง จัมเทวี. คุณ ลวง วิลังคะ ลา-อิจ เกอ-ทา เบือ วอมพิต ฮันม เปอ จัม เดือน เคือฮ นาง จัมเทวี ละ เตะ. ฮอ-อิจ เปอ เลีย โม เซอ มัง ยุซ เลอเวีอะ ตัซ โนก เบืออะ ฮอ เซอ เกอ-อู เทีย เพ-อัญ 'โนง. เซอ เวีย เทีย เซอ กัยก มัซ เบือ แกด เออง เทีย. เซอ กัยก ลอก เปอ จัม เดือน นาง จัมเทวี. พี ลา-อิจ ยุร เกอ-ทา คุณ ลวง วิลังคะ เต โฆะ. คุณ ลวง วิลังคะ เยื่อมกัน เออง เนิง ฮูป เตะ 'มา-แวน นาง จัมเทวี. โฆะ โอ ลอด ดอ อา-อิด เนิง เปอ 'รา-ออก เปอ เกลล-อุม. เนิง บลา-ออง เนิง ฌือ.

3.4 มิติทางวัฒนธรรม / การเปลี่ยนแปลง ความรู้เรื่องการเปลี่ยนแปลงของภาษาและวัฒนธรรม นำไปสู่กระบวนการรื้อฟื้นประเพณี และวัฒนธรรม เช่น ปัจจุบันชาวมอญที่บ้านหนองดู่ จ.ลำพูน กำลังมีการรื้อฟื้นอัตลักษณ์และวัฒนธรรมประเพณีหลายอย่าง เช่น เครื่องแต่งกาย อาหาร ดนตรี ภาษา การสวดมนต์ ประวัติศาสตร์ โดยมีกลุ่มเยาวชน ผู้สูงอายุ และโรงเรียนบ้านหนองดู่ร่วมมือและช่วยเหลือกันกันอย่างดี

[ภาษามอญ]

ที่มามอญบ้านหนองดู่ (ต้าเกล็งไม่นหนองดู่)

หรั้วกวัดหนองดู่หะเตะโป๊ยโดยหนุ่มหะเก้าไม่นกล้าเตะหะละเหม่จามเดวี โต๊ะหะละเต็งนครหรียญชัยกล้าศักรัต จิมป้อยก้อม หนั่ม หนั่มตำนานฮั่มเกล็งหะละเหม่

จามเดวีโตะโก้นหวุดซัดอินตา ส่วนเหมยเยะอุ่หะตั้นจะหมุ บ้องกวาดหนองตู (หมุ
เนาะโตะเผียเกาะโตะ) หนุมโม่วหัว หะแจ่มโหกเกอะงับหะละเหมยจามเดวีอ้า หะตัมจีเก
ลิ่งเตียะเก๊าหะเก๊าอะโตะดัดกวาด อี้ไชวาสูเทพเปียะเชอเจ้าเหมยเกิด หะหนัดเค็งเกล็ง
เจ้าเหมยเยะโตะนีเประห์ อี้ไชวาสูเทพหะล่องเจ้าเหมยจามเดวีอ้าเมืองละโว้ หะละเหมย
โห้กเกล็งเยียะป่องเค็งหริญชัยต้าอี้ไชโกลันก่อ

หะละเหมยจามเทวีกวาดโกล่งเกล็งจักเค็งหริญชัย หนุมร้าวโมนเปียะหะละเหมย
จามเดวีเก็งก่อปลางโก้นเค็ง

โกลันกลายเจียหมักโมนกล่าเต๊ะ (อาชีพลักของชาวมอญในอดีต)

หรววกวาดหนองตูโกลันกลายเจียโก้นเหียะ โกลันเก๊าะ ปะหะหนด กลายกะะ โปด
คะหน่อม โก๊กเกรียก โกลันอึดซ้มกวาดโกลันเปียะเหมยฮก ปือฮก กล่าเต๊ะ

กลายกะะ กวาดหนองตูมังกือบดักบี๊ต้าโกลันกลายเจียะซ้มเค็ง อ้าเซาะก๊อกวาด
แฉ้มเกิดกะะโกด กะเหียะปะหะริก อะเซาะกวาดแฉ้ม

โปดคะหน่อม โกลันจักเซาะเหมียะหนึ่งเค็งหะเหมยฮก อ้าโปดเค็งกะชะฮวด
อ้ากิดดัดเบ้าะ อ้าจิดกะเหนียะ ไตยอะเซาะซ่า คะหน่อมอ้าหะหลายเซาะเหริยเกอะ
เซาะเหมียะ เซาะหะหลอด

โก๊กริกเกรียก โกลันจักเฮ้าหะหลอดเกิดหนะเซ็ง เก๊าะเบ้าเกิดหนะเบาะ เกิดหน
หะเหมยเกิดเนอะหะดัด จ้อยฮัวก๊อเก๊าะหะอ้างเหนียะหะมด จิดเหริยะเหนียะเซาะ

หะเจียะกลอดเหมียะลำไย (การเลี้ยงคลั่งและลำไย)

หรววกวาดหนองตูอ้าเกิดเหมียะกลอดหนะหะเหริยฮ่อมซุฉานา เหยียะหะบัต
กราดหะเต้าอะต่อน เยียะเจ๊าะเหมียะบัตเบ้าอะเต้า บัดชิเหนียะเยียะกุดเหมียะต่อน
อะเตียกฮ่านฉานา (หะเหริยกราด) อ้าหะนัมตะ

กล่าเต๊ะไตยเกล็งบัตหะหน่อมฉานาต่อลำไย เพราะลำไยเตะด้าง ร้วกวาดเหีย
ยะด้อ

จีฟ่องด้อยดักบี๊ปะหะหนด (การล่องแพในแม่น้ำปิง)

ไตยเกล็งร้วกวาดหนองตูปะหะหนดจีฟ่องอ้าเหียะฮันเกิดหลักพักหะฮ่อน
หะดาด ฮ่อนหะเกิดโกริดจีฟ่องอ้าเหียะฮัน ละหะเลียงกวาดจะหะหล่านฉุ่นเก๊าะ
กะเก๊าะ เกิดเหนียะเซาะกวาดโปย

กวาดหนองตูบ้านหนก (ชาวบ้านหนองตูกับสงครามโลกครั้งที่ 2)

หรววกวาดหนองตูเตะเตียชินัด ระเบิด หนุมอะแหร์จ้ายฮัมดักกะรัต บ้างิมป้อน
ก้อมฮะจามเจ๊าะ หรววกวาดกล่องหนึะ เยียะเกิดน้าเกรียงหะบัตก้อทหารญี่ปุ่นด้อย
เค็งจ้างหม้าย

เผียะหนองคูบัวอะคั้งคะละไม่น (วัดหนองคูกับวัดธรรมชาวมอญ)

เผียะไม่นหนองคูกล้าเต๊ะโตะมหานิภาย หะหมุเนาะโตะธรรมยุติโหมัดหะละ
หลักเต้าเยยะก่อหะแหร์โตะฝ่ายธรรมยุติ กล้าเต๊ะเผียะหนองคูโตะอะโตะปล่องก่อหล่งโจ
เติงกวัดไม่น กล้าเต๊ะหะปิวหนี่จัตหะดัดไม่นบ้ำแฉ้มหะแหร์ฮัวไซหะจัมหะโด้ดไม่น
ฮัวฮ้อยหะปือน หะโด้ดจุกเจีย

หล่งโจไม่นโตะหะแหร์ม (การรื้อฟื้นวัฒนธรรมมอญบ้านหนองคู)

หะหมุเนาะไม่นหนองคูหล่งโจไม่นก่อโตะหะแหร์ม หนุมโกัดหยัด หะนะเจีย
คนตรี อะแหร์ไม่น โด้ดหะเหงอหะงูจัต หะโด้ดไม่น หะโด้ดจุกเจีย บ้ำด้าเกล็งไม่น
หนองคู หนุมโกัดหยัด หนี่ฮก หนี่จุ บ้ำโกัดหยัดหะหม่งหะโด้นโหล่งกวัดหนองคู
ปิวบั้งก่อเจียะเก๊ะโรง

3.5 มิติทางภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือความรู้ท้องถิ่นต่าง ๆ
ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาด้านอาหารและสมุนไพรของชาวญ้อ

กะตวง (กลอย) (*Dioscorea hispida* Dennst.) เป็นพืชเถาเลื้อยล้มลุก เนื้อภายในหัวใต้ดินมีทั้งที่เป็นสีเหลือง และสีขาว ต้นที่ภายในหัวใต้ดินมีเนื้อสีเหลืองอ่อน เมื่อนำไปหมักล้างน้ำเมাজนหมดแล้วต้มหรือหนึ่งเนื้อจะเหนียวหนึบ ๆ เรียก “กลอยข้าวเหนียว” ชาวญ้อเรียกว่า “กะตวงมัย” ส่วนต้นที่หัวใต้ดินมีเนื้อสีขาวเมื่อนำไปหมักล้างน้ำเมাজนหมดแล้วต้มหรือหนึ่งเนื้อจะร่วนเรียก “กลอยข้าวเจ้า” หรือ “กลอยเจ้า” ชาวญ้อเรียกว่า “กะตวงเนิบ” ชาวญ้อรู้จักการทำกลอยและรับประทานกลอยมาแต่อดีต เมื่อข้าวที่ปลูกให้ผลผลิตน้อยหรือเกิดภัยธรรมชาติทำให้ข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภค ชาวญ้อจะขุดหาหัวกลอยในป่ามารับประทาน เมื่อสภาพป่าเสื่อมโทรมกลอยก็เริ่มหายาก แต่หลังจากที่มีการณรงค์เรื่องการดูแลรักษาป่า พืชพันธุ์ในป่าก็เริ่มฟื้นคืนมา ชาวญ้อทุกวันนี้อยู่มีการหากลอยมาทำเป็นอาหารเพื่อรับประทาน

3.6 มิติตดชนวิทยา เช่น วรรณกรรมมุขปาฐะของกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวีอะและญ้อกรมีเนื้อหาที่สามารถเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ เช่น เรื่องการตั้งหรือย้ายถิ่นฐาน ความสัมพันธ์ของผู้คนที่อยู่ร่วมกัน ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ตัวอย่างเช่น

ชาวเลอเวีอะเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานมาก่อนที่กลุ่มคนไต/ไท และปกากะญอ (กะเหรี่ยง) จะเดินทางเข้ามาตั้งบ้านเรือนในดินแดนแถบนี้เมื่อ 800-900 ปีที่แล้ว

เรื่องนี้อาจสัมพันธ์กับนิทานเรื่องนกเลอเวีอะกับนกไคที่พ่อเอียง เครือชุย เล่าให้ฟังเรื่องมีอยู่ว่าวันหนึ่งนกไคตัวหนึ่งอยู่บนดอย ส่วนนกเลอเวีอะอยู่ในที่ราบ ทั้งสองได้ขอแลกที่อยู่กัน ตั้งแต่นั้นมาชาวไตจึงอยู่ในพื้นที่ราบ ส่วนชาวลัวะจึงอยู่บนดอยตลอดมา

ลา-แอ ลวง โนกเกอตา มา-แอ โนกวัค [สมัยนิทานและตำนาน]

พู-อี เลอเวือะ มัซ มู พู-อี เหนอ-อุม โฆะ เหนอ-อุม เหนาะ. 'ลั้ ก กา เลียก เจียะ ญาง เลียก ยุซ ญือะ ยุซ มา ยุซ มา-แอ. เปอ เฮอ-อี ญืออม 800-900 เหนอ-อุม อิด โฮจ. ลา-แอ ลวง เฮย เลอ โตซ มา-แอ เจีย ซา-อิม. เลอเวือะ มา-แอ ซา-อิม เจียะ พี อัส อู ปอเฮื่อง เครือชุย. ลวง ลา-แอ กอ-แอ ทิ เซอเงะ กอ-แอ ซา-อิม ทิ เมอ-อู. อา-อิด นึง ทุ พี มัซ ซา-อิม เลอเวือะ อา-อิด นึง โกลง. ทอง เลออา ปู-อา เปียน กยะ อา-อิด โพะ เตะ. เหนอ-อุม ญืออม เต มู พู-อี เจียะ อา-อิด 'ลัก โกลง เลอ เลอ-อุง. มู พู-อี เลอเวือะ อา-อิด ลอบ 'ลาก ทุ.

เมื่อ รุ่ง เือง โนกเกอตา อา-อิด นึง โกลง. โนกวัค อา-อิด นึง ทุ. โนกวัค เต เพียง ลอน พี โชม ละ. เซอ ออซ เซอโอ-อัญ ลอน 'ลัก อา-อิด. แกซ เงาะ เตอ-อู ซา-อูบ โชม นึง 'ลัก ทุ. ปู-อา เปียน เือง 'มา-แอ โนกเกอตา. อัส เือง ละ โนกเกอตา ดอก เฮอ-อี. โนกเกอตา เปียน 'ลัก อา-อิด เตะ เปอะ. อา-อี อา-อิด 'ลัก ทุ โฮลซ ลอบ โชม คะโนม. ดัซ เปอะ ควด โชม คะโนม ดอก อา-อี ซา-ออก อา-อิด. ละ 'ลัก ทุ เตอ-อุม เปอะ เซอ โฮลซ โชม คะโนม. 'ลัก โกลง เฮอ-อี เซอ อา-อิด อา-อี นึง ละ เปอะ. อัส ละ ปะ ดอก เฮอ-อี ปะ อัม เซอ ชู บึง. โนกเกอตา เต เออะ เือง ละ โนกวัค. โนกวัค เต อัส แม เือง ละ โนกเกอตา ดอก เฮอ-อี. ดัซ ดอก เต ปะ ไป เมาะ เลอ-อิช นึง โกลง. บัง มัซ อา-อี ไป เมาะ ซา-ออก นึง ทุ. โฮ-อิจ เต โนกวัค อัส เือง ละ โนกเกอตา. ดอก เฮอ-อี นีส เหนอ-อู ปะ ดัซ เปอะ โยะ พู-อี. เออ-อัญ เหนอ-อุม 'ยวง แซม กอก ซมา-อัญ. ไป กาด มา กา อัส เต ละ โยะ. โฮ-อิจ เต โนกเกอตา ซา-ออก นึง ทุ. โนกเกอตา โยะ พู-อี เออ-อัญ เหนอ-อุม. 'ยวง แซม กอก ซมา-อัญ พู-อี. ไป กาด มา กา อัส เต ละ พู-อี. โนกเกอตา เต กอ-แอ เตอ-อู พู-อี เคือซ คะโนม ละ ทิ ทือ. โฮ-อิจ เต โนกเกอตา แปน ซา-อิม ปลา-อัญ. แปน ซา-อิม ทุก ญัก ซา-อูบ โชม ละ. โฮ-อิจ เต ดัซ รัค เซอ อัส ญ ลวก ญ ลวก ลวก. อัส โก เตะ เฮียง นึง โฮลซ เตะ. อา-อิด 'ลัก โกลง เปือ มัซ เือง. กะ เฮอ-อิน พี โชม พี ปอน. โนกวัค มัซ ซา-อิม แซม อู แซม. โนกเกอตา มัซ ซา-อิม แซม อู แซม.

3.7 มิติโบราณคดี ตัวอย่างเช่น

วัตถุเก่าเล่าเรื่อง (500 ปี)

จากหลักฐานทางโบราณคดีคือของเก่าที่พบในชุมชน พบว่าคงมีกลุ่มคนตั้งบ้านเรือน บริเวณบ้านป่าแป๋มาแล้วไม่น้อยกว่า 5,000 ปี ดังเห็นได้จากการพบขวานหินขัด ซึ่งเป็นเครื่องมือของคนที่รู้จักการปลูกข้าว และเลี้ยงหมา

ให้หลังลงมาอีกหลายพันปี ได้พบหลักฐานจำนวนมากบนดอย “ภูตานา-อัญ” คือเศษเครื่องถ้วยล้านนาจากแหล่งเตาสันกำแพง จ.เชียงใหม่ เครื่องถ้วยพม่า และเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิงมีอายุย้อนกลับไประาว 500-600 ปีมาแล้ว

เล่ากันว่า สมัยก่อนดอยทูตนา-อีญเป็นที่เลี้ยงผีของชาวเลอเวีอะสายตระกูล'ยวงจา-อีอ แต่ปรากฏว่า ชาวเลอเวีอะช่วงหนึ่งไม่มีความพร้อมจะไปเลี้ยงผีตานา-อีญจึงเปลี่ยนมาเลี้ยงผีสมา (เซอมา) ที่บ้านแทน

อุ ลวง ลาย โอ เออ-อีฮ ปยา-อีม [วัตถุเก่าเล่าเรื่อง]

เนอ-อุม นึ่ง เจือน ลาว พู-อี โอ เออ-อีฮ ปยา-อีม. มัฮ โอ เออ-อีฮ ปยา-อีม พี เลอ โตฮ พู-อี โยะ โตะ. 'ยวง อีฮ เอง ตอก เฮอ-อี ติน เซอ กอ-แอ พู-อี ที มู. ยุฮ 'ญือะ เตะ ชา-แอ เฮย ('ยวง จา-อี) เฮอ-อี. เทียม เตอ-อู ฮา พอน เพื่อน เนอ-อุม โยะ พู-อี. อึง เนอ-อุม นึ่ง โยะ พู-อี 'มอ-แอ เซอ โมะ. นึ่ง มัฮ อึง พี เกอ-โอ พี จา-แอ พู-อี ญือม. ยุฮ 'มา เซอมา เฮงะ 'มา-แอ เลียง เซาะ. โฮ-อีจ เต แม เฮอ-อิน เพื่อน เนอ-อุม. โยะ พู-อี เบื่อง เอ็ง นึ่ง ทู ตะ นา-อีญ มัฮ กลอง. ปิฮ ฮมู-อัน ปิฮ มัฮ เจน เวียง ชวง ฮมา-อีอ. มัฮ พี ยุฮ พู-อี ชันกัมแปง เชื่อม ยุฮ บลาน. มา-แอ เชื่อม ยุฮ โม เจก เจน เกอซัด หมิง. กอ-แอ อา 'ญู เมอ-อีญ แม เคะ เตะ. พอน รอย แลฮ 'รอย เนอ-อุม. จัก พู-อี อึง ตอก เฮอ-อี เจน ทู ตะ นา-อีญ เฮอ-อี. มัฮ กะ โนก พู-อี พี ยุฮ เลอเวีอะ. จัด เจือ 'ยวง จา-อีอ บัง มัฮ กาง เคะ กอ-แอ ที โฮน. เลอเวีอะ ฟิน โนก เตอ อู พี ตะ นา-อีญ. บัง มัฮ เปียน เอง แปน โนก พี เซอ มา นึ่ง ญือะ เตะ แตน โพะ เตะ.

ผลการดำเนินงานเชิงพัฒนา

1. ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆได้ทำงานวิจัยในการศึกษา พื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาด้วยตนเองในบริบทงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

- ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆได้ร่วมศึกษา พื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาของตนเองด้วยตนเองในบริบทงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เช่น กลุ่มญ้อกร กลุ่มเลอเวีอะ เป็นต้น และพบว่าชุมชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนและเรียนรู้กระบวนการทำวิจัยของนักวิชาการ ขณะเดียวกันนักวิชาการก็ได้เรียนรู้จากชุมชนด้วยเช่นกัน ดังคำกล่าวของคุณกุมารี ลาภาภรณ์ ที่ว่า “เดี๋ยวนี้เหมือนมีคุณกิตติพงษ์ (นักพฤกษศาสตร์) 23 อยู่ในพื้นที่” เนื่องจากการทำงานร่วมกันทำให้คนในชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง แม้ว่าไม่มีนักวิชาการอยู่ด้วยก็ตาม
- ชุมชนใหม่ เช่น มอญ บ้านหนองดู่ จ.ลำพูน ได้รับการพัฒนาศักยภาพในการทำงานวิจัย โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมกับนักวิชาการ เกิดความมั่นใจ และสามารถพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ในเวลาต่อมา

2. สร้างความเคลื่อนไหวในวงการวิจัยและพัฒนางานด้านกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤต

- นักวิชาการมีความเชื่อมั่นในความสามารถของนักวิจัยท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น
- ข้อมูลด้านภาษาศาสตร์ได้รับการยอมรับมากขึ้น ว่าเป็นฐานข้อมูลที่มีคุณค่าและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ศาสตร์อื่นๆ หรือต่อยอดไปสู่งานวิจัยระดับสากลได้

- เกิดโครงการวิจัย / กิจกรรม เพิ่มเติมในพื้นที่ดำเนินงาน เช่น โครงการสำรวจแหล่งโบราณคดี
- เกิดชุมชนภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งกลุ่ม คือ พะลือก (ลัวะ) บ้านเมืองเกะ อ.แม่วิม จ.เชียงใหม่ เป็นต้น

3. ได้พัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายนักวิชาการและกลุ่มชาติพันธุ์

- นักวิชาการ/นักวิจัยสามารถเชื่อมโยงและบูรณาการความรู้ด้านภาษาศาสตร์กับศาสตร์ที่ตนเองเชี่ยวชาญได้
- นักวิชาการ/นักวิจัยเข้าใจกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและสามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้มากขึ้น
- นักวิชาการ/นักวิจัยได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดโลกทัศน์ใหม่ในการทำวิจัยร่วมกัน กล่าวคือ นักวิชาการที่อยู่ในแวดวงวิชาการที่อยู่ต่างมหาวิทยาลัย หรือต่างกระทรวง ทบวง กรม มีเวทีหรือมีโอกาสในการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันมากขึ้น เช่น ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล องค์การสวนพฤกษศาสตร์ เชียงใหม่ สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล สำนักงานป่าไม้ จ.ชัยภูมิ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น
- นักวิชาการสามารถพัฒนาโครงการต่อยอดได้ โดยได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด

ผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัด

1. โครงการบูรณาการความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นสู่ความรู้เชิงวิชาการจำนวน 5

โครงการ

- โครงการที่ได้รับการอนุมัติทุนจากสกว. จำนวน 2 โครงการ
 - โครงการแนวทางในการบูรณาการความรู้ภาษาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ความรู้ภาษาศาสตร์พื้นบ้านชาวญ้อกร ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ
 - โครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์กลุ่มเลอเวีอะและมอญ
- โครงการได้รับทุนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 3 โครงการ
 - โครงการการสำรวจหลักฐานทางโบราณคดีและเส้นทางการค้าโบราณในขอบที่ราบสูงโคราชในเขต อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

- โครงการจากเรื่องเล่าสู่สิ่งของ กลุ่มชาติพันธุ์เลอเวือะ บ้านป่าแป๋ อ.ป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
- โครงการ 1+1=1 ประวัติศาสตร์+ภาษาศาสตร์ (โดยมีพื้นที่เป้าหมายที่หมู่บ้านชาวนุ้ยกร บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ)

2. บทความวิชาการอย่างน้อย 4 บทความ ดังนี้

บทความวิชาการที่เกิดจากการดำเนินงานของโครงการหลักและโครงการย่อย ได้บทความทั้งหมด 9 บทความ เกินกว่าที่ตั้งเป้าหมายไว้ 5 บทความ ดังนี้

1. พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2555). "ความจริงที่ถูกเลือก ประวัติศาสตร์ที่กลุ่มชาติพันธุ์ไม่ยอมเล่า" วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปีที่ 31 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม). หน้า 179-189.
2. พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2556). "จากทูตนา-อัญสุตอยสุเทพ จากดอยผีสู่ดอยพุทธรของลัวะ/เลอเวือะ" วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 39 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม). หน้า 76-97.
3. พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2556). "ตำนานพระนางจามเทวีมี 2 versions: ฤาจะเป็นโศกนาฏกรรมของตำนานที่ห้ามถกเถียง", ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 35, ฉบับที่ 2 (ธันวาคม 2556), น. 28-30.
4. พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ และคณะ (2557). "จาก "มะน้อ ญ้อกร" (ชาวนุ้ยกร) สู่การเป็นมอญทวารวดี และกระบวนการตื่นความรู้สู่ชุมชนบ้านไร่" วารสารอารยธรรมโขง-สาละวินปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน. หน้า 77-87.
5. พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2556). "ตำนานข้าว ตำนานคน" สัมมนา: คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" วันที่ 10 กันยายน 2556 ณ ห้องประชุมประกอบ หุตะสิงห์ ชั้น 3 อาคารเอนกประสงค์ 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์
6. มยุรี ถาวรพัฒน์. (2556). "ญ้อกร" กับ "มอญโบราณสมัยทวารวดี" จากมุมมองนักภาษาศาสตร์เพื่อการพัฒนา" เอกสารประกอบการเสวนาวิชาการทวารวดี "อัปเดต! ทวารวดีจากภาคสนาม" คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต วันที่ 11 กันยายน 2556.
7. มยุรี ถาวรพัฒน์. (2557). "เลอเวือะ (ละว้า) : การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม" ประชุมวิชาการระดับชาติ "ภาษาและวัฒนธรรม 2557" วันที่ 28 กรกฎาคม 2557 ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
8. กิตติพงษ์ เกิดสว่าง. (2556) "พฤษศาสตร์พื้นบ้านของชาวนุ้ยกร ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ" การประชุมอนุกรมวิธานและซิสเตมาติกส์ในประเทศไทย

ระหว่างวันที่ 11 -13 พฤษภาคม 2556 ณ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

9. กิตติพงษ์ เกิดสว่าง. (2556) “พจนานุกรมพื้นบ้านของชาวญ้อกูร ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ” ประชุมเสวนางานวันภาษาแม่สากล:เปิดโลกทัศน์ภูมิปัญญาภาษาแม่ วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2556 ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล

3. เอกสารสรุปเวทีอย่างน้อย 2 เล่ม

จากการดำเนินงานมีการจัดเวทีเสวนาวิชาการขึ้นจำนวน 3 ครั้ง ได้ผลผลิตตามที่ตั้งเป้าหมายดังนี้

- หนังสือเสวนาเรื่องพจนานุกรมญ้อกูร
- หนังสือสรุปการประชุมเสวนางานวันภาษาแม่สากล
- หนังสือรวมบทความเสวนาเรื่อง “อัปเดต! ทวารวดีจากภาคสนาม”

ส่วนที่ 4

สรุปและวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานโครงการ “ศึกษาเพื่อพัฒนาภาษาและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น: การบูรณาการความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นสู่ความรู้เชิงวิชาการ” มีคำสำคัญ ได้แก่ ภาษา ภูมิปัญญา งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การบูรณาการ และความรู้เชิงวิชาการ

คำว่า “ภาษา” หมายถึง ระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้สื่อสาร เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม จึงมีคุณสมบัติเหมือนวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น มีความเป็นระบบ เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และสามารถถ่ายทอดจากรุ่นอายุหนึ่งไปสู่อีกรุ่นอายุหนึ่งได้

คำว่า “ภูมิปัญญา” สามารถสรุปได้ดังนี้ องค์ความรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยสี่ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ยารักษาโรค และหมายรวมถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี หัตถกรรม วัตถุทางวัฒนธรรม ตำนานเรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พรรณพฤษา ที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่เจ้าของภาษาและวัฒนธรรมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันศึกษา พัฒนา อนุรักษ์ ฟื้นฟู ถ่ายทอด และเผยแพร่ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้หรือทำวิจัยร่วมกัน ถ่ายโอนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน จากคนในสู่คนใน¹ จากคนในสู่คนนอก² จากคนนอกสู่คนใน หรือแม้แต่จากคนนอกสู่คนนอก โดยที่ภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะและมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน ตลอดจนภูมิปัญญาในยุคปัจจุบันอาจมีความแตกต่างหรือปรับเปลี่ยนไปจากภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษบ้าง หรือแม้กระทั่งเริ่มมีการสูญหายไปจากชุมชน เนื่องจากขาดความตระหนัก การศึกษา การเรียนรู้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

คำว่า “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” (Community Based Research) เป็นงานที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นผู้ริเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เพื่อมุ่งหวังจะ “เสริมพลัง” ชุมชน ให้คนในชุมชนได้เข้าร่วมเพื่อเรียนรู้ เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่จะอยู่กับชุมชนที่ชุมชนใช้ในชีวิตประจำวันได้ “ผลงาน” สำคัญของงานวิจัยแบบนี้คือ “คน” และ “กระบวนการเรียนรู้” ของชุมชน วิธีการสำคัญก็คือ “สร้างโอกาส” ให้ชุมชนได้มาร่วมกันคิด วิเคราะห์สภาพที่เป็นอยู่ ตลอดจนจัดการกับปัญหาปัจจุบัน และวางแผนอนาคตโดยใช้กระบวนการที่เป็นเหตุเป็นผล เป็นระบบ บนฐานของความรู้และข้อมูล รวมทั้งแยกแยะ รวบรวมความรู้ที่ได้อย่างเป็นระเบียบ และสรุปบทเรียนเพื่อทำงานต่อไป อีกนัยหนึ่งคือมองว่างานวิจัยเป็น “เส้นทาง” หนึ่งที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ส่วน “เรื่อง” ที่จะทำเป็นเรื่องใกล้ๆ ตัวก่อน เมื่อชุมชนมี

¹ คนในหมายถึง ผู้ที่เป็นเจ้าของภาษาหรือวัฒนธรรม อาจจะอาศัยอยู่ภายในหรือภายนอกชุมชนก็ได้

² คนนอกหมายถึง นักวิชาการหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ประสบการณ์มากขึ้นจึงค่อยทำเรื่องที่ซับซ้อนมากขึ้น ใช้ความรู้จากภายนอกมากขึ้น องค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือการสร้างเสริม "พันธมิตร" หรือ "เครือข่าย" กับกลุ่มอื่นๆ ที่อยู่ภายนอกชุมชน เพื่อชุมชนข้อมูลและประสบการณ์ เลือกใช้ความรู้ที่มีอยู่แล้วในที่อื่น ตลอดจนร่วมกันผลักดันเรื่องบางเรื่องที่สามารถเกิดความสามารถของชุมชนเดียว (<http://vijai.trf.or.th/history.asp>)

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีหลักการดำเนินงานดังนี้ 1) โจทย์ต้องมาจากความต้องการของชุมชน หรือเป็นโจทย์ที่ชุมชนหรือคนในท้องถิ่นเห็นว่ามีสำคัญ และอยากจะค้นหาคำตอบร่วมกัน 2) ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการค้นหาคำตอบร่วมกัน ซึ่งมีคุณลักษณะแบบเดียวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR = Participatory Action Research) 3) ชุมชนมีการคิดกิจกรรมบนฐานข้อมูลเพื่อแก้ปัญหาหรือเสนอทางเลือกให้กับท้องถิ่น 4) ชุมชนมีความพยายามประสานความสัมพันธ์ระหว่างการคิดกับการปฏิบัติ คือ มีการคิดตั้งคำถามเสมอว่า “ก่อนจะลงมือทำอะไร-ต้องคิดก่อน” (Theoretical practice) และเมื่อคิดจะทำอะไร-ก็ให้สามารถทำได้จริง (Practical Theory) (กาญจนา แก้วเทพ, 2553:48)

จากการดำเนินการ ทุกกลุ่มชาติพันธุ์มีประสบการณ์ด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้งสิ้น แต่ต่างประเด็นกัน มีเพียงสองกลุ่มคือ กลุ่มเลอเวือะ และกลุ่มญัฮกุรเท่านั้นที่มีพื้นฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ส่วนกลุ่มมอญ และพะลือกจะมีพื้นฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นประวัติศาสตร์ แต่ก้ดำเนินการโดยผู้ที่ไม่ใช่เจ้าของภาษาหรือวัฒนธรรม จึงอาจจะมีต้นทุนด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไม่มากเท่าสองกลุ่มแรก

คำว่า “บูรณาการ” มาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Integration” ซึ่งมีความหมายหลายนัยในภาษาไทย อาทิ การเชื่อมโยง การรวมกัน ร่วมกัน การผนวก การประสาน การเติมเต็ม กล่าวโดยสรุปก็คือ เป็นการนำสิ่งหนึ่งเข้ามารวมกับอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อให้สิ่งที่อยู่เพิ่มพูนเกิดความสมบูรณ์มากกว่าเดิม โดยเกิดการเอื้อประโยชน์ต่อกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546:10 อ้างในมยุรี ถาวรพัฒน์ 2548:83) มุมมองของการคิดเชิงบูรณาการอาจมีลักษณะของความเป็นสหวิทยาการ (Multidisciplinary) คือเป็นชุดความคิดอันเกิดจากการพิจารณาแนวคิดต่อปัญหาหนึ่งๆ โดยใช้วิธีการหรือมุมมองจากศาสตร์ต่างๆ ซึ่งการพิจารณาด้วยมุมมองแบบสหวิทยาการ จะทำให้เราเข้าใจสิ่งที่กำลังศึกษาได้ลึกและกว้างขึ้น สรุปก็คือ การนำความรู้ เทคนิค วิธีการ หรือบุคคลจากศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน มาผสมผสานความรู้หรือทำงานร่วม เพื่อประโยชน์ในพัฒนาหรือต่อยอดความรู้ต่อไป

การบูรณาการความรู้ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญ นักวิจัยของทุกโครงการมิได้ละเลย มีการนำความรู้เรื่องภาษามาใช้เป็นฐานในการสืบค้นความรู้ด้านพฤกษศาสตร์และประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ทำให้เกิดผลการวิจัยที่มีความลุ่มลึกและกว้างขวางขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มพลังให้กับวงการภาษาศาสตร์ที่เคยถูกมองว่า “เชิงเดี่ยว ไม่เชื่อมโยงกับใคร” ที่จริงแล้ว ความรู้ต่างๆ จะถูกเก็บในภาษา “ภาษาสามารถที่จะบอกประวัติศาสตร์ของการเคลื่อนย้ายของกลุ่มคน การ

ติดต่อกัน การเปลี่ยนแปลงความคิด และสิ่งแวดล้อมที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ เคยเผชิญมาได้เป็นอย่างดี” (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2556:232)

ส่วนคำว่า “ความรู้เชิงวิชาการ” หมายถึง องค์ความรู้ที่รวบรวมไว้ในสาขาวิทยาการต่างๆ ผ่านการศึกษาค้นคว้า วิจัยอย่างเป็นระบบ เชื่อถือได้ ขอบเขตของความรู้กว้างขวาง ไม่จำกัดเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ความรู้เชิงวิชาการนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตตามความต้องการได้ เพื่อยกระดับความรู้และคุณภาพชีวิตของคนให้ดียิ่งขึ้น

แนวทางที่สำคัญของการดำเนินงานโครงการหลักและโครงการย่อย ดำเนินถึง “การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน นักวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยกลไกหลักอยู่ที่ การสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าของภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษา-วัฒนธรรมอยู่ในภาวะวิกฤต ทำให้ชุมชนเกิดทัศนคติที่ดี เห็นคุณค่าในภาษาและวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ของตน มีสำนึกรักต่อชาติพันธุ์ของตนและต้องการรักษาให้ภาษา วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนให้คงอยู่ต่อไป โดยมีปฏิบัติการร่วมกับนักวิชาการ รวมทั้งเกิดความภาคภูมิใจ ความเข้มแข็งในชุมชน” อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานในแต่ละโครงการย่อยมีปัจจัยเกื้อหนุนและปัญหาอุปสรรคแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับต้นทุนและประสบการณ์ของนักวิจัย ดังจะกล่าวต่อไป

4.1 ปัจจัยเกื้อหนุนการดำเนินงานโครงการ

ในการดำเนินของแต่ละโครงการ แม้จะมีรูปแบบและกระบวนการทำงานที่แตกต่างกัน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างทางก็แตกต่างกันออกไปด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับต้นทุนของนักวิจัย และชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์/พื้นที่ที่ทำวิจัย ประเด็นสำคัญที่เป็นหัวใจของการดำเนินงานในทุกโครงการก็คือ “ประสบการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” โดยหากแบ่งระดับประสบการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชนเป็น 5 ระดับ

- ระดับที่ 1 ชุมชนมีประสบการณ์น้อยที่สุด (ไม่เคยมีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุมชน)
- ระดับที่ 2 ชุมชนมีประสบการณ์น้อย (ดำเนินการโดยคนนอก ชุมชนเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล)
- ระดับที่ 3 ชุมชนมีประสบการณ์ปานกลาง (ดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยชุมชนเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมร่วมกับนักวิชาการ)
- ระดับที่ 4 ชุมชนมีประสบการณ์มาก (ดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยชุมชนเจ้าของภาษาและวัฒนธรรม ไม่ใช่ประเด็นภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต)
- ระดับที่ 5 ชุมชนมีประสบการณ์มากที่สุด (ดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยชุมชนเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตและอื่นๆ)

ตารางที่ 6 การมีประสบการณ์ด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชน

ชุมชน/กลุ่มชาติพันธุ์	1	2	3	4	5
เลอเวือะ บ้านป่าแป๋ จ.แม่ฮ่องสอน					✓
มอญ บ้านหนองตู่ จ.ลำพูน		✓			
ญ้อกร บ้านไร่ จ.ชัยภูมิ					✓
พะลือก บ้านเมืองกะ จ.เชียงใหม่		✓			

ชุมชนที่อยู่ในระดับ 5 เป็นชุมชนที่มีประสบการณ์มากที่สุด กล่าวคือ เป็นชุมชนที่มีการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยชุมชนเจ้าของภาษาและวัฒนธรรม ประเด็นภาษาและวัฒนธรรม ในภาวะวิกฤต มีสองกลุ่มชาติพันธุ์คือ เลอเวือะ บ้านป่าแป๋ จ.แม่ฮ่องสอน และญ้อกร บ้านไร่ จ.ชัยภูมิ ส่วนอีกสองกลุ่มชาติพันธุ์คือกลุ่มมอญ บ้านหนองตู่ จ.ลำพูน และกลุ่มพะลือก บ้านเมืองกะ จ.เชียงใหม่ จัดอยู่ในระดับ 2 เนื่องจากแม้ว่าจะมีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ แต่ดำเนินการโดยคนนอก ชุมชนเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล

จากการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานพบว่า ประสบการณ์ในการดำเนินงานวิจัย ยังมีความเกี่ยวข้องกับ “ความเข้มแข็งของชุมชน” ด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาภาษาและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ และการบูรณาการความรู้ท้องถิ่นกับความรู้เชิงวิชาการเป็นไปได้อย่างดี ผลลัพธ์จะเกิดขึ้นได้ดีเมื่อชุมชนมีประสบการณ์เรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต และมีต้นทุนด้านภาษา อักษร วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม และประวัติความเป็นมา มีเครือข่ายร่วมกันทำงานในชุมชนแบบมีส่วนร่วม จะทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายได้อย่างดียิ่ง ดังคำกล่าวที่ว่า “หมู่บ้านไร่เป็นหมู่บ้านที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย ได้สร้างเครือข่ายและพัฒนานักวิจัยท้องถิ่นเอาไว้เมื่อหลายปีก่อน ทำให้การทำงานค่อนข้างสะดวก เพราะนักวิจัยท้องถิ่นสามารถเข้าใจประเด็นของการทำงานได้รวดเร็ว และมีประสบการณ์ในการทำงาน” (นักวิจัยโครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์กลุ่มเลอเวือะและมอญ กล่าวไว้ในรายงานฉบับสมบูรณ์หน้า 30)

อย่างไรก็ตาม กระบวนการดำเนินงานสามารถทำให้กลุ่มมอญ บ้านหนองตู่เกิดความเข้มแข็งมากขึ้นโดยการใช้ภาษาและประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน เป็นผลให้ชุมชนเกิดความสนใจถึงผลผลิตที่เกิดขึ้นจากโครงการวิจัยเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่เรื่องราวของชุมชน มีการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันตัดสินใจในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น หลังจากที่มีโครงการวิจัยในพื้นที่ ส่วนกลุ่มพะลือก (ลัวะ) เกิดการเรียนรู้เรื่องราวของตนเองมากขึ้น และค้นพบชื่อเรียกกลุ่มและภาษาของตนว่า “พะลือก” ซึ่งเป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขาปะหล่องตะวันออก สาขาย่อยว้า-ละว้า (ดิฟโฟลท์ 1982 อ้างใน สุริยา รัตนกุล 2537 หน้า 122)

ปัจจัยเกื้อหนุนการวิจัยอีกประการหนึ่งก็คือ “การมีส่วนร่วมของชุมชน” หมายรวมถึงตั้งแต่ ผู้รับผิดชอบโครงการ กลุ่มเป้าหมายของโครงการ ผู้สนับสนุนการดำเนินงาน (ทั้งในแง่การทำงาน นโยบาย ทรัพยากร และข้อมูลความรู้ในชุมชน) ผู้นำชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ในชุมชน โดยหากแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็น 5 ระดับได้แก่

ระดับที่ 1 ชุมชนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด (ดำเนินการโดยนักวิจัยเอง)

ระดับที่ 2 ชุมชนมีส่วนร่วมน้อย (ชุมชนรับรู้แต่ไม่มีบทบาท)

ระดับที่ 3 ชุมชนมีส่วนร่วมปานกลาง (ร่วมกิจกรรมตามที่โครงการได้แจ้ง)

ระดับที่ 4 ชุมชนมีส่วนร่วมมาก (ร่วมคิด ให้คำปรึกษา และสนับสนุน)

ระดับที่ 5 ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด (ร่วมคิด ตัดสินใจ และดำเนินการร่วมตลอดโครงการ)

ตารางที่ 7 การมีส่วนร่วมของชุมชน (ภายใต้บริบทของโครงการ)

ชุมชน/กลุ่มชาติพันธุ์	1	2	3	4	5
เลอเวือะ บ้านป่าแป๋ จ.แม่ฮ่องสอน				✓	
มอญ บ้านหนองตู่ จ.ลำพูน			✓		
ญ้อกร บ้านไร่ จ.ชัยภูมิ				✓	
พะลือก บ้านเมืองเกะ จ.เชียงใหม่			✓		

การมีส่วนร่วมสองชุมชนอยู่ที่ระดับ 3 และอีกสองชุมชนอยู่ในระดับ 4 (ดังแสดงในตาราง) โดยที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกิจกรรมต่างๆ ให้ความร่วมมือและร่วมกิจกรรมตามที่โครงการได้แจ้งมี 2 กลุ่มคือ กลุ่มมอญ และพะลือก ถ้าหากชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ให้คำปรึกษาและสนับสนุนโครงการจะทำให้การดำเนินงานราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์อย่างดียิ่งดังเช่น กลุ่มเลอเวือะ และกลุ่มญ้อกร ทั้งนี้การที่จะให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินการตลอดทั้งโครงการนั้นอาจจะเป็นไปได้ยาก เนื่องจากกลุ่มคนต่างๆ จะมีภาระหน้าที่ของตนเอง ต้องประกอบอาชีพทำมาหากินเป็นส่วนใหญ่ และต้นทุนด้านความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์และการเชื่อมโยงความรู้ภายในกับภายนอกไม่เพียงพอ ดังนั้นภาระการคิดและตัดสินใจจึงตกอยู่กับนักวิชาการซึ่งเป็นผู้ดำเนินการวิจัยเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม นักวิจัยไม่ควรมองข้ามประเด็นนี้ จึงควรเปิดโอกาสและหาเวทีให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับทราบร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงาน ร่วมตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง จึงจะนับว่าเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนและมีความเสมอภาคอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนแม้ว่าจะอยู่ในระดับที่ดำเนินการตามที่โครงการแจ้งด้วยความยินดี ก็ยังถือว่าเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการวิจัยอีกประการหนึ่ง

นอกจากนี้ “คุณลักษณะของนักวิชาการ” ก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินการด้วยเช่นกัน กล่าวคือ นักวิชาการที่จะมาทำงานลักษณะนี้ได้ ควรมีจิตใจรักผู้อื่นโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ได้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาแม่ ไม่ดูถูกเหยียดหยามคนที่ด้อยกว่า สามารถทำงาน

ร่วมกับชุมชนได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม แบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกัน ฟังความคิดเห็นของผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการต่างสาขาหรือชาวบ้านที่มีการศึกษาน้อยว่า ให้เกียรติชุมชน มีจิตใจที่เอื้ออาทร มีความอดทนต่อการเดินทางไปในพื้นที่ห่างไกลและความเป็นอยู่ในพื้นที่ อย่างไรก็ตามการดำเนินการที่ผ่านมานับว่าประสบความสำเร็จ เนื่องจากนักวิชาการที่เข้ามาร่วมดำเนินการ ต่างก็มีคุณลักษณะดังที่กล่าวมาแล้ว ทำให้เกิดผลผลิตจากงานวิจัยเกินกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ กล่าวคือ นักวิจัยสามารถบูรณาความรู้จากท้องถิ่นและความรู้เชิงวิชาการได้อย่างดี เกิดองค์ความรู้มากมายที่เป็นคุณประโยชน์ต่อวงการศึกษาต่าง ๆ อาทิ ภาษาศาสตร์ พฤกษศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี เป็นต้น

ปัจจัยเกื้อหนุนการดำเนินงานโครงการอีกประการหนึ่งก็คือ “เครือข่ายและการสนับสนุน” นอกจากเครือข่ายที่ดำเนินการร่วมกันแล้ว ยังมีหน่วยงานต้นสังกัดของนักวิจัยให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดการกิจกรรมเพิ่มเติมและขับเคลื่อนงานในพื้นที่ หรืออนุญาตให้ใช้ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ (Laboratory) ส่วนเครือข่ายด้านสื่อสารมวลชนทั้งทางด้านสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ ก็ให้การสนับสนุนติดตามและเผยแพร่ผลงานของโครงการสู่สาธารณะ

4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

1. การจัดทำเอกสารเรื่องสัญญามีความซับซ้อนและหลายขั้นตอน เป็นอุปสรรคทำให้เริ่มโครงการล่าช้า

2. ในระยะแรกนักวิชาการมีการคิดและตัดสินใจในการดำเนินการรวดเร็ว จนคนในชุมชนตามไม่ทัน นำไปสู่การคิดให้ ทำให้ มิใช่ร่วมคิด ร่วมทำ ต่อมาได้มีการปรับกระบวนการทำงานร่วมกัน ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้เทคนิควิธีการวิจัยจากนักวิชาการ ทำให้สามารถศึกษาความรู้ในชุมชนได้ลึกและกว้างขึ้น

3. การดำเนินงานโครงการส่วนใหญ่มีการบันทึกข้อมูลด้วยภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ บางกลุ่มชาติพันธุ์ยังขาดทักษะในการเขียน เนื่องจากไม่มีตัวอักษรที่ใช้แทนเสียงอย่างเป็นระบบ การเขียนเพื่อถอดเสียงภาษาพูดมาเป็นอักษรภาษาไทย อาจจะไม่ตรงกับสำเนียงภาษาพูดจริงๆ ส่งผลให้การเรียนรู้ด้านภาษามีการผิดเพี้ยนไปจากสำเนียงเดิม

4. การถอดเสียงภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอักษร ไม่ว่าจะด้วยอักษรไทยหรืออักษรโรมันก็เกิดความคลาดเคลื่อน เนื่องจากนักวิจัยไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา ทางออกก็คือนำข้อมูลเหล่านั้นมาหารือกับนักภาษาศาสตร์ช่วยตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง แต่ด้วยความเร่งรีบในการจัดทำรายงานให้แล้วเสร็จ นักวิจัยจึงไม่ได้ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาช่วยตรวจทานก่อนทำรูปเล่ม

5. สภาพภูมิอากาศมีผลต่อการดำเนินโครงการ จึงทำให้เป็นอุปสรรคของนักวิจัยในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม

4.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1. การศึกษาเพื่อพัฒนาภาษาและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้น จำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ด้านงานวิจัยเพื่อให้เกิดความคล่องตัว ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมให้พื้นที่หรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังไม่เคยมีการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาก่อน ได้มีโอกาสทำวิจัย

2. การบูรณาการความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นสู่ความรู้เชิงวิชาการนั้น ต้องมีนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญมาร่วมดำเนินการร่วมกับชุมชน ดังนั้นจึงควรมีการสนับสนุนให้นักวิชาการที่มีคุณลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้ทำวิจัยเพื่อตอบโจทย์หรือแก้ปัญหาของชุมชน และสกัดความรู้เพื่อนำไปถ่ายทอดหรือเผยแพร่ต่อสาธารณะในระดับต่างๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). **คุณลักษณะ & วิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น. เชียงใหม่ : หจก. วนิดาการพิมพ์
- กิตติพงษ์ เกิดสว่าง. (2556). **คู่มือพรรณไม้ป่าชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์**. เชียงใหม่: องค์การสวนพฤกษศาสตร์, 114 หน้า
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). **การคิดเชิงบูรณาการ**. กรุงเทพฯ. ชัดเชสมิเดีย.
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2556). **โครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เลอเวีะและมอญ**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- มยุรี ถาวรพัฒน์. (2548). "การพัฒนาระบบเขียนท่องเที่ยว: กระบวนการเรียนรู้เชิงบูรณาการ". **รวมบทความวิชาการภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท**. ที่ระลึกในโอกาสครบ 5 รอบ ศาสตราจารย์คุณหญิงสุรียา รัตนกุล และศาสตราจารย์ ดร. สุวิไล เปรมศรีรัตน์, หน้า 79-87.
- สุนิดา ศิวปฐมชัย และคณะ. (2557). "พหุภาษาและวัฒนธรรมเพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมสุขสบาย" ใน **ภาษาและวัฒนธรรมหลักประกันของสังคมสุขภาวะ**. ห้างหุ้นส่วนจำกัด ธีรภัฏ เมท. กรุงเทพมหานคร. หน้า 31-61
- สุรียา รัตนกุล (2537). **นานาภาษาใน"อาคเนย์ ภาคที่ 1. ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกและตระกูลจีน-ทิเบต**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์
- <http://vijai.trf.or.th/history.asp>

ภาคผนวก ก

**ใบสรุปรายงานการดำเนินงานของโครงการ
แนวทางการบูรณาการความรู้พุทธศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ความรู้พุทธศาสตร์
พื้นบ้านชาวน้ำอชกร ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ**

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง	ปัญหาและอุปสรรค
1. เปิดเวทีชี้แจง โครงการในชุมชน	1.เพื่อทบทวนปัญหา, โจทย์วิจัย, วัตถุประสงค์ และผลที่ คาดว่าจะได้รับจาก การทำงานวิจัย, แผน และกิจกรรมต่างๆใน โครงการวิจัยร่วมกัน	ผู้เกี่ยวข้องที่ร่วมเวทีชี้แจงมีความ เข้าใจถึงปัญหา, โจทย์วิจัย ,วัตถุประสงค์ และผลที่คาดว่าจะ ได้รับจากการทำงานวิจัย, แผน และกิจกรรมต่างๆ ตรงกัน	
2.กิจกรรมพัฒนา ศักยภาพทีมวิจัย 2.1 ศึกษาดูงาน พุทธศาสตร์ พื้นบ้านในพื้นที่อื่น 2.2.พัฒนาศักยภาพ ทีมวิจัย - อบรมพัฒนา ศักยภาพทีมวิจัยใน การเก็บข้อมูล - อบรมการจัดการป่า ชุมชน	เพื่อแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ การ ทำงานระหว่างทีมวิจัย กับโครงการหรือ หน่วยงานที่มีลักษณะ งานเหมือนหรือ ใกล้เคียงกัน เพื่อให้ทีมวิจัยได้ ความรู้และวิธีการที่ ถูกต้องตามหลัก วิธีการในการทำงาน เก็บข้อมูลพืชในทาง พุทธศาสตร์	1.เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การทำงานระหว่างทีมวิจัยกับวิจัย กับโครงการหรือหน่วยงานที่มี ลักษณะงานเหมือนหรือใกล้เคียง กัน 2.ทีมวิจัยได้รับความรู้เพิ่มเติมและ สามารถนำมาปรับใช้กับงานของ ตนเองได้ 3. ทีมร่วมวิจัยชุมชนเข้าใจวิธีการ เก็บตัวอย่างและบันทึกลักษณะพืช เพื่อใช้เป็นฐานในการตรวจสอบหา ชื่อวิทยาศาสตร์ 4. ทีมร่วมวิจัยชุมชนเข้าใจ กระบวนการจัดตั้งป่าและการ จัดการป่าชุมชนและนำมาปรับกับ ชุมชนของตนเอง	
3. เก็บรวบรวม ตัวอย่างพืชในชุมชน และในป่า โดยการอัด แห้ง หรือการดอง ด้วยแอลกอฮอล์	เพื่อใช้เป็นตัวอย่างพืช อ้างอิงในภาษาอชกร และตรวจสอบลักษณะ ในการระบุหาชื่อ วิทยาศาสตร์	จากการศึกษาพบพืชที่ใช้ ประโยชน์ทั้งหมดจาก 2 หมู่บ้าน รวม 242 ชนิด 197 สกุล 79 วงศ์	

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง	ปัญหาและอุปสรรค
4. ตรวจสอบลักษณะพืชเพื่อหาชื่อวิทยาศาสตร์ของพืชและอ้างอิงกับชื่อพืชในภาษาญัฮกูร	เพื่อจำแนกชนิดพืชให้ถูกต้องตามชื่อวิทยาศาสตร์โดยอ้างอิงจากเอกสารวิชาการทางพฤกษศาสตร์	สามารถระบุชื่อวิทยาศาสตร์ของพืชในระดับสกุลหรือชนิด	
5. ศึกษาการใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ จากพืช และจำแนกพืชตามประเภทการใช้ประโยชน์ - พืชอาหาร - พืชสมุนไพร - พืชที่ใช้ทำเครื่องนุ่งห่มและสีย้อม - พืชที่ใช้ทำที่อยู่อาศัยและอุปกรณ์เครื่องใช้ - พืชที่ใช้ในพิธีกรรมความเชื่อและสัญลักษณ์ - พืชที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ	เพื่อจัดพืชตามการใช้ประโยชน์	สามารถจัดพืชของชาวญัฮกูรโดยแบ่งตามการใช้ประโยชน์ออกเป็น 6 ประเภท คือ พืชอาหาร 148 ชนิด พืชสมุนไพร 46 ชนิด พืชที่ใช้เป็นเส้นใย 1 ชนิด พืชที่ใช้ทำเครื่องใช้และสิ่งก่อสร้างที่อยู่อาศัย 92 ชนิด พืชที่เป็นความเชื่อ 13 ชนิด และพืชที่ใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ 52 ชนิด	
6. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพืช	เพื่อให้ทราบถึงช่วงเวลา และฤดูกาลในการเก็บผลผลิตจากพืชท้องถิ่น และพืชในป่า	กิจกรรมนี้ไม่ได้ผลเป็นปฏิทินฤดูกาลผลผลิตพืชท้องถิ่น และพืชในป่า ในรอบปี	ระยะเวลาในการเก็บผลผลิตจากพืชท้องถิ่น และพืชในป่า ต้องใช้เวลาถึง 2 ปี จึงจะสามารถนำมาเป็นปฏิทินได้

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง	ปัญหาและอุปสรรค
7.เวทีวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพืช	เพื่อวิเคราะห์และสรุปความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพืช	ได้องค์ความรู้ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพืชในพื้นที่บริเวณนี้ เช่น กลอย นำมาทำเป็นอาหาร คดหมุดตหมา เป็นวัชพืชที่พบขึ้นทั่วไป รากใช้เป็นส่วประกอบในการทำข้าวเกรียบ ถั่วขอ ผลอ่อนกินเป็นผักต้ม เมล็ดแก๊สตำใช้เป็นเหยื่อใส่ในอุปกรณ์ดักสัตว์ และเชื่อว่าเมล็ดถั่วดำติดตัวจะป้องกันอันตรายจากผีป่า พลอง ใบใช้ห่อสิ่งของหรืออาหาร หรือนำมาเย็บติดกันเป็นฝาบ้าน ไม่ใช้ก่อสร้าง	
7. เวทีนำเสนอข้อมูลต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	-เพื่อเผยแพร่ผลการดำเนินโครงการ	-คนในชุมชนได้เรียนรู้ข้อมูลการใช้ประโยชน์พืชในป่าโคกควาเปรียง อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าซับลังกา ร่วมกัน -ได้แนวทางการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าในชุมชน	
8. สร้างแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติในป่าโคกควาเปรียง	-ให้เกิดแหล่งเรียนรู้เรื่องพืชในป่าโคกควาเปรียง -ปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น	-ได้แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติในป่าโคกควาเปรียงให้กับชุมชนในรูปแบบหนังสือคู่มือป่าชุมชนวังอ้ายโพธิ์สำหรับชุมชน สถานศึกษา และผู้สนใจทั่วไป -ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างแหล่งเรียนรู้และพัฒนาป่าโคกควาเปรียง -ปลูกฝังความผูกพันและการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น	ไม่มีงบประมาณในการจัดทำป้ายสื่อความหมาย ชื่อพืชและสถานที่สำคัญในป่า

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง	ปัญหาและอุปสรรค
9.กิจกรรมอบรมการจัดการป่าชุมชน	-เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวญ้อในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นร่วมกันและนำไปสู่การจัดตั้งป่าชุมชน	กรมป่าไม้ได้จัดกิจกรรมอบรมการจัดการป่าชุมชน ทำให้ -ชาวบ้านมีความเข้าใจเรื่องป่าชุมชน -ชุมชนมีกติกาในการจัดการป่ารอบชุมชนร่วมกัน -ชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนและร่วมกันอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน	
10. การประชุมประจำ 2 เดือน เตรียม/วางแผนงานแบ่งบทบาทหน้าที่/สรุปกิจกรรมที่ผ่านมา	1.เพื่อเตรียมวางแผนงานในระยะต่อไป 2.เพื่อแบ่งหน้าที่ในการทำกิจกรรมตามความเหมาะสมของสมาชิกทีมวิจัย 3.สรุปเนื้อหาและข้อมูลของกิจกรรมที่ผ่านมา	ทีมวิจัยสามารถดำเนินการได้ตามแผนที่วางไว้ ทำให้การทำงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้	
11. สรุปผลการดำเนินงาน โครงการวิจัยและจัดทำรายงาน	1. เพื่อสรุปผลการดำเนินงานที่ได้ทั้งหมดสำหรับการเผยแพร่ งาน 2. เพื่อเป็นเครื่องมือในการอธิบายงานต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการทำงานต่อๆไป	1. ได้เนื้อหา (หนังสือ/รายงาน) สำหรับเป็นเครื่องมือในการอธิบายงาน 2. หน่วยงานเป้าหมายสนใจที่จะสนับสนุนการทำงานต่อ 3. ได้ข้อมูลสำหรับทำหนังสือคู่มือพรรณไม้ในป่าชุมชนบ้าน วังอ้ายโพธิ์ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ	มีการประเมินรายงานฉบับสมบูรณ์ และมีข้อเสนอแนะให้ปรับแก้ไขรายงาน จึงทำให้เกิดความมีความล่าช้าในการปิดโครงการ

**ใบสรุปรายงานการดำเนินงานของโครงการ
การศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์กลุ่มเลอเวีอะและมอญ**

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง	ปัญหา/ อุปสรรค
1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวีอะและมอญ (Review literature)	เพื่อศึกษาข้อมูลรวบรวมวรรณกรรมหรืองานศึกษาค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวข้อง	นักวิจัยเข้าใจทฤษฎีและประเด็นสำคัญของการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์เลอเวีอะและมอญที่ผ่านมา	
2. ฝึกอบรมผู้ช่วยนักวิจัยเพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลภาคสนามได้ตามโจทย์วิจัย	เพื่อให้ผู้ช่วยนักวิจัยเข้าใจโจทย์วิจัยแนวคิดทฤษฎี และมีความพร้อมในการเก็บข้อมูลภาคสนาม	ผู้ช่วยนักวิจัยเข้าใจวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งในส่วนของการติดต่อบุคคลและประเด็นทางวิชาการในเชิงวิพากษ์	
3. เก็บข้อมูลภาคสนามตามพื้นที่เป้าหมาย	1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่า 2. นำข้อมูลที่ได้มาวางแผนเพื่อฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์/ท้องถิ่น	1. ได้รับข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 2. ได้ความรู้ทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่เลือกศึกษา 3. สามารถวางแผนทางการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ได้	พื้นที่เป้าหมายมีหลายพื้นที่
3.1 กลุ่มเลอเวีอะที่บ้านแม่เหียะ วัดพระธาตุดอยคำ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	ตามข้อ 3.	ได้ประวัติศาสตร์ของกลุ่มเลอเวีอะที่บ้านเมืองก๊ะ	มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ที่เลือกศึกษาจากบ้านแม่เหียะ

³ ต่อมาผู้วิจัยได้เปลี่ยนเป็น “เลอเวีอะ” ตามคำแนะนำของเจ้าของภาษา

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง	ปัญหา/ อุปสรรค
			เป็นบ้านเมืองกะ
3.2 กลุ่มเลอเวือะที่บ้าน ป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ. แม่ฮ่องสอน	ตามข้อ 3.	ได้ประวัติศาสตร์ของ กลุ่มเลอเวือะที่บ้านป่า แป๋	การเดินทางเข้า พื้นที่ค่อนข้าง ลำบากในฤดูฝน
3.3 กลุ่มมอญที่บ้าน หนองดู่ และบ้านบ่อ ควา อ.ป่าซาง จ.ลำพูน	ตามข้อ 3.	ได้ประวัติศาสตร์ของ กลุ่มมอญที่บ้านหนองดู่	ชุมชนมีการแบ่ง พรรคแบ่งพวก
3.4 กลุ่มญัฮกุรที่ ด. บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ. ชัยภูมิ	ตามข้อ 3.	ได้ประวัติศาสตร์ของ กลุ่มญัฮกุรที่บ้านไร่	
4. กระบวนการฟื้นฟู ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์	1. เพื่อฟื้นฟู ประวัติศาสตร์ของกลุ่ม ชาติพันธุ์ในพื้นที่ศึกษา 2. สร้างและตรวจสอบ ประวัติศาสตร์ร่วมกับ คนในท้องถิ่น	1. กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ ศึกษาเข้าใจตำแหน่งแห่ง ที่และความสำคัญของ ตนเอง 2. ชุมชนเกิดแรงยึด เหนี่ยวทางสังคม / เกิด สำนึกทางชาติพันธุ์ เพิ่มขึ้น 3. ได้แนวทางในการ ฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติ พันธุ์ด้วยการใช้ ประวัติศาสตร์	
4.1 กิจกรรมร่วมคิดร่วม สร้างประวัติศาสตร์ ชุมชน	1. เพื่อสร้างเนื้อหา ประวัติศาสตร์ที่ชุมชนมี ส่วนร่วม 2. เพื่อตรวจสอบความรู้ ระหว่างนักวิชาการและ คนในท้องถิ่น	1. ได้โครงร่างของ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ของชุมชนที่เข้าไปศึกษา 2. ได้แนวทางการพัฒนา ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ 3. ชุมชนได้เข้ามามีส่วน ร่วมต่อการสร้าง/เขียน ประวัติศาสตร์ของตนเอง	เลือกนำเสนอได้ เฉพาะข้อมูลที่ ชุมชนต้องการ ให้เผยแพร่
5. จัดเก็บฐานข้อมูล	1. เพื่อประโยชน์กับ นักวิชาการรุ่นหลังได้ใช้	1. ได้ฐานข้อมูลของ โครงการ	

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง	ปัญหา/อุปสรรค
	เป็นข้อมูลศึกษาประวัติศาสตร์ 2. เพื่อไม่ให้เกิดการครอบงำความรู้ทางประวัติศาสตร์เพียงเนื้อหาเดียว	2. ชุมชนได้รับรู้ประวัติศาสตร์ของตนเองและชาติพันธุ์มากขึ้น	
6. เผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชนผ่านสื่อต่างๆ	1. เพื่อให้ชุมชนได้รับรู้ประวัติศาสตร์ของตนเองมากขึ้นและเป็นระบบ 2. เพื่อฟื้นฟูสำนึกทางชาติพันธุ์ผ่านประวัติศาสตร์	1. ชุมชนได้รับรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชนและประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์มากขึ้น 2. ได้เว็บไซต์ แผ่นพับ และบทความวิชาการจำนวน 4 บทความ	
7. จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	1. เพื่อสังเคราะห์และรายงานผลการวิจัยต่อหน่วยงานและสาธารณชน 2. เพื่อเป็นประโยชน์ต่องานวิชาการและชุมชน	ได้รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	มีกระบวนการประเมินรายงานฉบับสมบูรณ์และผู้ทรงคุณวุฒิเสนอให้ปรับเนื้อหาบางส่วนทำให้ไม่สามารถส่งรายงานได้ตามเวลาที่กำหนด

ภาคผนวก ข

บทคัดย่อ

โครงการแนวทางในการบูรณาการความรู้พฤกษศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ความรู้ พฤกษศาสตร์พื้นบ้านชาวญ้อกร ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิตย จ.ชัยภูมิ

กิตติพงษ์ เกิดสว่าง

สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ อำเภอมะแมริม จังหวัดเชียงใหม่ 50180

E-mail: kittiphong200933@hotmail.com

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวญ้อกร ตำบลบ้านไร่ อำเภเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ เลือกศึกษา 2 หมู่บ้านคือ บ้านไร่ และบ้านวังอ้ายโพธิ์ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2555 ถึง มีนาคม 2556 เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ การสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพืช โดยการดำเนินการวิจัยร่วมกับนักวิจัยท้องถิ่น และสัมภาษณ์คนในท้องถิ่น เพื่อบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับพืช ได้แก่ชื่อที่เป็นภาษาญ้อกร การใช้ประโยชน์ ส่วนที่ใช้ประโยชน์ วิธีใช้ โดยเก็บตัวอย่างพืชเพื่อตรวจสอบหาชื่อวิทยาศาสตร์ตามหลักพฤกษอนุกรมวิธาน และทำตัวอย่างแห้งเพื่อเก็บรักษาไว้ที่หอพรรณไม้สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จากการศึกษาพบพืชที่ใช้ประโยชน์ทั้งหมดจาก 2 หมู่บ้านรวม 216 ชนิด 191 สกุล 79 วงศ์ โดยแบ่งตามการใช้ประโยชน์ออกเป็น 6 ประเภท คือ พืชอาหาร 148 ชนิด พืชสมุนไพร 46 ชนิด พืชที่ใช้เป็นเส้นใย 1 ชนิด พืชที่ใช้ทำเครื่องใช้และสิ่งก่อสร้างที่อยู่อาศัย 92 ชนิด พืชที่เป็นความเชื่อ 13 ชนิด และพืชที่ใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ 52 ชนิด พืชที่น่าสนใจได้แก่ ดดหมูดดหมา (*Paederia linearis* Hook.f.) เป็นวัชพืชที่พบขึ้นทั่วไปรากใช้เป็นส่วประกอบในการทำข้าวเกรียบ ถั่วขอ (*Mucuna pruriens* (L.) DC. var. *utilis* (Wall. ex Wight) Barer ex Burck) ผลอ่อนกินเป็นผักต้ม เมล็ดแก้สิดำใช้เป็นเหยื่อไล่ในอุปกรณ์ดักสัตว์ และเชื่อว่าเมล็ดถั่วดำติดตัวจะป้องกันอันตรายจากผีปาลพลวง (*Dipterocarpus tuberculatus* Roxb.) ใบใช้ห่อสิ่งของหรืออาหาร หรือนำมาเย็บติดกันเป็นฝาบ้าน ไม่ใช้ก่อสร้าง

Abstract

Ethobotany of the Nyah Kur Tribe at Tambon Ban Rai, Thepsathit District, Chaiphum Province

Kittiphong Kertsawang

Queen Sirikit Botanic Garden, Mae Rim, Chiang Mai 50180, Thailand

E-mail: kittiphong200933@hotmail.com

Studies on ethnobotany of the Nyah Kur tribe in Ban Rai and Ban Wang Ai Pho Villages Tambon Ban Rai, Thepsathit District, Chaiphum Province were conducted between February 2012 and March 2013. Information related to the plants in each village was collected through interviews with local people, noting Nyah Kur names, uses, parts used, method of uses, etc. Voucher specimens for references and identification were collected for preservation at the Queen Sirikit Botanic Garden Herbarium (QBG), Chiang Mai. The result shows that 242 species in 197 genera, 79 families of plants are used in the villages. These can be divided in to six categories; Food - 148 species; Medicinal - 46 species; Fibers - 1 species; House construction and tools - 92 species; Traditional beliefs - 13 species; other uses - 50 species. Some interesting species are: Todmu Todma (*Paederia linearis* Hook.f.), a common weedy species whose root is used as ingredient for making rice cracker; Tua Kho (*Mucuna pruriens* (L.) DC. var. *utilis* (Wall. ex Wight) Barer ex Burck), whose young fruits are edible while the old fruits are used for a decoy in animal-traps and also to protect one from forest ghosts; Pluang (*Dipterocarpus tuberculatus* Roxb), whose leaves used for wrapping food for sewn together to make house-walls and wood used for construction.

บทคัดย่อ

โครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เลอเวือะและมอญ

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

E-mail pipad_k@yahoo.com

โครงการวิจัยนี้มีเป้าหมาย 3 ประการหลัก *ประการแรก* เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) ที่อยู่ในภาวะวิกฤตทางภาษา *ประการที่สอง* เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ญัฮกุร เลอเวือะ และลัวะในประเทศไทย เพื่อศึกษาหาร่องรอยความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน *ประการที่สาม* เพื่อนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ได้เผยแพร่ให้กับชุมชนและเป็นฐานในการฟื้นฟูศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ในอนาคต

ผลจากการศึกษาในโจทย์ข้อที่หนึ่งและข้อที่สองพบว่า สามารถจัดยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ออกได้เป็น 2 สมัยหลักคือ ประวัติศาสตร์สมัยโบราณ (ancient history) และประวัติศาสตร์สมัยใหม่ (modern history) โดยอาศัยเกณฑ์การเกิดขึ้นของรัฐชาติสมัยใหม่ (nation-state) และการเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจเข้าสู่ระบบทุนนิยม กล่าวคือ ในช่วงประวัติศาสตร์สมัยโบราณกล่าวคือ เมื่อประมาณ 8,000-6,000 ปีมาแล้วหรือก่อนหน้านั้น ชาวเลอเวือะ/ลัวะและชาวญัฮกุร/มอญ (ชาวเลอเวือะ = Lavua, ชาวลัวะ = Lua, ชาวญัฮกุร = Nyah Kur, มอญ = Mon) เคยอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกันมาก่อน ซึ่งคงเป็นพื้นที่แถบตอนใต้ด้านตะวันออกของจีน เพราะมีร่องรอยของกลุ่มภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) และมีวัฒนธรรมการปลูกข้าว ทำให้มีคำศัพท์พื้นฐานบางคำคล้ายคลึงกันเช่นคำว่า ปลา หมา คลอง เป็นต้น จนเมื่อประมาณ 6,000 ปีมาแล้ว ปรากฏว่าทั้งสองกลุ่มอาจมีการแยกห่างออกจากกัน สังเกตได้จากคำพื้นฐานเช่น ข้าวที่ไม่เหมือนกัน สะท้อนการค้นพบข้าวไม่พร้อมกัน ดังเห็นได้จากร่องรอยในนิทานที่พูดถึงข้าวมากับหมา และข้าวมากับนก ซึ่งมีที่มาของข้าวต่างกัน

จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 13-14 จึงได้พบหลักฐานว่า กลุ่มชาวเลอเวือะ/ลัวะได้มีการติดต่อกับกลุ่มชาวละโว้ (Lavo) ซึ่งใช้ภาษามอญโบราณ (ancient mon) อาจเหมือนกับภาษาญัฮกุร ด้วยการส่งพระนางจามเทวี (Chammadevi) ไปเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่และขึ้นมาปกครองเมืองหริภุญชัย (Hariphunchai) จนขัดแย้งกับขุนหลวงวิลังคะ (Vilangka) ผู้นำชาวลัวะ/เลอเวือะ ซึ่งมีฐานอำนาจบริเวณดอยสุเทพ-ดอยคำ-แม่ฮ่องสอน ผลปรากฏว่าขุนหลวงวิลังคะแพ้ ช่วงเวลานี้เองที่อาจมีการนิยามชื่อของแม่น้ำปิงเป็น “แม่ระมิง” (Raming) ความหมายเดิมคือ “เลอมปิง” ที่แปลว่าแม่น้ำโคลนจึงเลือนหายไป และช่วงเวลานี้เองที่อาจทำให้ชาวลัวะ/เลอเวือะเริ่มมีสำเนียงเสียงที่แตกต่างกัน เพราะศูนย์กลางทางการเมืองถูกทำลายลง เรื่องการติดต่อกันระหว่างชาวมอญ

ทวารวดีกับชาวลัวะคงเป็นจริง เพราะสอดคล้องกับหลักฐานทางโบราณคดีคือ การแพร่กระจายของวัฒนธรรมทวารวดีที่ปรากฏในเมืองทริภุญชัยและบางส่วนในพื้นที่ดอยสุเทพ เช่นบริเวณเวียงเจ็ดลิน ต่อมาพุทธศตวรรษที่ 18-19 กลุ่มคนไท/ไตได้เคลื่อนย้ายเข้าในเขตภาคเหนือ โดยมีผู้นำคนสำคัญคือพระยามังราย ชาวลัวะ/เลอเวีะ และมอญจึงตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครอง ในนิทานและตำนานจึงปรากฏว่าชาวลัวะ/เลอเวีะถูกขับไล่ออกจากเขตเมืองเชียงใหม่ด้วยสงคราม ส่งผลทำให้ต้องกระจัดกระจายกันเป็นหลายกลุ่มไปอยู่ตามป่าเขา ทำให้ภาษา “ลัวะ” แยกออกเป็นกลุ่ม “ลัวะ” และ “เลอเวีะ” รวมถึงมีหลายสำเนียงไปด้วย โดยกลุ่มลัวะกระจายอยู่ในเขตลุ่มน้ำปิง ส่วนเลอเวีะ/ละเวีะกระจายอยู่ในเขตแม่ฮ่องสอน อย่างไรก็ตาม ชาวลัวะกับเลอเวีะก็ยังมีความสัมพันธ์กับเมืองเชียงใหม่ดังเห็นได้จากที่ “ทู ตานา-อัญ” (too-tana) ซึ่งเป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ของชาวเลอเวีะบ้านป่าแป๋ และในเขตบ้านชาวลัวะบ้านเมืองกะ (Ban Maung Ka) ได้มีการค้นพบเครื่องถ้วยสำริดและราชวงศ์หมิง (Ming dynasty) กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20-22

สำหรับในช่วงประวัติศาสตร์สมัยใหม่ เริ่มต้นขึ้นเมื่อ 100 กว่าปีที่ผ่านมากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เริ่มถูกผนวกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสยาม หลังจากนั้นเมื่อราว 50 กว่าปีที่ผ่านมามีเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เป็นตัวเร่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดภาวะวิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมในเวลาต่อมา

สำหรับเป้าหมายประการสุดท้ายคือการนำความรู้คืนสู่ชุมชนได้มีการจัดทำโปสเตอร์ติดตั้งในชุมชน การจัดทำแผ่นพับหรือเอกสารเผยแพร่ความรู้ การจัดกิจกรรมกับเยาวชนในหมู่บ้าน การเผยแพร่ความรู้ให้กับชาวบ้าน รวมไปถึงการเชิญชาวบ้านบางคนให้มาร่วมเรียนรู้กระบวนการศึกษาและฟื้นฟูไปด้วย ถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่คงต้องมีการติดตามผลต่อไปในอนาคต นอกจากนี้กิจกรรมข้างต้นแล้ว นักวิจัยยังได้มีการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อต่างๆ อยู่เสมอ เช่น การเสนอบทความในที่ประชุม การเขียนบทความตีพิมพ์ในวารสาร การออกรายการโทรทัศน์ และการเผยแพร่ข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต

Abstract

The Study of Ethnohistory and Rivitalization of Lavua and Mon

Pipat Krajaejan
Thammasat University, Rangsit
E-mail pipad_k@yahoo.com

There were three purposes for this research, first, to study the ethnic group history that its language is in critical condition, second, to study the ethnic group history of Mon, Nyah Kur, Lavua, and Lua in Thailand for tracking the relationship and interaction among them, third, to publicize the historical information to the ethnic group communities for being the base for them to realize and revive their potential in the future.

The results found that the historical period can be defined into 2 periods, ancient history and modern history, based on the establishing of nation-state and the change of economic to be capitalism. In the ancient history, dated back to 8,000-6,000 years ago, 2 main groups of Lavua/ Lua, and Nyah Kur/ Mon used to live in the same area which might be in the south area of the east of China. There were traces of Austro-Asiatic languages and rice growing culture. Therefore, some basic words were similar such as fish, dog and canal, etc. After 6,000 years later, those two groups of people might separate from each other which could be observed from the basic word that was "rice" which indicated that it was not found at the same time. Moreover, legends of rice were not the same. Some legends have told that rice came from dog and some have told that rice came from bird. In 13th- 14th Century A.D., the evidences were found that Luaver/ Lua had contacted with Lavo by using ancient Mon language, which might be similar with Nyah Kur language. Chammadevi had been sent to learn the new culture and come back to govern Hariphunchai. Then she had conflicted with Vilangka, the leader of Luaver/ Lua who had the influence in the area of Doi Suthep- Doi Kham – Maehongson. Finally, Vilangka was defeated. At this time, Ping River might be defined as "Raming", so the former word "Leum Ping" which means the mud river became faint. Moreover, Lavua/ Lua languages began to have different accents because the center of the government was destroyed. However, according to the archaeological evidences, the contact of Mon Dhavaravati and Lua was consistent. There were found the distributions of Dhavaravati culture in Hariphunchai and Doi Suthep area such as in Viengjedlin.

In 18th- 19th Century A.D., Tai people had moved to the north area leading by Mangrai, so Lavua / Lua and Mon were governed by them. In the legends, Lavua/ Lua were banished from Chiang Mai. As a result, they were separated into many groups living in the forest and "Lua" language can be divided into "Lua" and "Luaver". Thus, their accents were different. Lua lived in Ping basin, but Luaver lived in Maehongson area. However, according to the /too-tana/, the sacred mountain of Lavua at Ban Pa Pae and Lua at Ban Muang Ka, they still had relationship with Chiang Mai because Lanna and Ming dynasty ceramics which can be determined around 20th-22th Century A.D. were found.

The modern history began in 100 years ago when the ethnic groups were added to Siam. After 50 years ago, the National Economic and Social Development Plans were emerged and changed the structure of politics, social, economic and culture causing critical factors in languages and cultures.

For The last aim of this research, posters and brochures were made and distributed to the communities. Moreover, many activities for the youth and inviting people to learn and revive their culture were held and got success. In addition, the researcher always publicizes the information through the presentation in the conferences, articles, TV, and Internet.

ภาคผนวก ค

สรุปภาพรวมของ โครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เลอเวือะและมอญ

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โครงการวิจัยนี้มีเป้าหมาย 3 ประการหลักคือ *ประการแรก* เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ญัฮกุร และลัวะ/เลอเวือะในประเทศไทย เพื่อศึกษาหาร่องรอยความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์บางประการของกลุ่มชาติพันธุ์ที่กล่าวถึงข้างต้นด้วยการใช้วิธีการทางด้านภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือความรู้สาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรวมเรียกว่า *ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์* *ประการที่สอง* เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ข้างต้น ซึ่งอยู่ในภาวะวิกฤตทางด้านภาษา *ประการที่สาม* นำความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์มาช่วยในการส่งเสริมและฟื้นฟูความรู้ทางด้านภาษาและความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้แนวคิดหลักของการศึกษาคือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยเน้นไปที่กลุ่มชาติพันธุ์หลักที่อยู่ในหมู่บ้านจำนวน 4 แห่งตามเป้าหมายของโครงการฯ ผลจากการศึกษามีข้อค้นพบและข้อสรุปต่างๆ ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างชาวมอญ ญัฮกุร และลัวะ/เลอเวือะ

นักภาษาศาสตร์จัดให้ภาษามอญ ญัฮกุร และลัวะ/เลอเวือะอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาเดียวกันคือ ออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) โดยภาษามอญกับญัฮกุรถูกจัดในสาขาย่อยโมนิก (Monic) ส่วนภาษาลัวะที่บางครั้งเรียกว่า “เลอเวือะ” หรือละว้า (Lawa) จัดอยู่ในสาขาย่อยปาลอง (Palaungic) ทั้งสองภาษามีความแตกต่างกันมากจนไม่สามารถสื่อสารกันรู้เรื่อง เจอร์ล ดิฟโฟลท์ (Gerard Diffloth) ผู้เชี่ยวชาญภาษาออสโตรเอเชียติกเป็นผู้หนึ่งที่ได้ทำพจนานุกรมภาษาญัฮกุรและศึกษาภาษาต่างๆ อีกหลายภาษา ได้อธิบายว่าภาษาญัฮกุรเป็นภาษามอญโบราณที่มีความคล้ายคลึงกันมากกับภาษามอญโบราณที่ปรากฏในจารึกสมัยทวารวดี จึงอาจกล่าวได้ว่าชาวญัฮกุรเป็นผู้สืบทอดภาษาของชาวทวารวดีมาตั้งแต่เมื่อพันกว่าปีที่แล้ว

สำหรับในส่วน of ความสัมพันธ์ทางภาษาระหว่างญัฮกุร-มอญ-ลัวะ-เลอเวือะ ดิฟโฟลท์ได้ศึกษาเปรียบเทียบว่ามีร่องรอยอยู่บ้าง เช่น ในจำนวนนับตัวเลข 2 ซึ่งชาวละว้าออกเสียงว่า “เลออา” (la²a) ส่วนในภาษาญัฮกุรออกเสียง “บาร์” (baar) แต่ในภาษาปะหล่องรุ่นเก่าจะมีการตัดเสียง la ออก ภาษาละว้ากับญัฮกุร จึงออกเสียงใกล้เคียงกันอยู่บ้าง (Diffloth, 1984: 16-17) ผู้เขียนพบว่ามีคำอื่นอีก เช่น ปลา ซึ่งชาวลัวะ/เลอเวือะออกเสียงว่า “กะ” ส่วนชาวญัฮกุรออกเสียงว่า “ก้า” ส่วนในภาษามอญออกเสียงว่า “ก้า” เช่นกัน ดังนั้น จึงอาจสรุปในเบื้องต้นได้ว่าในอดีตคนที่พูดภาษาญัฮกุร มอญ และลัวะ/เลอเวือะ คงเคยมีความสัมพันธ์กันในระดับใดระดับหนึ่ง มาก่อนที่ภาษาจะมีการแยกออกจากกันไปเมื่อหลายพันปีก่อน

ในส่วนของหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบเพียงตำนานในภาคเหนือ (ล้านนา) เท่านั้นที่ได้กล่าวถึงการติดต่อกันระหว่างชาวลัวะกับชาวมอญโบราณในรัฐทวารวดี โดยในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ ตำนานมูลศาสนา ฯ ต่างระบุว่าพระนางจามเทวีได้เสด็จตามคำเชิญของฤๅษีวาสุเทพผู้นำของชาวลัวะ เพื่อขึ้นมาปกครองเมืองหริภุญชัยที่ฤๅษีวาสุเทพได้สร้างขึ้น โดยพระองค์เสด็จมาครองเมืองเมื่อ พ.ศ.1209

อนึ่ง มีผู้สันนิษฐานว่าชื่อเมืองละโว้มาจากคำว่า “ลาวปุระ” ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่า “ละว้า” ซึ่งเป็นคำที่กลุ่มคนไท/ไตมักใช้เรียกชาวลัวะ อีกทั้งในตำนานล้านนาบางครั้งเขียนชื่อชาวลัวะว่า “ลวะ” ก็มีเช่นชื่อดอยลวะคือ ดอยดอยสุเทพ ในสมัยก่อนคนภายนอกเรียกชาวญ้อสุกรว่า ละว้า (Lawa) เป็นไปได้ว่าคนไทยสมัยก่อนเมื่ออพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาได้รู้จักกับชาวลัวะ/เลอเวือะเป็นกลุ่มแรกๆ จึงทำให้เหมารวมเรียกชนทุกกลุ่มที่อยู่บนภูเขาว่า ละว้า หรือ ลวะ ไปทั้งหมด ดังเห็นได้จากในคำพูดของชาวเลอเวือะได้กล่าวว่า “ลวะลูกอ้าย ไตลูกกลาง ยางลูกหล้า” ถ้าเชื่อตามลำดับการเข้ามาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ แล้วก็แสดงว่าเหตุที่เรียกชาวญ้อสุกรว่าละว้า เพราะเป็นความเคยชินของกลุ่มคนไทยที่เคลื่อนย้ายอพยพมาจากทางเหนือ

ในตำนานได้ระบุว่าเมื่อพระนางจามเทวีขึ้นมาปกครองเมืองหริภุญชัยแล้ว ขุนหลวงวิลังคะกษัตริย์ของชาวลัวะที่อยู่ในตำนานล้านนาถูกว่าเป็นพวกมีลักษณะหรือคนป่าเถื่อนนั้น ได้พยายามมาสู่ขอนางไปเป็นมเหสี โดยมีทูตมาเจรจา ในตำนานไม่ได้ระบุว่าพูดด้วยภาษาอะไรแต่คงเป็นภาษากลางสำคัญในสมัยนั้นซึ่งน่าจะเป็นภาษามอญโบราณ แต่ขุนหลวงวิลังคะถูกปฏิเสธทำให้ขุนหลวงวิลังคะยกกองทัพชาวลัวะมาจากดอยสุเทพเข้าโจมตีเมืองหริภุญชัย แต่ต้องประสบความพ่ายแพ้อย่างย่อยยับ ในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ได้เล่าว่าหลังจากขุนหลวงวิลังคะแพ้สงครามได้ส่งลูกสาว 2 คนมาแต่งงานกับพระโอรสของพระนางจามเทวี หลังจากสงครามครั้งนั้นกลุ่มชาวลัวะยังคงพยายามตีเมืองหริภุญชัยอีก ดังเห็นได้จากมีขุนลัวะส่งกองทัพมาตีเมืองหริภุญชัยแต่ต้องพ่ายแพ้ไป

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามตามหมู่บ้านที่เลือกศึกษาพบว่าตำนานขุนหลวงวิลังคะกับพระนางจามเทวีที่เล่ากันเป็นตำนานแบบมุขปาฐะในท้องถิ่นมีเรื่องที่น่าสนใจ ชาวมอญที่บ้านหนองดู่ได้เล่าว่าพระนางจามเทวีเกิดที่บ้านหนองดู่เป็นเชื้อสายของ “เมง” (มอญ) ต่อมาฤๅษีวาสุเทพได้นำไปเลี้ยงแล้วจึงส่งไปอยู่ที่เมืองละโว้ (ลพบุรี) เรื่องพระนางจามเทวีเกิดที่บ้านหนองดู่เป็นเรื่องที่ไม่อาจแน่ใจได้ว่าเป็นจริงหรือไม่ เพราะชาวมอญที่บ้านหนองดู่ไม่ได้มีประวัติที่มาชัดเจน โดยอาจเป็นการใช้ตำนานเพื่ออธิบายความเป็นมาของสถานที่และพื้นที่ยืนทางประวัติศาสตร์ของตนเองในเมืองลำพูน ส่วนชาวญ้อสุกรที่บ้านไร่ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียงเมืองลพบุรีไม่พบตำนานของพระนางจามเทวีหรือกษัตริย์ละโว้เลย ในขณะที่ชาวลัวะ/เลอเวือะที่บ้านเมืองกะและบ้านป่าแป๋ จังหวัดแม่ฮ่องสอนมี ตำนานเล่าถึงสงครามระหว่างขุนหลวงวิลังคะและพระนางจามเทวีเช่นกัน ที่บ้านเมืองกะมีตำนานเล่าต่อมาว่าเมื่อขุนหลวงวิลังคะแพ้สงครามได้มาสร้างเมืองกะขึ้น และต่อมาได้ฆ่าตัวตาย ชาวลัวะในหมู่บ้านได้หามศพของขุนหลวงวิลังคะเพื่อจะไปฝังที่ดอยสุเทพแต่ไปไม่ถึงเพราะหลงทางเสียก่อน ถ้าตัดปัญหาเรื่องว่าตำนานมุขปาฐะ

ของชาวมอญบ้านหนองคู้เป็นเรื่องจริงหรือไม่จริงและเชื่อว่าชาวมอญบ้านหนองคู้เป็นกลุ่มชาวมอญที่อยู่ต่อเนื่องมาจากในสมัยทริภุญชัยตามที่ชาวบ้านเชื่อแล้ว ข้อมูลตำนานมูขปาฐะก็สะท้อนให้เห็นได้ว่าครั้งหนึ่งชาวมอญกับชาวลัวะ/เลอเวีะในเขตลุ่มน้ำปิงคงจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กันมาก่อน

มีคำศัพท์คำหนึ่งที่น่าสนใจที่ชาวเลอเวีะบ้านป่าแป๋ใช้เรียกแม่น้ำปิง โดยชาวเลอเวีะบ้านป่าแป๋เรียกว่า “เลอมบิง” (le^mbiŋ) คำว่า ปิง แปลว่าโคลน ในขณะที่ในตำนานมูลศาสนาเรียกว่า “ระมิงค์” ชาวมอญบ้านหนองคู้เชื่อว่าคำว่า “มิงค์” มาจากคำว่า “เมง” (มอญ) เพราะชาวมอญชอบอาศัยอยู่ริมแม่น้ำ และคำว่า “ระ” มาจากคำว่า “ลัวะ” โดยเป็นแม่น้ำที่คนลัวะกับคนมอญ (เมง) อาศัยอยู่ร่วมกัน เรื่องนี้เป็นเรื่องยากที่จะหาข้อสรุปว่าคำว่า ปิง แปลว่าโคลนหรือเมง แต่อย่างน้อยที่สุดชาวลัวะบ้านป่าแป๋คงเคยมีถิ่นฐานในเขตเมืองเชียงใหม่มาก่อน เพราะมีคำศัพท์เรียกชื่อแม่น้ำปิง ความจริงแล้วชาวลัวะคงตั้งถิ่นฐานในเขตดอยสุเทพ-แม่น้ำปิงมาก่อน ชาวมอญที่อพยพมาที่หลังคงจะเรียกชื่อตามชาวลัวะ และโยงคำว่าปิงเป็นมิงไป

ดังนั้นในเมื่อตำนานน่าจะเป็นร่องรอยบางอย่างที่อาจจะเชื่อมความสัมพันธ์ของชาวลัวะ/เลอเวีะกับมอญในสมัยโบราณได้ ทำให้ในโครงการมีการสอบถามตำนานและนิทานต่างๆ ในทุกหมู่บ้านด้วย นิทานเรื่องหนึ่งที่นักวิจัยให้ความสนใจเป็นพิเศษคือนิทานเรื่องคนเกิดในรอยเท้าสัตว์หรือมีกำเนิดมาจากสัตว์ ในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ได้เล่าว่า ครั้งหนึ่งฤๅษีสฤงคารเดินทางมาจากดอยสุเทพพบคนเกิดในรอยเท้าสัตว์ 3 ชนิดได้แก่ ช้าง แรด และวัว ครีตกกร วลลิโกดมได้ตีความว่าตำนานคนเกิดในรอยเท้าสัตว์เป็นร่องรอยของระบบการนับถือสัตว์ประจำตระกูล จากการเก็บข้อมูลนิทานในกลุ่มของชาวลัวะ/เลอเวีะไม่พบนิทานคนเกิดในรอยเท้าสัตว์ ในส่วนของชาวนุญชรมีนิทานที่พูดถึงหญิงคนหนึ่งตามหาพ่อที่เป็นช้างโดยหาจากรอยเท้า นักวิจัยไม่แน่ใจนักว่าจะเป็นร่องรอยความสัมพันธ์ระหว่างชาวนุญชรกับนิทานคนเกิดในรอยเท้าสัตว์หรือไม่ เพราะถ้าเนื้อหาเบื้องต้นประกอบที่ไม่คล้ายคลึงกันก็เป็นเรื่องที่ต่างกลุ่มสามารถแต่งขึ้นได้เอง

ถึงแม้ว่าในตำนานมูลศาสนาจะได้เล่าว่าในสมัยพระยามังรายเมื่อได้สร้างเมืองเชียงใหม่แล้ว ประชากรในเมืองเชียงใหม่ได้อยู่ร่วมกันกับชาวเมืองทริภุญชัยอย่างมีความสุข โดยประกอบด้วยชาวลื้อ ลัวะ ลาว ไต ม่าน และเม็ง (2519: 188) แต่ก็ไม่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวลัวะกับชาวมอญว่าเป็นอย่างไรต่อไปอีก

ดังนั้น ความพยายามในการหาร่องรอยความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของชาวมอญ ญุญชร ลัวะ และเลอเวีะ จึงยังคงได้ความรู้ที่ไม่ต่างจากที่เคยมีการศึกษากันมามากนัก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะจำนวนของหมู่บ้านที่เลือกมาเป็นตัวแทนอาจมีน้อยเกินไป หรืออาจเป็นเพราะความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนั้นเกิดขึ้นในระยะเวลาอันสั้นเพียงช่วงสมัยเดียวเท่านั้น แต่ความรู้ที่ได้เพิ่มเติมจากการศึกษาเฉพาะเรื่องราวของหมู่บ้านต่างๆ กลับได้ประเด็นและเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ และสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดความรู้ทางด้านภาษาได้ในอนาคต

2. แนวทางและปัญหาของการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชาติพันธุ์

การศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์มีความแตกต่างจากการทำงานทางด้านภาษาศาสตร์ เพราะประวัติศาสตร์คืออดีตที่คนในสังคมยังคงใช้อยู่ในชีวิตประจำวันไม่ในระดับใดก็ระดับหนึ่ง และยังสัมพันธ์กับเรื่องส่วนบุคคล เรื่องของคนอื่น และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นทั้งในแง่ดี ไม่ดี ความเหนือกว่า เป็นต้น ดังนั้น ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการกำหนดความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทำให้การเลือกเหตุการณ์ที่จะเขียนและการลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่ค่อนข้างมีความอ่อนไหวและต้องผ่านการเห็นชอบของคนในชุมชนระดับหนึ่ง จากเหตุผลดังกล่าวทำให้การทำงานประวัติศาสตร์ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและมีกระบวนการทำงานแตกต่างกันในแต่ละหมู่บ้าน

สำหรับแนวทางหลักในการทำงานของโครงการนี้ใช้วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาด้านวิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า โบราณคดี มานุษยวิทยา และภาษาศาสตร์ โดยพยายามบูรณาการความรู้ศาสตร์สาขาต่างๆ เข้าด้วยกัน ถึงแม้จะยังไม่สามารถวิเคราะห์เจาะลึกได้ทั้งหมดด้วยเวลาและงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดก็ตาม แต่ก็ได้ผลในระดับที่พึงพอใจในกรณีของการศึกษาเฉพาะหมู่บ้านแต่ละแห่ง และในขณะเดียวกัน โครงการนี้ยังมีเป้าหมายอีกส่วนหนึ่งที่ต้องการเขียนประวัติศาสตร์ร่วมกับคนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เนื้อหามีความถูกต้องและอยู่ภายใต้กรอบการรับรู้ของชุมชน และยังมีเป้าหมายส่งผ่านความรู้คืนสู่ชุมชนในรูปแบบที่ง่ายต่อการเข้าใจ เช่น การจัดกิจกรรม การทำโปสเตอร์/ไวนิล และการทำหนังสือประวัติศาสตร์เล่มเล็ก เป็นต้น รวมถึงการพัฒนาเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของนักศึกษาไปพร้อมกัน

2.1 หมู่บ้านชาวมอญที่บ้านหนองคู จังหวัดลำพูน

หมู่บ้านหนองคูมีกลุ่มทางสังคมหลักๆ อยู่ 3 กลุ่มคือ กลุ่มของพ่อหลวงและชมรมเยาวชนมอญหริภุชชัย กลุ่มของนายจันทร์ เขียวพันธ์ุ และกลุ่มโรงเรียนบ้านหนองคู ในตอนแรกนักวิจัยเริ่มต้นทำงานกับกลุ่มนายจันทร์ เขียวพันธ์ุ เพราะเป็นบุคคลที่นักวิชาการและสื่อภายนอกรู้จัก ถึงแม้จะได้ข้อมูลค่อนข้างมาก แต่ไม่สามารถทำเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ให้เป็นที่ยอมรับในระดับชุมชนได้ เพราะไม่มีอำนาจอย่างเป็นทางการและบารมีทางสังคมมากพอ ดังนั้น แม้ในช่วงหลังได้ทำงานกับกลุ่มนี้มากขึ้น แต่ก็ให้ความสำคัญกับกลุ่มโรงเรียนไปพร้อมกันด้วย

กระบวนการทำงานของบ้านหนองคูเริ่มต้นด้วยการนำนักศึกษาไปทัศนศึกษาเพื่อให้เป็นที่รู้จักของชุมชน การเก็บข้อมูลรายบุคคล การระดมความคิดของกลุ่มผู้นำและผู้อาวุโสเพื่อสร้างเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ การสรุปเนื้อหาเป็นบทความสั้นเพื่อใช้เป็นเนื้อหาสำหรับการทำโปสเตอร์ การจัดทำโปสเตอร์และนำเสนอต่อผู้นำชาวบ้าน การแปลเนื้อหาของโปสเตอร์ซึ่งเป็นเหมือนกับบทความสั้นเป็นภาษามอญเพื่อเป็นการอนุรักษ์ภาษา และเขียนหนังสือประวัติศาสตร์เล่มเล็กและผ่านกระบวนการตรวจสอบจากชุมชน

2.2 หมู่บ้านชาวน้ำอูกรที่บ้านไร่ จังหวัดชัยภูมิ

บ้านไร่เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสูง ทำให้ชาวบ้านให้ความสำคัญต่อการทำมาหากินเป็นหลัก ส่วนโครงสร้างในการปกครองค่อนข้างมีความชัดเจน ผู้ใหญ่บ้านค่อนข้างได้รับความเคารพจากชาวบ้านสูงถึงจะเป็นคนสุรินทร์ แต่มีฐานะทางด้านเศรษฐกิจที่เข้มแข็งและเป็นผู้ใหญ่บ้านมานาน ทำให้สามารถเรียกประชุมชาวบ้านได้ง่าย และให้เกียรติต่อการดำเนินกิจกรรมของลูกบ้าน ดังนั้น ข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ผ่านการจัดทำจากลูกบ้านชาวน้ำอูกรจึงได้รับความน่าเชื่อถือไปโดยปริยาย ประกอบกับชาวน้ำอูกรที่ช่วยในการเก็บข้อมูลและร่างเค้าโครงทางประวัติศาสตร์ยังเป็นคนที่ชาวบ้านรู้จักเป็นอย่างดี ทำให้การทำงานมีความสะดวก

กระบวนการทำงานของบ้านไร่เริ่มต้นด้วยการนำนักศึกษาไปทัศนศึกษาเพื่อให้ชุมชนเป็นที่รู้จัก การเก็บข้อมูลรายบุคคล การร่างเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ร่วมกับชุมชนเพื่อจัดทำโปสเตอร์ การแปลงเนื้อหาของโปสเตอร์เป็นภาษาอูกรเพื่ออนุรักษ์ภาษา การจัดกิจกรรมโครงการ 1+1=1 ซึ่งเป็นโครงการที่ทำกิจกรรมกับทางโรงเรียนบ้านไร่ด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับทวารวดีและนำภาษาทวารวดีมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนชาวน้ำอูกร ซึ่งให้เห็นความสำคัญของนิทานของชาวน้ำอูกรในแ่งมุมประวัติศาสตร์ และยังมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับทวารวดีให้กับชาวบ้านด้วย สุดท้ายในแง่ของการทำงานที่บ้านไร่คือการนำโปสเตอร์ไปติดตั้งในชุมชน และแจกประวัติของหมู่บ้านให้กับทางชุมชน

2.3 หมู่บ้านชาวเลอเวือะที่บ้านป่าแป๋ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

โครงสร้างชุมชนในหมู่บ้านป่าแป๋ค่อนข้างซับซ้อน เพราะประกอบด้วยโครงสร้างตามแบบจารีตคือโครงสร้างการปกครองแบบลำดับชั้น ประกอบด้วยตำแหน่งเสมิง (ขุน) ปู่ลำประจำตระกูล ผู้ช่วยปู่ลำ และพาย (ประชาชน) อาจกล่าวได้ว่าในแง่ของข้อมูลทางประวัติศาสตร์นั้น ถ้าข้อมูลที่ได้จากเสมิงจะถือว่ามีความถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน เพราะเสมิงทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นผู้ใช้ประวัติศาสตร์/ตำนานเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการและรักษาภูทางสังคม โครงสร้างต่อมาคือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบกลุ่มตระกูล/หมู่บ้าน จำนวน 4 หมู่บ้านคือ 'ยวงจาอือ' 'ยวงโฆง' 'ยวงเพญ และ'ยวงแป ดังนั้น ข้อมูลประวัติศาสตร์ที่เขียนขึ้นมาจึงต้องผ่านความเห็นชอบจากผู้นำ/ตัวแทนของกลุ่มตระกูลด้วย สุดท้ายคือโครงสร้างการปกครองในระบบราชการคือกำหนดกับผู้ใหญ่บ้าน โครงสร้างอย่างหลังเป็นโครงสร้างที่นักวิจัยมักจะเลือกเข้าไปทำงานก่อนเป็นอันดับต้น แต่ปัญหาที่อาจเกิดได้คือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจของผู้ปกครองก็อาจทำให้การจัดประชุมหรือการดำเนินงานเกิดความซุกซลักขึ้นได้ และในเมื่อประวัติศาสตร์คืออดีตที่ยังมีชีวิตในปัจจุบัน ทำให้เนื้อหาทางประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่ต้องผ่านการได้รับความเห็นชอบจากคนในหลายกลุ่มโครงสร้างไปพร้อมกัน

สำหรับกระบวนการทำงานบ้านป่าแป๋ได้ใช้ฐานของงานวิจัยเดิมของมหาวิทยาลัยมหิดล การทำงานจึงเริ่มต้นจากการทำงานกับกลุ่มของผู้นำหมู่บ้าน เก็บข้อมูลรายบุคคล จัดแบ่งยุคสมัย

ทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน โดยศึกษาจากตำนานและนิทาน และเหตุการณ์ต่างๆ และไล่ลำดับมาจนถึงยุคปัจจุบัน โชคคืออย่างหนึ่งของการทำงานที่นี้คือมีการจัดทำโครงร่างประวัติศาสตร์ไว้บ้างแล้วโดยนายกมล เครือชุย เมื่อมีการเขียนเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่จะใช้ทำโปสเตอร์แล้วเสร็จได้ให้ทางนายบือ ขจรศักดิ์ศรี เป็นผู้นำไปคุยและตรวจสอบความถูกต้องกับตัวแทนของตระกูลต่างๆ ในหมู่บ้าน หลังจากนั้นจึงได้นำไปจัดทำโปสเตอร์และติดตั้งในหมู่บ้าน นอกจากนี้แล้วยังได้จัดโครงการจากเรื่องเล่าสู่ฟังของ เพื่อไปทำข้อมูลภูมิปัญญาให้กับชาวบ้านบางครอบครัว ด้วยการพานักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปฝึกการเก็บข้อมูลและผลิตเป็นโปสเตอร์ ในกิจกรรมเดียวกันยังได้มีการช่วยจัดระบบทะเบียนการอธิบายสิ่งของในหมู่บ้านและพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ชาวบ้านเรียกว่า “เงื่อเลอเวือะ” ด้วย

2.4 หมู่บ้านชาวลัวะที่บ้านเมืองกะ จังหวัดเชียงใหม่

ถึงหมู่บ้านเมืองกะจะเป็นหมู่บ้านสุดท้ายที่ลงพื้นที่ศึกษาและทำกระบวนการกับชาวบ้าน แต่ผลตอบรับค่อนข้างจะดีมาก ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะประสบการณ์ทำงานที่เพิ่มขึ้น และด้วยชาวบ้านเองมีความต้องการเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ในระดับสูงมาก เพราะมองว่าประวัติศาสตร์คืออัตลักษณ์ที่สำคัญของความเป็นชาวลัวะด้วยคนในชุมชนให้ความเคารพนับถือขุนหลวงวิลังคะเป็นอย่างสูง ประกอบกับชาวบ้านยังให้ความเคารพในเรื่องความรู้ของพ่อหลวงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เห็นได้จากเมื่อนักวิจัยต้องการทราบถึงข้อมูลประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาไหนก็มักจะบอกให้ไปถามจากพ่อหลวงเป็นส่วนใหญ่

กระบวนการทำงานที่บ้านเมืองกะเริ่มต้นจากการสัมภาษณ์รายบุคคล และได้ข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ชุมชนเคยเขียนไว้มาประกอบการเขียน ทำการร่างเค้าโครงประวัติศาสตร์ร่วมกับพ่อหลวงและมักทายกวัด จากนั้นระดมความคิดกับผู้นำชาวบ้านเพื่อจัดทำเค้าโครงประวัติศาสตร์และประเด็นอื่นๆ ที่ชุมชนต้องการเสริมเข้าไปในเนื้อหา จัดทำเป็นโปสเตอร์/ไว้นิลไปติดในพื้นที่สาธารณะของชุมชนคืออนุสาวรีย์ขุนหลวงวิลังคะ และจัดทำหนังสือประวัติศาสตร์เล่มเล็กเพื่อให้กับชุมชน โดยได้มีการตรวจสอบ ปัจจุบันชุมชนได้พยายามนำหนังสือดังกล่าวไปจัดพิมพ์เพื่อใช้ในงานขุนหลวงวิลังคะ

2.6 ความจริงที่ถูกเลือก ประวัติศาสตร์ที่ไม่อยากเล่า

นักประวัติศาสตร์มักถูกสอนให้ศึกษาและค้นหาความจริงทางประวัติศาสตร์ เพื่อนำเสนอต่อสังคมภายนอก อาจกล่าวได้ด้วยว่าความจริงทางประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนและยอกย้อนมาก เพราะสัมพันธ์กับปัจจัยหลายอย่าง ปกตินักประวัติศาสตร์จะรายงานและเขียนทุกอย่างไปตามจริง แต่สำหรับโครงการนี้ได้มีวิธีการจัดการความรู้อย่างหนึ่งคือ ในส่วนของเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ที่เป็นการรายงานทุกอย่างตามจริงนั้นจะอยู่ในส่วนของรายงานวิจัยที่ส่งให้กับทาง สกว. ส่วนที่ส่งมอบความรู้ทางประวัติศาสตร์คืนให้กับทางชุมชนนั้นเป็นเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ที่ได้ร่วมเขียนกับคนในชุมชน ซึ่งมีการเลือกนำเสนอเฉพาะข้อมูลที่ชุมชนต้องการให้

เผยแพร่ในวงกว้างผ่านโปสเตอร์และหนังสือประวัติศาสตร์เล่มเล็ก ในที่นี้ขอยกเฉพาะบางกรณีเท่านั้นเพื่อชี้ให้เห็นว่าถึงนักประวัติศาสตร์อยากนำเสนอความจริง แต่ก็ทำได้ไม่ทั้งหมด เพราะประวัติศาสตร์คืออดีตที่สามารถส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและระหว่างชุมชน

บ้านป่าแป๋เป็นกรณีหนึ่งที่เห็นได้ชัด ชาวลัวะเป็นกลุ่มคนดั้งเดิมที่อาศัยในพื้นที่ล้านามาตั้งแต่ดั้งเดิมทำให้ได้รับมอบหมายให้เก็บส่วยจากชาวกะเหรี่ยง เพื่อส่งส่วยต่อไปยังเมืองเชียงใหม่ เรื่องนี้มีความน่าสนใจทางประวัติศาสตร์เพราะบ่งบอกให้เห็นถึงอำนาจของเมืองเชียงใหม่ในเขตแม่ฮ่องสอน แต่เป็นเรื่องที่ไม่สามารถเขียนเผยแพร่ในโปสเตอร์ได้ เพราะจะทำให้ชาวกะเหรี่ยงมีฐานะที่ลดลงและจะรู้สึกไม่ดี (สัมภาษณ์ นายบือ ขจรศักดิ์ศรี, 2556)

ในกรณีบ้านไร่ของชาวญ้อกร มีตำนานที่เล่าว่าชาวญ้อกรเคยไปช่วยรบกับยาโมเพื่อขับไล่ชาวลาวภายใต้การนำของเจ้าอนุวงศ์ ถือเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เพราะแสดงให้เห็นถึงบทบาทของชาวญ้อกรในสงคราม และปกติแล้วชุมชนต่างๆ มักภูมิใจที่ได้มีประวัติศาสตร์ที่ตนเองเข้าไปมีส่วนร่วม กับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติ แต่กลุ่มของชาวญ้อกรที่ร่วมเขียนประวัติศาสตร์ก็ไม่อยากให้กล่าวถึงเรื่องนี้ในโปสเตอร์ เพราะในปัจจุบันชาวไทยอีสานหรือ “ลาว” คือกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ร่วมกับชาวญ้อกร

ชาวมอญที่บ้านหนองคูบางคนมีเรื่องเล่าว่า พวกตนสืบเชื้อสายมาจากคนมอญที่ตามขบวนเสด็จของพระนางจามเทวีมาจากเมืองละโว้ แต่จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านบางคนให้คำตอบว่าชาวมอญบ้านหนองคูอพยพมาจากเมืองหงสาวดี ในบันทึกของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชว่า ชาวมอญบ้านหนองคูอพยพมาจากทางใต้เมื่อ 3-4 ชั่วคนที่แล้ว ข้อมูลข้างต้นนักวิจัยได้นำเสนอในที่ประชุมผู้นำชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านได้ตัดเนื้อหาในส่วนที่ว่ามาจากเมืองหงสาวดีและในบันทึกของกรมดำรงราชานุภาพออก เพราะมองว่าไม่น่าเชื่อถือ ด้านหนึ่งก็อาจต้องเชื่อตามชุมชน เพราะอาจเป็นเรื่องจริงก็ได้ แต่อีกด้านหนึ่งคือประวัติศาสตร์ในสมัยพระนางจามเทวีสามารถช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวมอญบ้านหนองคู-บ่อควา ซึ่งอยู่ภายใต้วังล้อมของกลุ่มชาวยองที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดลำพูน

สุดท้าย ในกรณีของชาวลัวะที่บ้านเมืองกะมองว่าถึงขุนหลวงวิลังคะจะแพ้พระนางจามเทวี เพราะถูกทำลายอาคมด้วยเลือดประจำเดือนของพระนางจามเทวี แต่ก็ไม่อยากให้เล่าเรื่องนี้ เพราะคนลำพูนอาจรู้สึกไม่ดี ถึงอย่างนั้นชุมชนแห่งนี้ได้มองว่าประวัติศาสตร์คือบทเรียนอย่างหนึ่ง ในการสอนคนในชุมชน เรื่องบางเรื่องที่ทำให้สังคมเกิดความแตกแยกเช่นการเข้ามาของไฟฟ้าในหมู่บ้านทำให้คนในชุมชนแข่งกันซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า จนทำให้คนอิจฉาริษยากัน หรือการเข้ามาของโรงเรียนแล้วทำให้ภาษาลัวะค่อยๆ หดลดคุณค่าลงไปเป็นต้น ก็เป็นเรื่องที่คนในชุมชนอยากให้บันทึกลงไป

3. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในหมู่บ้านต่าง ๆ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เขียนไม่ต่างมากนักจากการเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยจำกัดวงแคบๆ อยู่ในพื้นที่ของหมู่บ้านเป็นหลัก และให้ความสำคัญกับกลุ่มชาติพันธุ์หลักของหมู่บ้านโดยศึกษาที่มาที่ไปของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ผ่านร่องรอยต่างๆ เช่น ตำนาน นิทานหลักฐานทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์บอกเล่า เอกสารเท่าที่พอจะหาได้ (ซึ่งแทบจะไม่พบ) และศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมต่างๆ ของหมู่บ้านนั้น ซึ่งด้านหนึ่งเป็นการช่วยเก็บรักษาเรื่องเล่าเก่าแก่และรื้อฟื้นเรื่องราวในอดีตของชุมชน ในที่นี้ขอสรุปเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ที่ได้จากการศึกษาในหมู่บ้านต่างๆ ดังนี้

3.1 หมู่บ้านชาวมอญบ้านหนองคู จังหวัดลำพูน

ชาวบ้านหนองคูและบ่อควาต่างสงสัยมาตลอดว่าพวกตนมีต้นกำเนิดมาจากที่ใด จนถึงทุกวันนี้นักวิจัยไม่สามารถพิสูจน์ได้ชัด ถ้าเชื่อตามชาวบ้านหนองคูก็ต้องสรุปว่าพวกเขาสืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชาวมอญที่อพยพขึ้นไปจากเมืองละโว้ในสมัยพระนางจามเทวีเมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ 13 หลักฐานโบราณสถานที่มียู่ในหมู่บ้านมีอายุเพียงในสมัยล้านนาเมื่อพุทธศตวรรษที่ 19-21 เท่านั้น และมีอิทธิพลของศิลปะพม่าอยู่ ไม่พบหลักฐานในสมัยทวารวดีเลย อาจเป็นไปได้ว่าชาวบ้านหนองคูอพยพมาจากทางใต้ตามที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสนอไว้ เพราะชาวมอญบ้านหนองคูได้กล่าวเองว่าภาษามอญของพวกเขาก็ใกล้เคียงกับมอญที่ลพบุรี และเป็นภาษามอญปัจจุบัน

ในตำนานมูลศาสนาได้กล่าวว่าในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 15 ได้เกิดโรคห่าระบาดที่เมืองทวารวดี ทำให้คนในเมืองหนีไปอยู่ที่เมืองสุพรรณนคร เมื่อโรคห่าสงบจึงอพยพกลับมา ทำให้ชาวเมืองทวารวดีมีพิธีเอาข้าวใหม่ใส่พลองลงไปหาปู่ย่าทุกปี ปัจจุบันชาวมอญบ้านหนองคู-บ่อควายังมีประเพณีลอยห่มดหรือพิธีจ้องเกร็ง (ลอยกระทง) เพื่อระลึกถึงญาติพี่น้องที่อยู่เมืองสะเทิมและหงสาวดี ถ้าการลอยห่มดเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาก็อาจเป็นไปได้สูงว่าชาวมอญบ้านหนองคูเป็นกลุ่มคนที่อยู่สืบมาตั้งแต่สมัยทวารวดี

หลังจากสมัยพระนางจามเทวี ไม่ปรากฏเรื่องเล่าเกี่ยวกับสมัยล้านนาเลย เรื่องราวที่ชาวบ้านจดจำได้เป็นเรื่องสมัยหลังมากคือการล่องแพค้าขายในแม่น้ำปิงจากเมืองลำพูนไปเมืองนครสวรรค์ ซึ่งได้เลิกไปเมื่อเริ่มมีการสร้างเขื่อนภูมิพลในราวปี พ.ศ. 2495 ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น มีทหารญี่ปุ่นหนึ่งสงครามล่องแพมาตามแม่น้ำปิง ซึ่งถึงชาวบ้านจะไม่ได้รับผลกระทบอะไรมากแต่ก็รู้สึกว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญเรื่องหนึ่ง

ชาวมอญมักมีการนิยามอัตลักษณ์ของตนเองผ่านอาชีพ เพราะฉะนั้นจึงให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตของตนเองเกี่ยวกับการทำมาหากินในแม่น้ำ การตั้งบ้านอยู่ริมน้ำ และการทำขนมจีน ในสมัยก่อนชาวบ้านหนองคูทำขนมจีนควบคู่กับข้าวควบ (ข้าวเกรียบว่าว) กันทุกบ้าน เพราะเป็นสินค้าเพียง 2 ชนิดที่นำไปแลกข้าวและเงินกับชุมชนชาวยองได้ตลอดทั้งปี กระทั่งเมื่อ 30 ปีก่อน

เศรษฐกิจของชาวมอญบ้านหนองดู่เปลี่ยนไปมาก ทำให้มีการปลูกลำไยมาทดแทนเพื่อให้ได้เงินมากขึ้นเพียงพอกับค่าใช้จ่าย

ในสมัยก่อนวัดหนองดู่ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่วัฒนธรรมชาวมอญ แต่แล้วเมื่อเริ่มมีการเปลี่ยนนิกายจากรามัญไปสู่ธรรมยุตินิกายเป็นพระสายวัดป่าเมื่อ พ.ศ.2481 ทำให้พระชาวอีสานได้เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ในที่ประชุมเองชาวบ้านได้วิพากษ์ว่าส่วนหนึ่งที่ทำให้ภาษามอญเสื่อมลงมาจากวัดหนองดู่ เพราะเจ้าอาวาสเป็นคนนอก ในปัจจุบันชาวบ้านได้เริ่มต้นการรื้อฟื้นอัตลักษณ์และวัฒนธรรมซึ่งได้เริ่มต้นมาอย่างต่อเนื่องและจริงจังมากขึ้นในปี

3.2 หมู่บ้านชาวนุ้ยฮุกบ้านไร่ จังหวัดชัยภูมิ

ในสมัยก่อนชาวนุ้ยฮุกไม่รู้ว่าตนเองเป็นกลุ่มคนที่พูดภาษามอญโบราณคล้ายกับในจารึกสมัยทวารวดี จนกระทั่งนักวิชาการได้นำความรู้ไปเผยแพร่แต่ก็ยังไม่ได้รับรู้เป็นวงกว้างมาก ในกรณีของหมู่บ้านไร่ นักวิจัยจึงได้นำสไลด์ภาพเกี่ยวกับทวารวดีไปเผยแพร่ในโรงเรียนและในกลุ่มชาวบ้าน ดังนั้น จึงได้เติมเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านด้วยการเริ่มต้นจากรัฐทวารวดีและภาษามอญโบราณในจารึกสมัยทวารวดี เพื่อเป็นการตอบข้อสงสัยของชาวบ้านต่อที่มาที่ไปของพวกเขา จากการสำรวจทางโบราณคดีไม่พบโบราณวัตถุสมัยทวารวดี พบเพียงเครื่องถ้วยเขมรและเงินสมัยราชวงศ์ข่ง ที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 16-18 การปรากฏหลักฐานชุดนี้อาจเป็นนัยยะถึงระยะเวลาที่ชาวนุ้ยฮุกอพยพขึ้นมายู่บนเขตพื้นที่สูงของภูเขาดงเหว หลักฐานชุดนี้ทำให้นักถึงนิทานของชาวนุ้ยฮุกที่เล่าว่าชาวนุ้ยฮุกหนีมาอยู่บนภูเขาเพราะแย่งปราสาทสุท้าวเขมรไม่ได้

ในประเด็นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมนั้น เจอร์ลด์ ดิฟโฟลธ (Gerard Diffloth) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการละเล่นบางอย่างของชาวนุ้ยฮุกมีความคล้ายคลึงกับชาวมอญคือ การเล่นสะบ้า แต่เรื่องการเล่นสะบ้านี้ไม่พบกล่าวถึงในจารึกสมัยทวารวดี

จากนั้นจึงเป็นความเป็นมาของหมู่บ้านไร่ (โด่งคะมา) โดยชาวบ้านทั้งหมดอพยพมาจากหมู่บ้านที่ช่องดับเต่า เมื่อราว พ.ศ. 2480 เพราะโรคระบาดในช่วงเดียวกับที่มีเครื่องบินลำแรกบินผ่านหมู่บ้าน เมื่อมาอยู่ที่บ้านไร่ชาวบ้านทำไร่ข้าวและลำสัตว์เป็นหลัก ตำแหน่งของบ้านไร่ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าโบราณที่สามารถเดินทางผ่านช่องเขาชิดลงสู่อำเภอลำสนธิได้ง่ายและรวดเร็ว ในสมัยก่อนชาวบ้านยังเดินทางไปค้าขายที่อำเภอบำเหน็จณรงค์ โดยสินค้าหลักที่ไปซื้อกลับมาคือเกลือ จนกระทั่งเส้นทางคมนาคมที่สะดวกขึ้นเมื่อ 30-40 ปีที่ผ่านมาทำให้เส้นทางนี้เลิกใช้ไป หมู่บ้านไร่ได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเมื่อมีคนอีสานเข้ามาเมื่อราว พ.ศ. 2500 เพื่อบุกเบิกที่ทำกินและเริ่มปลูกพืชเศรษฐกิจโดยเฉพาะมันสำปะหลัง การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมทำให้ภาษาของชาวนุ้ยฮุกเริ่มมีการใช้ลดลง ประกอบกับการตั้งโรงเรียนบ้านไร่พัฒนา ทำให้ภาษาไทยกลายเป็นภาษาหลักและต้องทำมาหากินด้วย จึงเป็นเหตุให้วัฒนธรรมของชาวนุ้ยฮุกค่อยๆ หายไป จนกระทั่งได้รับการรื้อฟื้นขึ้นด้วยแรงกระตุ้นจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อราว พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน

3.3 หมู่บ้านชาวเลเวือะบ้านป่าแป๋ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เดิมประวัติศาสตร์ของชาวเลเวือะบ้านป่าแป๋บางส่วนอยู่ในรูปของตำนานและนิทาน มีเฉพาะคนแก่ที่รู้ ส่วนเยาวชนในหมู่บ้านแทบไม่เคยได้ยิน ดังนั้นจึงได้ทำการจัดลำดับเรื่องราวภายใต้กรอบเวลาทางประวัติศาสตร์ สืบหาแหล่งโบราณคดี และวัตถุเก่า ๆ ในหมู่บ้าน ทำให้สามารถลำดับได้ว่า บริเวณบ้านป่าแป๋เคยมีชุมชนอาศัยมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตั้งแต่ 10,000-4,000 ปีมาแล้ว เพราะพบเครื่องมือหินกะเทาะและขวานหินขัด ชาวเลเวือะมีนิทานเรื่องข้าวติดหางหมาแสดงว่าเป็นชุมชนที่สืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยหินใหม่

จนกระทั่งในพุทธศตวรรษที่ 17-18 ชาวไตได้อพยพเข้ามาทำให้ชาวเลเวือะได้เคลื่อนย้ายขึ้นมาบนภูเขา ดังเห็นได้จากนิทานเรื่องนกกะตากับนกแก้ว ที่เปรียบให้นกกะตายเป็นชาวเลส่วนนกแก้วเป็นชาวไต ด้วยการหลอกให้นกกะต่าที่เดิมอยู่ในพื้นที่ราบขึ้นมาบนภูเขา เดิมชาวเลเวือะอาศัยอยู่ในเขตดอยคำด้วย เพราะมีตำนานเล่าสืบกันมาถึงเรื่องขุนหลวงวิลังคะและดอยคำ ซึ่งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวเลเวือะ

ชาวเลเวือะบ้านป่าแป๋ใช้ชีวิตสัมพันธ์กับตำนานมาก เช่นในตำนานการแบ่งที่ดินกับหมู่บ้านตระกูลอื่นได้สะท้อนถึงสิทธิในที่ดินของตระกูล'ยวงจาอือ' ซึ่งเป็นผู้แบ่งที่ดินนี้เมื่อ 600 ปีมาแล้ว เพราะในตำนานได้พูดถึงเมืองแม่แจ่ม ต่อมาบ้านป่าแป๋ขาดสะบັง ซึ่งคือผู้นำเปรียบได้กับตำแหน่งขุนจึงได้ไปขอสะบັงจากบ้าน'ยวงแปมา'เป็นสะบັง ซึ่งเป็นเหตุผลให้หมู่บ้านชื่อป่าแป๋ สะบັงคนนี้คงมีชื่อว่าขุนเท เพราะชาวบ้านเวลาไปฝั่งศพต้องเซ่นเหล้าให้กับขุนเท เหตุการณ์นี้คงเกิดขึ้นหลังการแบ่งเขตที่ดิน

ชาวบ้านป่าแป๋เวลาแต่งงานจะใช้เงินโบราณสมัยล้านนาคือ เงินเจียง และเงินท็อก และเงินอยุธยา-สมัยต้นรัตนโกสินทร์คือเงินพดด้วง เป็นค่าสินสอด การพบเงินโบราณนี้สะท้อนถึงการค้าขายของชาวเลเวือะกับเมืองเชียงใหม่ ในสมัยก่อนชาวเกะเหรี่ยงจะต้องส่งส่วยให้กับชาวเลเวือะบ้านป่าแป๋ เพื่อนำส่วยไปส่งต่อที่เมืองเชียงใหม่ ในสมัยต่อมาเมื่ออังกฤษปกครองพม่าเป็นอาณานิคมทำให้เงินเหรียญในสมัยพระนางวิกตอเรีย พระเจ้าเอ็ดเวิร์ด และพระเจ้าจอร์จปรากฏอยู่ในชุมชนด้วย ซึ่งคงได้มาจากการค้าขายหรือรับจ้างในตัวเมืองแม่สะเรียง ซึ่งในสมัยก่อนเป็นแหล่งตัดไม้สักเพื่อส่งออกขายไปยังเขตพม่าที่สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5

ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เกิดโรคระบาดในหมู่บ้านเมื่อ พ.ศ.2488 คาดว่าเป็นโรคทรพิษ ชาวบ้านตายกันหลายคนแต่ไม่ถึงกับอพยพหมู่บ้านหนี เพราะได้ยามารักษาโรคทัน ในปีถัดมาได้เกิดไฟไหม้หมู่บ้านในพื้นที่ของตระกูล'ยวงโฆง' เพราะหมอผีผู้เฒ่าทำไฟไหม้บ้านตนเอง คนในตระกูล'ยวงโฆง'จึงต้องมาขออาศัยตระกูล'ยวงจาอือ'อยู่ชั่วคราวจนสร้างบ้านใหม่เสร็จ ต้นทศวรรษ 2500 ตำรวจตระเวนชายแดนได้เข้ามาในหมู่บ้านตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการต่อต้านคอมมิวนิสต์และรักษาความสงบตามแนวชายแดน จึงเริ่มมีการตั้งโรงเรียน และการสอนภาษาเมือง ช่วงต้นทศวรรษ พ.ศ. 2510 ได้พระพุทนต์เข้ามาเผยแพร่ศาสนาพุทธ ซึ่งเข้ามาหลังพวกมิชชันนารี ทั้งพระและบาทหลวงได้ทำให้บ้านป่าแป๋เป็นที่รู้จักของคนภายนอก ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันใน พ.ศ.2508-9 ปีเตอร์ กุนสตัดเตอร์ ได้เข้ามาศึกษามานุษยวิทยาในหมู่บ้าน และได้

ชักชวนโครงการหลวงเข้ามาจนในปี พ.ศ.2513 ได้เกิดการก่อตั้งธนาคารข้าวพระราชทานขึ้น จากนั้นไม่นานทำให้เศรษฐกิจในหมู่บ้านดีขึ้น และมีการตัดถนนเข้ามา จนหมู่บ้านค่อยๆ เจริญขึ้น อย่างที่เห็นในปัจจุบัน

3.4 หมู่บ้านชาวลัวะบ้านเมืองเกะ จังหวัดเชียงใหม่

ชาวลัวะหมู่บ้านเมืองเกะเรียกตนเองว่า “พะลือก” แต่จะเรียกว่า “ลัวะ” ก็ไม่ผิดอะไร ถ้าพิจารณาจากจิตสำนึกทางชาติพันธุ์ที่นับถือขุนหลวงวิลังคะแล้วก็อาจกล่าวได้ว่า ชาวลัวะกับชาวลัวะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ชาวบ้านเมืองเกะให้ความเคารพนับถือขุนหลวงวิลังคะอย่างมาก เพราะถือกันว่าหมู่บ้านก่อตั้งโดยขุนหลวงวิลังคะ ชาวบ้านจึงเรียกว่า “พ่อขุนหลวงวิลังคะ”

ชาวบ้านมีตำนานท้องถิ่นที่เล่าถึงประวัติความเป็นมาของขุนหลวงวิลังคะว่าแพ่งสงครามกับพระนางจามเทวี เพราะถูกทำลายอาณาจักรจากเลือดประจำเดือน ต่อมาขุนหลวงวิลังคะได้ฆ่าตัวตายโดยพุ่งหอกใส่ตัวเอง ลูกน้องต่างหามศพไปที่ฝั่งที่ดอยสุเทพ แบ่งออกเป็น 2 ขบวนคือ ขบวนเครื่องดนตรี และขบวนศพ ปรากฏว่าพลัดหลงกัน ขบวนเครื่องดนตรีที่มีกลองและฆ้องแยกไปทางภูเขาเกือบถึงดอยสุเทพแต่ก็ไปไม่ถึงปัจจุบันดอยที่ขบวนฆ้องและกลองหยุดลงมีชื่อว่าดอยผากล่อง จากการสำรวจพบว่าเป็นหินแตกตามธรรมชาติ แต่ด้วยตำนานที่เล่าสืบกันมาทำให้กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่นเดียวกับขบวนศพที่หามไปไม่ถึงและทำโลงของขุนหลวงวิลังคะคว่ำลง ศพหันหน้าไปทางเมืองลำพูน ลูกน้องจึงฝังศพที่ตรงนั้นทำให้มีชื่อว่าดอยคว่ำลง (โลงคว่ำ) ดอยลูกนี้สูงเด่นแต่ไม่ใช่ที่ฝังศพ คงเป็นคติเรื่องภูเขาศักดิ์สิทธิ์เสียมากกว่า

ในเขตบ้านเมืองเกะพบหลุมฝังศพลัวะบนยอดเขาหรือที่เรียกว่า “วงดีไก่” จอร์จส์ คอนโดมินัส (Georges Condominas) ให้ความเห็นว่าหลุมฝังศพพวกนี้ใช้สำหรับการฝังศพระดับหัวหน้าที่เรียกว่า “สะมัง” ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อเรื่องภูเขาศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่ายังพบหลุมฝังศพแบบนี้อีกสองจุด นอกจากนี้ไม่ห่างกันมากยังพบร่องรอยการปรับยอดเขาให้เป็นเนินดิน วงกลมมีขนาดใหญ่มาก ชาวบ้านเรียกว่าดอยหินกอง เพราะเดิมมีกองหินอยู่บนยอดเขาก่อนที่จะถูกรถไถตัดผ่าเป็นถนน หินที่พบนี้อาจเป็นความเชื่อในการบูชาหินตั้งบนยอดเขา ส่วนแนวดินรูปวงกลมอาจเป็นป้อมขนาดใหญ่บนยอดเขาเพื่อสังเกตการณ์ข้าศึก เฉพาะหลุมฝังศพลัวะเท่านั้นที่พอจะกำหนดอายุได้ว่าคงทำขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-22

นอกจากนี้แล้ว ในบ้านเมืองเกะยังพบแหล่งโบราณและชุมชนโบราณสมัยล้านนาอีก 2 แห่ง โดยพบเศษเครื่องถ้วยล้านนาจากแหล่งเตาสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ แหล่งเตาพานและเวียงกาหลง จังหวัดเชียงราย และแหล่งเตาเวียงบัว จังหวัดพะเยา สะท้อนว่าบ้านเมืองเกะเป็นชุมชนมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20-22 และคงอยู่ต่อเนื่องลงมาถึงหลังจากนั้นอีก ในความทรงจำของชาวบ้านไม่มีเรื่องเล่าในสมัยล้านนา แต่มีคนแก่ที่ตายไปแล้วเคยเล่าให้คนในหมู่บ้านฟังว่าในสมัยก่อนบ้านเมืองเกะเป็นของเชียงใหม่ ตอนหลังตกอยู่ในอำนาจของสยาม

จนกระทั่งใน พ.ศ.2468 ได้เกิดโรคระบาดในหมู่บ้าน ทำให้คนในหมู่บ้านอพยพไปอยู่กับญาติชาวลัวะที่บ้านปางไฮ บ้านเอี้ยก สะเมิง และสันป่าตอง หลังโรคห่าสงบลงชาวบ้านได้อพยพ

กลับมาแต่ก็เหลือน้อยเต็มทน ชาวบ้านเชื่อว่าเรื่องเล่าเก่าๆ หลายเรื่องคงหายไปช่วงนี้ และต่อมาได้เกิดไฟไหม้ตามมามาก ซึ่งต่อมาวัดได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ แต่เหตุการณ์หนึ่งที่ชาวบ้านมองว่าส่งผลกระทบต่อชุมชนมากที่สุดคือเมื่อเริ่มมีไฟฟ้าเข้ามาหมู่บ้านครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2530 ที่ทำให้ชาวบ้านต้องทำงานหาเงินกันมากขึ้นเพื่อซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าและจ่ายค่าไฟจนทำให้สังคมบ้านเมืองก็แตกแยกกันอยู่ช่วงหนึ่ง ปัจจุบันชาวลัวะบ้านเมืองก็ได้พยายามรื้อฟื้นวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของตนเองผ่านการจัดพิธีบวงสรวงขุนหลวงวิลังคะทุกแรม 15 ค่ำเดือนมิถุนายนของทุกปี และได้ใช้ประวัติอันศักดิ์สิทธิ์ของขุนหลวงวิลังคะเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของชาวบ้านทั้งหมู่บ้านเมืองเกะและข้างเคียง

4. ประวัติศาสตร์กับภาษา

นอกเหนือไปจากงานในเชิงของการอนุรักษ์ภาษาที่จัดการแปลเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในหมู่บ้านต่างๆ แล้ว โครงการยังได้พยายามเชื่อมโยงงานประวัติศาสตร์กับภาษาศาสตร์ด้วย โดยแบ่งคำศัพท์ออกเป็นหมวดได้แก่ หมวดคน/กลุ่มชาติพันธุ์ หมวดความเชื่อ หมวดภูมิประเทศ หมวดคมนาคม หมวดการเกษตร/พืช หมวดสัตว์ หมวดการปรุงอาหาร หมวดการทอผ้า หมวดเครื่องประดับ หมวดเครื่องแต่งกาย หมวดการค้า หมวดระบบเศรษฐกิจ หมวดอาชีพ หมวดตัวเลข หมวดเครือญาติ หมวดโครงสร้างการปกครอง หมวดระบบตัวเขียน หมวดเวลา หมวดประวัติศาสตร์/สำนักต่ออดีต หมวดเครื่องใช้ในบ้าน หมวดเครื่องดนตรี หมวดเครื่องมือทำมาหากิน หมวดอาวุธ และหมวดขนาดทางสังคม แต่ปัญหาอย่างหนึ่งของการศึกษาที่มาของคำศัพท์ในเชิงนิรุกติศาสตร์คือคำศัพท์บางคำไม่สามารถกำหนดอายุได้อย่างชัดเจน ในที่นี้ขอยกเฉพาะตัวอย่างคำศัพท์ที่น่าสนใจของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มเท่าที่สามารถวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ได้ ดังนี้

4.1 คำศัพท์ของชาวนุ้ยฮกร

ชาวนุ้ยฮกรได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้สืบทอดภาษามาจากชาวทวารวดี ถ้าหากเป็นเช่นนั้นชาวนุ้ยฮกรจะต้องเคยมีสังคมระดับเมือง มีวัด มีโบสถ์ มีระบบการจัดเก็บภาษี มีโครงสร้างทางการเมืองการปกครอง ฯ ที่ซับซ้อน สำหรับคำศัพท์ในหมวดของคนพบว่า นอกจากคำว่า “นุ้ย” ที่แปลว่าคนแล้ว ยังมีอีกคำหนึ่งคือคำว่า “มะนิฮ” ซึ่งเป็นคำเก่าที่แปลว่าคนในกลุ่มภาษาออสโตรเอเชียติก คำนี้คล้ายกับในภาษามอญบ้านหนองตู้ออกเสียงว่า “หนี”

จากการสอบถามคำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ พบว่า คนกลุ่มนี้เคยมีปฏิสัมพันธ์กับคนหลายกลุ่มเช่น คนไทยเรียกว่า “กวย” คนลาวเรียกว่า “ซองมอ” และคนเขมรเรียกว่า “คะเมร” น่าสนใจที่พื้นที่ของชาวนุ้ยฮกรอยู่ห่างจากชาวเขมรไปมากแล้ว แต่ยังคงคำศัพท์เรียกชาวเขมรตามเสียงที่ชาวเขมรเรียกตนเองได้ถูกต้องคือ “ขแมร์” (Khmer) เรื่องนี้ทำให้นึกถึงนิทานของชาวนุ้ยฮกรที่เคยแย่งปราสาทกับชาวเขมร ส่วนคนไทยที่ถูกเรียกว่า “กวย” อาจมาจากรากศัพท์ที่คนกวย (ส่วย) เรียกตนเองว่า “กวย” “กุย” แปลว่า “คน” แต่ด้วยปมปัญหาบางอย่างทำให้ชาวนุ้ยฮกร

เรียกคนไทยอีกชื่อหนึ่งด้วยว่า “ชะม่วย” แปลว่าพวกชนของหรือทำอะไรรวดเร็ว เป็นคำกึ่งดูถูกและมองว่าพวกนี้ชอบมาชนของต่าง ๆ ไป

เมืองทวารวดีเป็นเมืองท่าค้าขายกับอินเดีย กลุ่มชาวญ้อถูกรังเป็นกลุ่มที่อาศัยในเขตป่ามานานมากแล้ว จนไม่ได้ติดต่อกับคนที่ไปทะเล ดังเห็นได้จากไม่ทิ้งร่องรอยคำว่าทะเลเอาไว้ ทำให้มีคำศัพท์เกี่ยวกับป่า ดินไม้ และภูมิประเทศแบบภูเขาจำนวนมากแทน การที่ชาวญ้อถูกรังเลือกอยู่บนพื้นที่ป่าคงสัมพันธ์กับการค้าของป่าค่อนข้างมาก ดังนั้นจึงได้มีคำศัพท์เกี่ยวกับการค้าหลงเหลืออยู่บ้างได้แก่ คำว่า “คำผ่านด่าน” ใช้คำว่า “โปรก คำ โตรว” ภาษียุคคำว่า “ละการ” และพวกพ่อค้าถูกเรียกว่า “พะนิย คะโยคอง” แสดงว่าพวกเขาไม่ใช่สังคมเร่ร่อนตามที่คนภายนอกมักเข้าใจกัน ที่สำคัญคือในคำศัพท์ของชาวญ้อมีคำที่สะท้อนว่าสังคมนี้เคยผ่านโครงสร้างการปกครองในระดับรัฐมาก่อนคือคำว่า “กษัตริย์” โดยใช้คำว่า “ตะล้าแผ่นดิน” ใกล้เคียงกับภาษามอญ คำรวมใช้คำว่า “ซุริฮิมว” ไพร์ใช้คำว่า “ติก” และทาสใช้คำว่า “ชัยติก” แต่ก็น่าแปลกใจว่าคำเรียกเมืองใช้คำว่า “โดง” เหมือนกับใช้เรียกหมู่บ้าน คำว่า “โดง” นี้ใกล้เคียงกับคำว่า “ดุง” ในภาษากวยที่แปลว่า “บ้าน” ส่วนในภาษามอญปัจจุบัน “เต็ง” แปลว่า “เมือง” แสดงว่าเป็นคำที่มีความเท่ากันซึ่งเป็นไปได้เห็นได้จากชื่อรัฐโบราณรุ่นก่อนทวารวดีใช้ชื่อว่า “ตัน-ซุน” โดยใช้คำว่า “ตัน” มาจากคำว่า “ดุง” เป็นต้น

จากข้อมูลทั้งหมด อาจเป็นไปได้สูงว่าชาวญ้ออาจเคยผ่านการอยู่อาศัยในสังคมระดับเมืองมาก่อน เพราะเคยรู้จักโครงสร้างทางสังคมที่มีความซับซ้อน ถ้าตีความด้วยการเอาหินทานชาวญ้อถูกรังกับชาวเขมรมาอธิบายด้วยแล้ว ก็เป็นไปได้ว่าชาวญ้อถูกรังบางส่วนอาจเคยอยู่ในเมืองทวารวดีหรือในช่วงที่เขมรแผ่อิทธิพลขึ้นมา เรื่องนี้สอดคล้องกับข้อมูลในจารึกประเทศกัมพูชาที่ระบุว่ากองทัพเขมรเคยถูกส่งมาทำลายเมืองละโว้ ต่อมาจึงได้มีการปรับตัวและอพยพขึ้นไปอยู่ในเขตภูเขาก็เป็นไปได้

4.2 คำศัพท์ของชาวมอญ

ชาวมอญที่บ้านหนองคูเรียกคนไทยว่า “จูเจีย” มาจากคำว่า “โยเดีย” หรืออยุธยา อาจเป็นไปได้ว่าเป็นการเรียกตามพม่าและมอญในประเทศพม่า เพราะคนล้านนาเรียกคนอยุธยาและสุโขทัยทั้งหมดว่า “ชาวไต” แต่ที่น่าสนใจด้วยคือมีชื่อเรียกชาวเขมรว่า “ฮเมีย” อาจมาจากคำว่า “ขเมร์” หรือ “แมร์” ถ้าเป็นอย่างนั้นมอญกลุ่มนี้อาจสัมพันธ์กับเมืองละโว้มาก่อน เพราะชาวมอญบ้านหนองคูเรียกเมืองละโว้ว่า “อะเวอ” หรือ “เต็งอะเวอ” ซึ่งถือเป็นคำศัพท์เฉพาะ และต่อมาสัมพันธ์ติดต่อกับทางเมืองหงสาวดีทำให้เรียกชาวอยุธยาว่า “จูเจีย”

อนึ่ง ในเรื่องของชื่อเรียกนี้มีประเด็นเสริมว่าเดิมชาวมอญบ้านหนองคูมักเรียกตนเองว่า “มอญ” หรือ “เมง” แต่เมื่อนักวิจัยสืบค้นคำเก่าพบว่าจริงๆ คนในชุมชนเรียกตนเองว่า “โมน” นักวิจัยจึงเลือกจะเรียกชาวมอญและผีเมงว่า “โมน” หรือ “หะลกโมน” ซึ่งเป็นคำที่คนในชุมชนต่างยอมรับซึ่งน่าติดตามความเปลี่ยนแปลงนี้ต่อไป

4.3 คำศัพท์ของชาวเลอเวีอะ

ตามตำนานล้านนาระบุว่าขุนหลวงวิลังคะเคยทำสงครามกับพระนางจามเทวี จากการสอบถามคำศัพท์พบว่าชาวเลอเวีอะไม่มีคำศัพท์เรียกขามอญ ส่วนพม่าถูกเรียกว่า “ฮีบลาน” คงมาจากคำว่า “เมียนมาร์” ซึ่งชาวพม่าจะออกเสียงว่า “เมียนมาน” โดยชาวเลอเวีอะคงเรียกชื่อตามชาวไทใหญ่ ซึ่งเรียกว่า “ม่าน” โดยในระบบเสียง “ม” ของเลอเวีอะใช้เสียง “ล” แทน นอกจากนี้ ในภาษาเลอเวีอะมีคำศัพท์เรียกชาวไตว่า “แซม” ใช้เรียกเฉพาะคนเมืองเท่านั้น คำว่าแซมนี้คงมาจากคำว่าสยาม ส่วนกะเหรี่ยงถูกเรียกว่า “ยาง” คงเรียกตามคนไต เพราะมีคำพูดของชาวเลอเวีอะที่ลำดับการเคลื่อนย้ายเข้ามาของกลุ่มคนที่พูดว่า “ลัวะลูกอ้าย ไตลูกกลาง ยางลูกหล้า”

ที่น่าสนใจด้วยคือ ตำนานเรื่องหนึ่งของชาวเลอเวีอะที่บ้านป่าแป๋ได้มีการกล่าวถึง “ดอยคำ” เอาไว้ โดยในตำนานไม่มีการแปลคำนี้เป็นภาษาเลอเวีอะ คำว่าดอยในภาษาเลอเวีอะคือ “ทู” ถ้าดอยลูกใหญ่มากเรียก “โม” คำว่าทองคือ “กะยา” (k'jai) ซึ่งเป็นภูเขาแกนกลางความศักดิ์สิทธิ์ของชาวลัวะ/เลอเวีอะ เพราะปัจจุบันพื้นที่ดอยคำยังถูกใช้เรียกผิบรรพบุรุษคือปู่และย่าสะ ฤๅษีวาสุเทพ และขุนหลวงวิลังคะ นอกจากนี้ในตำนานเรื่องนี้ยังกล่าวด้วยว่าดอยนี้มีอ้อย (ละเมะ) ขึ้นอยู่ด้วย ซึ่งอาจสอดคล้องกับชื่อของดอยสุเทพอีกชื่อหนึ่งที่เรียกว่าดอยอ้อย

นอกจากนี้แล้ว ชาวเลอเวีอะบ้านป่าแป๋ยังมีคำศัพท์ที่ใช้เรียกชื่อแม่น้ำปิงว่า “เลอมบิง” (le^mbiŋ) ในคำหยอกของชาวเลอเวีอะยังมีถ้อยคำที่พูดว่า “ให้เป็นเหมือนกับแม่ปิงที่เรือลงได้” จากข้อมูลข้างต้นจึงอาจตีความได้ว่าชาวเลอเวีอะคงเคยอาศัยอยู่หรือติดต่อกับกลุ่มลัวะในแม่น้ำปิงที่เมืองเชียงใหม่โดยเฉพาะบริเวณดอยสุเทพ-ดอยคำ

4.4 คำศัพท์ของชาวลัวะ (พะลือก)

เนื่องจากภาษาของชาวลัวะบ้านเมืองกะอยู่ในภาวะวิกฤตมาก เพราะเหลือผู้ที่รู้ภาษาลัวะเพียง 2 คนและชรามากเท่าที่สามารถจดคำศัพท์ได้ภายใต้เวลาอันจำกัดได้ศัพท์เพียง 158 คำ คำศัพท์ที่น่าสนใจคือคำว่า “พูย” แปลว่า คน ซึ่งเหมือนกับที่บ้านป่าแป๋ที่ใช้คำว่า “พูย” เหมือนกัน ส่วนชื่อเรียกตัวเองกลับเรียกว่า “พะลือก” คำนี้อาจมาจากคำว่า “ปะหล่อง” ซึ่งเป็นชื่อกลุ่มคนพูดภาษาลัวะในรัฐไทใหญ่ ประเทศพม่า แสดงว่าในอดีตคงอาจเคยมีความสัมพันธ์กันบางอย่าง

ในหมวดคำศัพท์เกี่ยวกับพืช นักวิจัยให้ความสนใจกับคำว่า มะเขือ มะละกอ และพริก เพราะเป็นพืชต่างถิ่น (ต่างประเทศ) เพิ่งแพร่หลายเข้ามาในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีถิ่นกำเนิดในอเมริกากลาง คงเข้ามาเมื่อประมาณ 500-600 ปีมาแล้ว ปัจจุบันชาวลัวะบ้านเมืองกะเรียกพริกเรียกว่า “พีก” มะเขือเรียกว่า “มะเขีย” มะละกอเรียกว่า “คำปอ” ส่วนเลอเวีอะบ้านป่าแป๋เรียกพริกว่า “อิมย้วย” มะเขือเรียกว่า “เซปุย” และมะละกอเรียกว่า “เลอกาเตด” การเรียกชื่อที่ไม่ตรงกันแสดงว่าต่างคนต่างรับพืชนี้เข้ามาในชุมชนแล้วพัฒนาคำศัพท์ขึ้นมาเองและมีการหยิบยืมคำจากคนเมือง เช่น ลัวะบ้านเมืองกะเรียกมะละกอตามศัพท์พม่าว่า “ติมบอดี” ส่วนชาวเลอเวีอะบ้านป่าแป๋เรียกตามคนเมืองว่า “บัก้วยเตด”

ถึงจะมีความแตกต่างกันของคำศัพท์อยู่บ้างแต่ก็มีคำศัพท์พื้นฐานร่วมกันระหว่างลัวะกับ
เลอเวือะอยู่หลายคำ ทำให้สามารถจัดได้ว่าอยู่ในกลุ่มภาษาย่อยเดียวกัน

5. สรุป

จากวัตถุประสงค์ของโครงการที่แบ่งออกเป็น 3 ประการนั้นเห็นได้ว่า ในวัตถุประสงค์
การแรกนั้น โครงการได้ทำการศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในภาวะวิกฤตเป็นไป
ตามวัตถุประสงค์ โดยบางหมู่บ้านสามารถสืบประวัติได้ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ไล่มาจนถึง
สมัยปัจจุบัน ถึงแม้ว่าในส่วนของการหลักฐานทางโบราณคดีอาจมีข้อจำกัดในการอธิบายถึงความ
ต่อเนื่องระหว่างวัดภูกับกลุ่มคนอยู่บ้างก็ตาม แต่ก็ช่วยสร้างความกระจ่างให้กับชุมชนได้ว่าใน
พื้นที่ที่ตนอาศัยนั้นเคยมีคนในกลุ่มวัฒนธรรมไหนอาศัยอยู่มาบ้าง เช่น ที่บ้านเมืองก๊ะเคยมีการอยู่
อาศัยมาตั้งแต่สมัยล้านนา เช่นเดียวกับบ้านป่าแป๋ที่เป็นชุมชนที่สืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยก่อน
ล้านนา(ทริภุญไชย)ถึงสมัยล้านนา

ในแง่ของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ญ้อกูร และลัวะ/เลอเวือะนั้น
มีเพียงเอกสารทางประวัติศาสตร์เท่านั้นที่บ่งชี้ว่าชาวลัวะเคยมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่พูดภาษา
มอญโบราณจากเมืองละโว้คือเหตุการณ์รบระหว่างขุนหลวงวิลังคากับพระนางจามเทวี ส่วนในเชิง
ภาษาศาสตร์ถ้าเชื่อตามข้อสันนิษฐานของเจอร์ลด์ ดิฟโฟรธ พบว่ากลุ่มชาวลัวะกับชาวญ้อกูรมี
คำศัพท์บางคำที่มีความใกล้เคียงกัน หลังจากนั้นไม่พบร่องรอยความสัมพันธ์อื่นอีกจนกระทั่งใน
สมัยล้านนาช่วงต้นที่ในตำนานระบุว่าชาวมอญ (เมง) กับลัวะอาศัยอยู่ในเมืองเชียงใหม่

สำหรับความสัมพันธ์ในกลุ่มกันเองพบว่า ชาวญ้อกูรยังมีประเพณีเล่นสะบ้าที่สอดคล้อง
กับการละเล่นของมอญในปัจจุบัน แต่การละเล่นก็อาจเป็นสิ่งที่เลียนแบบและหยิบยืมกันได้จึงไม่
อาจสรุปได้อย่างแน่ชัดนัก แต่เมื่อพิจารณาจากคำศัพท์บางคำของชาวญ้อกูรกับชาวกวยมี
ความสัมพันธ์กันด้วย โดยพบว่ามีคำศัพท์บางคำที่ร่วมกันเช่น ก้า/ก่า = ปลา โด่ง/ดุง = หมูบ้าน/
บ้าน เป็นต้น กระทั่งการเรียกคนไทยว่า “กวย” เป็นต้น

ในแง่ของการฟื้นฟูและส่งเสริมประวัติศาสตร์ให้กับชุมชนนั้น พบว่าประสบการณ์ของ
นักวิจัยและเงื่อนไขของชุมชนนับเป็นเรื่องสำคัญ กล่าวคือในหมู่บ้านหลังสุดคือบ้านเมืองก๊ะ
นักวิจัยสามารถทำงานสำเร็จได้อย่างรวดเร็วทั้งการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ การระดมความคิดกับ
ชาวบ้าน และการเผยแพร่ข้อมูลคืนสู่ชุมชน ทั้งนี้เพราะเงื่อนไขของชุมชนด้วยที่ให้ความเคารพต่อ
ความรู้ของผู้นำและชุมชนดำรงอัตลักษณ์ผ่านประวัติศาสตร์ ทำให้ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ชุมชนมี
ความต้องการอย่างสูง

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณชาวบ้าน ผู้ช่วย และผู้นำทุกหมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าแป๋ บ้านหนองคู บ้านเมืองกะ และบ้านไร่ ซึ่งมีจำนวนมากจนไม่อาจกล่าวชื่อได้หมด ขอขอบพระคุณ อ.ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์ และ ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ให้การสนับสนุนและให้ความรู้ต่างๆ มากมาย และเปิดโอกาสให้ทำงานนี้ ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำหรับเงินทุน ขอขอบคุณภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ให้เงินสนับสนุนการจัดทำโครงการจากเรื่องเล่าสู่ฟังของ และโครงการ 1+1=1 และเอื้อเฟื้อเวลาในการทำงาน ขอขอบใจนักศึกษาทุกคนที่ช่วยในงานนี้

การเผยแพร่ความรู้ผ่านกิจกรรม การถอดบทเรียน และการเผยแพร่ข้อมูล โครงการ

การศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์กลุ่มเลอเวีอะและมอญ

ในบทนี้เป็นกรอบการอธิบายการจัดกิจกรรมและเผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชน การสรุปบทเรียน วิธีการศึกษา และกระบวนการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ในหมู่บ้านต่างๆ รวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลของโครงการวิจัยนี้ ดังนี้

1 การจัดกิจกรรมและเผยแพร่ความรู้ทางประวัติศาสตร์ในหมู่บ้าน

ในหมู่บ้านทุกแห่งจะมีรูปแบบของการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของหมู่บ้านเช่น กลุ่มเยาวชน พื้นความรู้ และโครงสร้างของชุมชนเอง รูปแบบของกิจกรรมหลักๆ มักจะประกอบด้วยการเผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชนผ่านโปสเตอร์ เอกสารหรือแผ่นพับ, การพานักศึกษาไปทัศนศึกษาด้วยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม, การจัดโครงการหรือกิจกรรมในหมู่บ้าน ซึ่งงบประมาณบางส่วนได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริการวิชาการและสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 กิจกรรมที่บ้านไร่: การทัศนศึกษาและการจัดโครงการ 1+1=1

ประกอบด้วยกิจกรรม 3 กิจกรรมหลักคือ การพานักศึกษาไปทัศนศึกษาและฝึกปฏิบัติงานภาคสนามที่บ้านไร่ การเขียนประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านร่วมกับนักวิจัยท้องถิ่น เพื่อนำเนื้อหาไปจัดทำโปสเตอร์และจัดทำหนังสือประวัติศาสตร์เล่มเล็ก การจัดโครงการ 1+1=1 และการประชุมชาวบ้านเพื่อนำเสนอเนื้อหาประวัติศาสตร์สมัยทวารวดีและหมู่บ้านไร่ มีรายละเอียดดังนี้

1) การพานักศึกษาไปทัศนศึกษาและฝึกปฏิบัติงานภาคสนามที่บ้านไร่

ระหว่างวันที่ 21-22 กันยายน 2555 นักวิจัยในฐานะอาจารย์ผู้สอนนิชากลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรมย่อยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้พานักศึกษาไปทัศนศึกษาและฝึกปฏิบัติงานภาคสนามที่บ้านไร่และบ้านวังอ้ายโพธิ์ เพราะเห็นว่าหมู่บ้านแห่งนี้เหมาะกับการเป็นสถานที่ฝึกเก็บข้อมูลภาคสนามที่ดี นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายเพื่อเป็นการเปิดตัวโครงการวิจัย เพราะทำให้ชาวบ้านรับรู้ว่าจะมีการลงพื้นที่เพื่อทำงานวิจัยในพื้นที่หมู่บ้าน

นักศึกษาที่ไปมีจำนวนทั้งหมด 100 คน-โดยที่บ้านไร่ ชาวบ้านได้มีการจัดพิธีสู่ขวัญ ซึ่งคนแก่ (ยาย/ยอ) จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการสู่ขวัญให้กับนักศึกษา และได้ให้ผู้ใหญ่บ้าน

⁴ ต่อมาผู้วิจัยได้เปลี่ยนเป็น “เลอเวีอะ” ตามคำแนะนำของเจ้าของภาษา

ไร้ทำการแนะนำประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน หลังจากนั้นนักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติงานภาคสนามด้วยการเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ และการจดบันทึกข้อมูลต่างๆ โดยมีชาวบ้านเป็นผู้ให้ข้อมูลต่างๆ

การจัดนักศึกษาไปทัศนศึกษาและฝึกปฏิบัติงานที่บ้านไร่ จังหวัดชัยภูมิ

ผลจากการจัดทัศนศึกษารั้งนี้ยังค่อนข้างมีปัญหา เพราะจำนวนคนมีมาก และชาวบ้านยังไม่พร้อมกับการเป็นพี่เลี้ยงหรือผู้ให้ข้อมูลกับนักศึกษามากนัก แต่ก็นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการเตรียมให้หมู่บ้านนี้เป็นพื้นที่การศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ในอนาคต ซึ่งโครงการหลังๆ ที่จัดพบว่าประสบความสำเร็จมากขึ้นและมีพัฒนาการอย่างเห็นได้ชัด

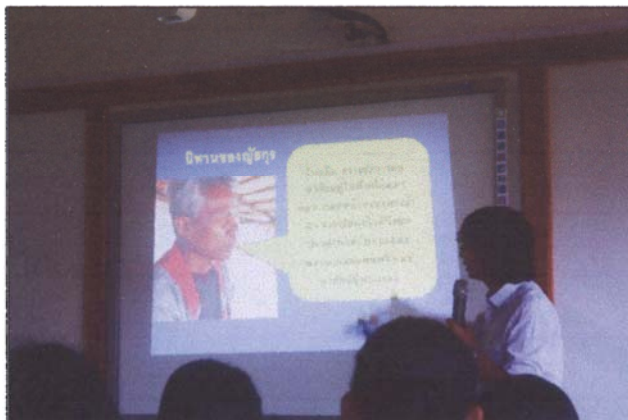
2) การจัดโครงการ 1+1=1

โครงการ 1+1=1 เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่นักวิจัยสังกัดอยู่ โครงการนี้เป็นโครงการที่ต้องการเปิดโอกาสให้กับนักศึกษาได้รับประสบการณ์ในการทำกิจกรรม ได้ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ และได้ทำกิจกรรมเพื่อสังคม โดยได้รับงบประมาณเป็นเงินจำนวน 28,200 บาท นอกจากนี้แล้ว ยังมีทีมวิจัยจากสถาบันภาษาและวัฒนธรรมเอเชียมาร่วมสนับสนุนอีกด้วย กิจกรรมของโครงการ 1+1=1 ประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้

วันแรกคือ วันที่ 11 มกราคม 2556 ได้แก่การทำกิจกรรมกับนักเรียนโรงเรียนบ้านไร่ จำนวน 60 คน กิจกรรมในช่วงแรกเป็นการบรรยายประวัติศาสตร์โบราณคดีในสมัยทวารวดี นิทานของชาวนุ้ยกูรที่อาจเชื่อมโยงกับความเป็นมาของชาวนุ้ยกูร และแหล่งโบราณคดีที่พบ

ในเขตบ้านไร่ให้กับนักเรียน ซึ่งนักเรียนและครูให้ความสนใจกันมาก เพราะไม่ค่อยจะได้เห็นรูปภาพของแหล่งโบราณคดีต่างๆ ในสมัยทวารวดี

หลังจากการบรรยายแล้วได้ทำกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ กิจกรรมเรียนรู้รักษารักษาภาษา
ญ้อกร เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนเห็นความสำคัญของภาษาญ้อกร รับผิดชอบโดยทีมวิจัยจาก
มหาวิทยาลัยมหิดล กิจกรรมสืบภาษาญ้อกรจากจารึก เป็นการนำคำศัพท์ง่ายๆ ที่ปรากฏในจารึก
สมัยทวารวดีมาให้นักเรียนทดลองเปรียบเทียบกับคำศัพท์ในภาษาญ้อกรปัจจุบัน ซึ่งทำให้นักเรียน
เห็นคุณค่าและที่มาที่ไปของภาษาตนเอง รับผิดชอบโดยนายประยูร มอทองหลาง
สุดท้ายเป็นกิจกรรมประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต เป็นการให้นายสวิทย์ วงษ์ศรี เล่านิทานเก่าๆ ที่มีอยู่
ในชุมชน ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของประวัติศาสตร์ของชาวญ้อกรที่มักจะคิดเสมอว่าพวกตนไม่มี
ประวัติศาสตร์หรือที่มาที่ไปที่ชัดเจน สิ่งหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดด้วยคือ นายสวิทย์ได้กระตือรือร้นกับการ
ที่จะเล่าประวัติศาสตร์หรืออดีตของหมู่บ้าน และนิทาน โดยเห็นได้จากการไปเตรียมเนื้อหาที่จะ
เล่ามาเอง เมื่อนายสวิทย์เล่านิทานจบจะมีกิจกรรมให้เด็กวาดรูปจากนิทานที่ได้ฟัง

การบรรยายประวัติศาสตร์โบราณสมัยทวารวดีและนิทานของชาวญ้อกรที่โรงเรียนบ้านไร่

กิจกรรมเรียนรู้รักษ์ภาษาญ้อกร

กิจกรรมสืบภาษาญ้อกรจากจารึก

กิจกรรมประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตคือการเล่านิทานประวัติศาสตร์และให้นักเรียนวาดรูป

การบรรยายเรื่องราวสมัยทวารวดีให้กับชาวญ้อกร บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

ในค่ำของวันที่ 11 มกราคมนั้นเอง นักวิจัยได้ประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านไร่ และให้ผู้ช่วยวิจัยที่เป็นชาวญ้อกรช่วยกระจายข่าวให้ชาวบ้านในหมู่บ้านรับทราบว่าจะมีการบรรยายให้ความรู้เรื่องสมัยทวารวดี ซึ่งคือสมัยที่มีคนที่พูดภาษาล้านช้างกับชาวญ้อกร โดยมีการฉายสไลด์ภาพโบราณสถานและโบราณวัตถุให้กับชาวบ้านชม ซึ่งเป็นภาพที่ชาวบ้านไม่เคยเห็นมาก่อน ชาวบ้านที่มาฟังการบรรยายมีด้วยกันประมาณ 50 คน ชาวบ้านให้ความสนใจกันมาก แต่นักวิจัยอาจใช้ภาษาค่อนข้างยาก และคนแก่ๆ บางคนไม่เข้าใจภาษาไทยทั้งหมดดีพอ จึงทำให้ส่วนใหญ่แล้วฟังไม่เข้าใจทั้งหมด (ต่างจากเด็กนักเรียนซึ่งจะฟังเข้าใจและมีธรรมชาติอีกแบบหนึ่ง) ในตอนแรกนักวิจัยค่อนข้างแปลกใจที่ชาวบ้านจำนวนมากให้ความสนใจ แต่ที่เป็นเช่นนั้นคงเป็นเพราะชาวบ้านหลายคนต้องการรู้คำตอบว่ากลุ่มคนที่พูดภาษาล้านช้างคลึงกับตนเองหรือคนในสมัยทวารวดีนั้นมีลักษณะเช่นไร เช่น ในช่วงที่มีภาพประติมากรรมในสมัยทวารวดีที่เป็นภาพของผู้ชาย ผู้หญิงชาวบ้านก็จะคุยกันเพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างจากพวกตน ซึ่งชาวบ้านมองว่าบรรพบุรุษของพวกตนนั้นค่อนข้างมีความคล้ายคลึงกันกับคนในสมัยทวารวดี โดยเฉพาะรูปร่างหน้าตาและการสวมเครื่องประดับ การบรรยายและประชุมชาวบ้านในวันนั้นจบลงด้วยดี และเพิ่งมาทราบภายหลังว่าทั้งทางโรงเรียนและชาวบ้านยังอยากให้ไปบรรยายอีกครั้งหนึ่ง (สัมภาษณ์ นายประยูร มอทองหลาง, 2556)

วันที่สองคือ วันที่ 12 มกราคม 2556 เป็นการพานักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปทัศนศึกษาเส้นทางการค้าและสมัยโบราณบริเวณบ้านไร่คือเส้นทางลำสนธิ-ช่องซิด-บ้านไร่-ป่าเหินจนรงค์

ในภาพรวมของสัณฐานกิจกรรมแล้ว ถือว่าประสบความสำเร็จพอสมควร แต่อาจจะต้องปรับในเรื่องการย่อยความรู้ให้กับชาวบ้าน ส่วนเด็กนักเรียนนั้นทางโรงเรียนได้ขอความร่วมมือให้ไปบรรยายให้ช่วงเปิดเทอม ซึ่งคิดว่าหลังจากจบโครงการนี้ไปแล้วจะต้องจัดกิจกรรมและโครงการต่างๆ อย่างต่อเนื่องต่อไป

3) การจัดทำเนื้อหาและติดตั้งโปสเตอร์

จากข้อมูลยุคสมัยของเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในหมู่บ้านไร่ เมื่อนำไปผลิตเป็นโปสเตอร์ต้องย่อลงมาให้เนื้อหาเหลือเพียง 2 หัวข้อหลักคือ ชาวญ้อกรุดันกำเนิดบ้านไร่ (ภาษาญ้อกรุดัน = มะนี้อย คมมะ) และประวัติหมู่บ้านไร่ (ภาษาญ้อกรุดัน = ไคย คมมะ มะนี้อย คมมะ) ทั้งนี้ที่บรรจุเนื้อหาได้น้อย เพราะสำหรับการติดตั้งโปสเตอร์ที่หมู่บ้านไร่ต้องใช้งบประมาณสูงขึ้น เพราะต้องทำบอร์ดเหล็กพร้อมขาตั้งเพื่อเป็นที่สำหรับการติดตั้งโปสเตอร์ โดยทำการติดตั้งทั้งหมด 3 จุดด้วยกันคือ ที่โรงเรียนบ้านไร่ ที่หน้าบ้านผู้ใหญ่บ้านไร่ และที่ศาลเจ้าพ่อขุนหมื่นขุนพล ทั้งสามจุดถือเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน โดยเฉพาะศาลเจ้าพ่อขุนหมื่นขุนพลปกติจะเป็นตลาดนัดด้วย ทำให้มีผู้คนผ่านไปมาจำนวนมาก และให้ความสนใจเป็นอย่างดี

การติดตั้งนิทรรศการที่หน้าศาลเจ้าพ่อขุนหมื่นขุนพล

ความเป็นมาของหมู่บ้านไร่ (ไคย คมมะ)

ชาวญ้อกรุดันกำเนิดบ้านไร่

ชาวญ้อกรุดันเป็นกลุ่มคนจากชนชาติโบราณที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณนี้มานานแล้ว โดยบรรพบุรุษของพวกเขาคือชาวญ้อกรุดัน ซึ่งมีความเชื่อในศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู ชาวญ้อกรุดันได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้เมื่อประมาณ 15-18 ปีที่แล้ว และในปัจจุบันนี้พวกเขาก็ยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ต่อไป

ชาวญ้อกรุดันมีความเชื่อในศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู โดยพวกเขามีพิธีกรรมและประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ชาวญ้อกรุดันได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้เมื่อประมาณ 15-18 ปีที่แล้ว และในปัจจุบันนี้พวกเขาก็ยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ต่อไป

ประวัติหมู่บ้านไร่

บ้านไร่เป็นหมู่บ้านเล็กๆ ที่มีคนอาศัยอยู่ประมาณ 10-15 คน ชาวญ้อกรุดันได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้เมื่อประมาณ 15-18 ปีที่แล้ว และในปัจจุบันนี้พวกเขาก็ยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ต่อไป

บ้านไร่เป็นหมู่บ้านเล็กๆ ที่มีคนอาศัยอยู่ประมาณ 10-15 คน ชาวญ้อกรุดันได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้เมื่อประมาณ 15-18 ปีที่แล้ว และในปัจจุบันนี้พวกเขาก็ยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ต่อไป

มะนี้อย คมมะ ไคย คมมะ

มะนี้อย คมมะ ไคย คมมะ

มะนี้อย คมมะ ไคย คมมะ เป็นชื่อของหมู่บ้านไร่ ซึ่งมีความหมายว่า 'บ้านไร่' ชาวญ้อกรุดันได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้เมื่อประมาณ 15-18 ปีที่แล้ว และในปัจจุบันนี้พวกเขาก็ยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ต่อไป

มะนี้อย คมมะ ไคย คมมะ เป็นชื่อของหมู่บ้านไร่ ซึ่งมีความหมายว่า 'บ้านไร่' ชาวญ้อกรุดันได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้เมื่อประมาณ 15-18 ปีที่แล้ว และในปัจจุบันนี้พวกเขาก็ยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ต่อไป

ไคย คมมะ มะนี้อย คมมะ

ไคย คมมะ มะนี้อย คมมะ เป็นชื่อของหมู่บ้านไร่ ซึ่งมีความหมายว่า 'บ้านไร่' ชาวญ้อกรุดันได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้เมื่อประมาณ 15-18 ปีที่แล้ว และในปัจจุบันนี้พวกเขาก็ยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ต่อไป

ไคย คมมะ มะนี้อย คมมะ เป็นชื่อของหมู่บ้านไร่ ซึ่งมีความหมายว่า 'บ้านไร่' ชาวญ้อกรุดันได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้เมื่อประมาณ 15-18 ปีที่แล้ว และในปัจจุบันนี้พวกเขาก็ยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ต่อไป

อนึ่ง สำหรับโปสเตอร์ที่ทำการติดตั้งนั้นได้มีประวัติของหมู่บ้านเป็นภาษาไทยและภาษาญัฮกุรด้วย ซึ่งส่วนหนึ่งมีเป้าหมายเพื่อต้องการอนุรักษ์ภาษาในลักษณะที่เป็นภาษาเล่าเรื่องหรือภาษาเขียน ซึ่งพบว่าในขั้นตอนการแปลนั้นค่อนข้างมีปัญหาอยู่พอสมควร เพราะแม้ผู้แปลจะได้รับการฝึกในการเขียนมาก็ตาม แต่เมื่อต้องเขียนเป็นภาษาเล่าเรื่องก็จะพบถึงความผิดพลาดในการเขียนอยู่บ้างและมีคำศัพท์หลายคำที่ไม่มีในภาษาญัฮกุรเช่นคำว่าสมัย เป็นต้น

การนำเสนอโปสเตอร์ให้ชาวบ้านดูก่อนทำการติดตั้งในชุมชน

ภายหลังจากที่ได้จัดทำโปสเตอร์แล้ว ก่อนที่จะมีการติดตั้ง ได้มีการนำโปสเตอร์ดังกล่าวไปนำเสนอในการประชุมชาวบ้านเมื่อคืนวันที่ 11 มกราคม 2556 เวลา 18.30-20.00 น. สาเหตุที่เลือกเวลากลางคืนเพราะเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านสะดวกที่สุด เพราะไม่ต้องทำงาน ในขั้นตอนของการนำเสนอ นั้นได้โชว์โปสเตอร์ให้กับชาวบ้านดู และให้นักวิจัยท้องถิ่นหรือผู้ช่วยอธิบายเป็นภาษาไทยและภาษาญัฮกุร ซึ่งจะสามารถสื่อสารให้กับคนในชุมชนโดยเฉพาะคนแก่ๆ นั้นเข้าใจได้ง่ายกว่า

สรุปผล ในภาพรวมของการจัดกิจกรรมที่หมู่บ้านไร่ของชาวญัฮกุรถือว่าประสบความสำเร็จเกินคาด ดังเห็นได้จากการชาวบ้านให้ความสนใจมาฟังการบรรยายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านจำนวนมาก และให้ความสนใจกับโปสเตอร์ ซึ่งคนในท้องถิ่นเป็นคนอธิบายเนื้อหาด้วยตนเอง อีกทั้งการจัดกิจกรรมเช่นโครงการ 1+1=1 ก็ทำให้เด็ก-เยาวชนในหมู่บ้านมีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของตนเองและหมู่บ้านมากขึ้นอีกด้วย

1.2 กิจกรรมที่บ้านหนองคู

1) การนำนักศึกษาฝึกปฏิบัติงานภาคสนามที่หมู่บ้านหนองคูและบ้านบ่อควา

ก่อนหน้าที่จะมีการจัดทำโครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เลอเวี๊ยะและมอญนั้น ได้เคยพานักศึกษาโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาลงพื้นที่หมู่บ้านหนองคูและบ่อควา เพื่อศึกษาประเด็นทางด้านชาติพันธุ์ เมื่อวันที่ 9 เดือนกันยายน 2554 ซึ่งทำให้ชาวบ้านค่อนข้างคุ้นเคยกับนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดังนั้น ภายหลังจากที่เก็บรวบรวมข้อมูลได้ในระดับหนึ่งแล้ว จึงได้พานักศึกษาภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ จำนวน 30 คน เดินทางไปศึกษาเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่บ้านหนองคูและบ้านบ่อควา เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2555 ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษาได้ทดลองฝึกเก็บข้อมูลภาคสนาม และเป็นทางหนึ่งในการกระตุ้นความเคลื่อนไหวของชุมชนโดยเฉพาะคนแก่ในหมู่บ้านให้รู้สึกถึงความสำคัญของตนเองในฐานะที่เป็นผู้ให้ความรู้แก่นักศึกษา การวัดว่าชาวบ้านรู้สึกถึงความสำคัญของตนเองนั้นเห็นได้จากการที่ชาวบ้านต้องการให้ถ่ายภาพของตนเองคู่กับกลุ่มนักศึกษาที่ไปเก็บข้อมูล (สัมภาษณ์ นายจันทร์ เขียวพันธุ์, 2555) ซึ่งเป็นงานที่นักวิจัยได้มอบหมายให้นักศึกษาส่งภาพถ่ายเหล่านั้นกลับคืนไปสู่บ้านของผู้ที่นักศึกษาได้ไปสัมภาษณ์ ต่อไปนี้จะขออธิบายถึงกิจกรรมที่พานักศึกษาเข้าไปฝึกปฏิบัติงานภาคสนาม ทั้งนี้เพื่อให้เห็นว่าในระหว่างการทำงานวิจัยได้นำความรู้จากการงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ไปพร้อมกัน

ในกระบวนการฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษาประกอบด้วย 4 กิจกรรมคือ

กิจกรรมที่ 1 การสัมภาษณ์กลุ่ม โดยแบ่งนักศึกษาออกเป็นกลุ่มๆ ละประมาณ 5 คน เข้าไปสัมภาษณ์ที่บ้านต่างๆ ซึ่งนักวิจัยได้กำหนดเป็นแผนที่ให้นักศึกษาเดินไปหา

กิจกรรมที่ 2 การสัมภาษณ์กลุ่ม โดยให้กลุ่มของพ่อหลวงและผู้รู้ในหมู่บ้านมาเล่าเรื่องราวในอดีตต่างๆ และอัตลักษณ์ของมอญบ้านหนองคูให้กับนักศึกษาฟัง และให้ซักถาม โดยที่นักวิจัยเป็นพิธีกรหลักในการดำเนินการและตั้งคำถาม

กิจกรรมที่ 3 การฟังบรรยายโดยผู้อำนวยการโรงเรียนหนองคู นางประณีต อินตะเกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาวมอญบ้านหนองคู ซึ่งประกอบด้วยการฟื้นฟูทางด้านภาษา และดนตรี

การสัมภาษณ์กลุ่มของนักศึกษาม.ธ.

การสัมภาษณ์กลุ่มและบรรยายให้กับนักศึกษา

การบรรยายที่ รร.หนองคู่และฟังดนตรีมอญ

การฟังบรรยายโดยนายจันทร์

กิจกรรมที่ 4 การฟังบรรยายอดีตของบ้านหนองคู่จากมุมมองของนายจันทร์ เขียวพันธุ์ และรับประทานอาหารมอญ

จากกิจกรรมข้างต้น จะเห็นได้ชัดว่ากิจกรรมที่ 2-4 เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นตามกลุ่มทางสังคมของชาวบ้าน ทั้งๆ ที่เนื้อหาทางประวัติศาสตร์มีความเหมือนกัน เพราะต่างมีประสบการณ์ร่วมกันในชุมชนถึงจะมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกัน แต่ก็ไม่สามารถที่จะประชุมร่วมกันได้ ทั้งหมดนี้จึงเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้ในตอนหลังต้องมีการปรับทิศทางเพื่อทำงานร่วมกับกลุ่มของพ่อหลวงในปัจจุบันให้มากขึ้น

2) การจัดทำเนื้อหาและติดตั้งโปสเตอร์

หลังจากการสร้างเค้าโครงเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน/ชาติพันธุ์ขึ้นแล้ว นักวิจัยได้นำไปขยายและร่างเนื้อหาขึ้นเป็นบทความสั้นภาษาไทยเพื่อใช้เนื้อหาสำหรับจัดทำโปสเตอร์/ไวนิล โดยเนื้อหาของประวัติศาสตร์ได้ส่งกลับไปให้ชุมชนดำเนินการตรวจสอบภายในตนเอง ในที่นี้จึงได้มอบหมายให้ประธานชมรมเยาวชนมอญหรือญาติเป็นผู้นำเนื้อหาประวัติศาสตร์บ้านหนองคู่ไปตรวจสอบกับผู้รู้ของหมู่บ้าน แล้วจึงส่งกลับมาให้นักวิจัยอีกครั้ง พร้อมทั้งให้แปลเนื้อหาของบทความสั้นภาษาไทยนั้นเป็นภาษามอญ ทั้งนี้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอนุรักษ์ภาษามอญ

โปสเตอร์/ไวนิลนิทรรศการที่จัดทำมีจำนวน 2 แผ่น ขนาดของแผ่น 1x2 เมตร โดยประกอบด้วยเนื้อหาต่างๆ ที่ร่วมกันจัดทำกับชุมชน โดยนำไปติดในพื้นที่สาธารณะของชุมชน 2 แห่งคือ โรงเรียนบ้านหนองคู่ และหน้าวัดหนองคู่ สำหรับที่โรงเรียนได้ติดตั้งบริเวณโรงอาหาร เพราะเป็นสถานที่ที่นักเรียนใช้ประโยชน์ และยังใช้เป็นพื้นที่สำหรับการเลือกตั้งและประชุมหมู่บ้านในบางครั้ง ส่วนที่วัดหนองคู่ได้ทำการติดตั้งที่บอร์ดโครงเหล็กหน้าวัด ซึ่งได้รับการอนุญาตจากวัดหนองคู่ บอร์ดนี้ปกติชาวบ้านจะใช้สำหรับการติดประกาศต่างๆ แต่ได้เลิกใช้นานแล้ว

มีเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจและควรกล่าวถึงตรงนี้คือ ในระหว่างกระบวนการทำงานเพื่อจัดทำโปสเตอร์/ไวนิล ผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านส่วนใหญ่จะค่อนข้างพึงพอใจกับการที่เมื่อมีการทำงานวิจัยแล้วได้มีการคืนความรู้ให้กับชุมชนในรูปแบบที่เป็นรูปธรรมที่ชาวบ้านสามารถเข้าถึงได้ง่ายๆ โดยเฉพาะการได้โปสเตอร์/ไวนิลขนาดใหญ่ติดตั้งไว้ภายในชุมชน ถึงโครงการวิจัยอื่นๆ ที่ผ่านมามอบรายงานวิจัยให้กับหมู่บ้านและชาวบ้านที่ร่วมทำงานวิจัยด้วยก็ตาม แต่งานวิจัยเหล่านั้นก็เป็นสิ่งที่เข้าถึงได้ยาก ดังนั้น การจัดทำโปสเตอร์/ไวนิลนิทรรศการให้กับทางหมู่บ้านจึงเป็นสิ่งที่ชาวบ้านพอใจและบางหมู่บ้านก็ภูมิใจที่ได้มีประวัติหมู่บ้านเป็นของตนเอง

โปสเตอร์/ไวนิลที่ติดตั้งที่หน้าวัดหนองตุ้

หลังจากการจัดทำโปสเตอร์/ไวนิลแล้ว ทางโครงการฯ ได้จัดทำหนังสือประวัติศาสตร์หมู่บ้านเป็นหนังสือเล่มขนาดเล็ก โดยอาศัยเค้าโครงประวัติศาสตร์ที่ร่วมกันร่างกับชาวบ้านและ

สอบถามเพิ่มเติมถึงข้อมูลที่ชาวบ้านต้องการให้ส่งไปในหนังสือ จากนั้นจึงให้ชาวบ้านดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องต่าง ๆ ของเนื้อหา หนังสือเล่มเล็กนี้นักวิจัยจะหางบประมาณสำหรับการจัดพิมพ์ในเมืองต้นให้กับทางหมู่บ้านต่อไป

สรุปผล การจัดโครงการต่าง ๆ ในหมู่บ้านนี้ถือว่าค่อนข้างประสบความสำเร็จพอสมควร เพราะทำให้ชาวบ้านเกิดความตื่นตัวในเรื่องประวัติศาสตร์ และการฟื้นฟูภาษา ดังเห็นได้จากการเข้ามามีส่วนร่วมในการแปลประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านเป็นภาษามอญ อีกทั้งนักศึกษายังได้รับความรู้ทางประวัติศาสตร์ไปด้วย

1.4 กิจกรรมที่บ้านป่าแป๋

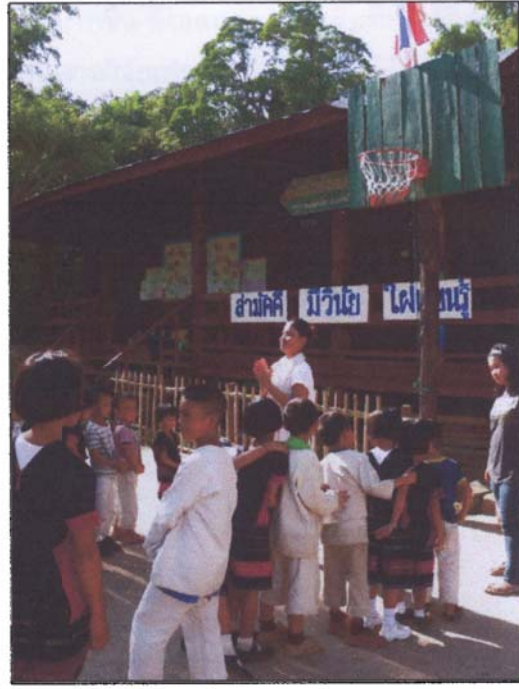
1) โครงการจากเรื่องเล่าสู่สังของ

เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นจำนวนเงิน 54,360 บาท โครงการจัดไปเมื่อวันที่ 1-4 กุมภาพันธ์ 2556 ที่ผ่านมา โดยพานักศึกษาไปร่วมกิจกรรมจำนวน 8 คน และอาจารย์อุดมลักษณ์ ชื่นตระกูล คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ได้เดินทางไปด้วยเพื่อช่วยในการสนับสนุนการจัดทำพิพิธภัณฑ์ของหมู่บ้าน

การทำกิจกรรมในหมู่บ้านวางอยู่ภายใต้แนวคิดหลักคือการทำให้หมู่บ้านเป็นเหมือนกับพิพิธภัณฑ์หรือพื้นที่ของการเรียนรู้ ดังนั้น เนื้อหาของกิจกรรมจึงประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก กิจกรรมที่หนึ่งคือ การจัดทำโปสเตอร์ข้อมูลความรู้สำหรับติดที่บ้านชาวบ้าน กิจกรรมที่สองคือ การเล่านิทานและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ และกิจกรรมที่สามคือการเสริมข้อมูล “เงื้อมเลอเวือะ” หรือบ้านพิพิธภัณฑ์ที่ทางหมู่บ้านได้ร่วมกันสร้างขึ้นโดยการนำของนายป๊อ ขจรศักดิ์ศรี โดยกิจกรรมทั้งหมดมีนักเรียนโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 10 บ้านป่าแป๋ มาร่วมกิจกรรมด้วยจำนวน 10 คน และได้ใช้โรงเรียนเป็นสถานที่จัดกิจกรรมหลัก

นักเรียนโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 10 บ้านป่าแป๋ที่เข้าร่วมโครงการจากเรื่องเล่าสู่สังของ

การจัดกิจกรรมได้มีการนำอุปกรณ์เครื่องเขียนที่รวบรวมได้ไปบริจาคให้กับนักเรียนบ้านป่าแป๋ด้วย

การรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่าเพื่อนำมาจัดทำเป็นโปสเตอร์

ผลการจัดกิจกรรมถือว่าค่อนข้างประสบความสำเร็จ แม้จะเวลาค่อนข้างจำกัด แต่ก็ทำให้เรื่องราวต่างๆ ของชาวบ้านกระจายไปอยู่ในหมู่บ้านมากขึ้น ซึ่งแตกต่างจากเดิมที่ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาส่วนบุคคลมักไม่แพร่หลาย เพราะอยู่ในงานวิจัยเท่านั้น

หลังจากการเขียนและจัดทำเค้าโครงข้างต้นแล้ว ได้มีการกระบวนการตรวจสอบภายในชุมชนดังได้กล่าวมา และได้มีการติดตั้งโปสเตอร์จำนวน 2 จุด โดยโปสเตอร์ได้ติดตั้งบนขาตั้ง/บอร์ดที่ได้จ้างให้ชาวบ้านจัดทำขึ้น 2 จุดคือ จุดแรกอยู่ที่หน้าโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ และจุดที่สองอยู่ที่หน้าเยื่อเลอเวือ่ โดยชาวบ้านได้มาช่วยกันติดโปสเตอร์ ต่อมาได้มีการแปลเป็นภาษาเลอเวือ่ในภายหลัง ทั้งนี้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในการอนุรักษ์ทางด้านภาษา และได้จัดทำเป็นเอกสารแจกประวัติของหมู่บ้านทุกหลัง โดยให้นักเรียนโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์เป็นผู้แจกเอกสารประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน

การติดตั้งโปสเตอร์ที่หน้าโรงเรียน

การติดตั้งโปสเตอร์ที่เยื่อเลอเวือ่

กิจกรรมที่ 1 การจัดทำโปสเตอร์ที่บ้านของชาวบ้าน

คือการทำโปสเตอร์ข้อมูลความรู้สำหรับการติดที่บ้านชาวบ้าน มีเป้าหมายหลักเพื่อให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญในภูมิปัญญาความรู้ของตนเอง และอยู่ภายใต้แนวคิดทำหมู่บ้านให้เป็นแหล่งความรู้/พิพิธภัณฑ์ วิธีการเก็บข้อมูลจากบ้านต่างๆ ได้ให้นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แบ่งกลุ่มกันออกไปเพื่อเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ โดยมีนักเรียนโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 10 ในหมู่บ้านเป็นทั้งผู้ช่วย ล่าม และร่วมในกระบวนการเรียนรู้กับนักศึกษาในการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่า หลังจากนักศึกษาและนักเรียนเก็บข้อมูลมาแล้ว ให้นักเรียนกับนักศึกษาเขียนสรุปย่อและนักวิจัยทำหน้าที่จัดทำโปสเตอร์ เมื่อได้โปสเตอร์แล้ว นักเรียนและนักศึกษาจะนำไปติดยังบ้านที่ได้ไปสัมภาษณ์ โปสเตอร์ที่สามารถผลิตได้มีจำนวนทั้งหมด 9 เรื่อง (จำนวน 14 แผ่น) ดังนี้

เรื่องที่ 1 คือ ลุงเอื้องนักเล่านิทาน เป็นข้อมูลจากบ้านนายเอื้อง เครือซุย เป็นผู้ที่สามารถจดจำนิทานได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งนิทานหลายเรื่องมีนัยยะสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ

เรื่องที่ 2 คือ มาอื้อ เงินส่อร์ก เป็นข้อมูลจากบ้านนายบือ ขจรศักดิ์ศรี อดีตกำนันตำบลป่าแป๋ เป็นเงินโบราณที่ใช้สำหรับในพิธีแต่งงาน

เรื่องที่ 3 คือ การทอผ้าของชาวเลอเวีะ เป็นข้อมูลจากบ้านที่ทอผ้าจำนวน 3 หลัง ส่วนใหญ่ชาวบ้านป่าแป๋มีอาชีพการทอผ้า ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้หญิง โดยเป็นการทอเพื่อขาย

เรื่องที่ 4 คือ แดม การตีเหล็ก เป็นข้อมูลจากบ้านนายเพชร จงครองทรัพย์ และบ้านนายหมื่น คำเรือง

เรื่องที่ 5 คือ ความเชื่อดั้งเดิมของชาวเลอเวีะ เป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์บ้านพ่อหลวง นายสง่าลา ไพรมีคำ

เรื่องที่ 6 คือ ธนาкарข้าวแห่งแรกของประเทศ เป็นข้อมูลจากบ้านนายเมอะ ปองอมรกุล ซึ่งเป็นผู้ดูแลธนาкарข้าวของหมู่บ้านเป็นคนแรก

เรื่องที่ 7 คือ ฝ่ายหลากสี ผ้าทอวิถีชีวิต เป็นข้อมูลจากบ้านนายสัมพันธ์ ไพรมีคำ เป็นประวัติการย้อมผ้าและภูมิปัญญาในการทอผ้าของชาวบ้าน

เรื่องที่ 8 คือ สะมังผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นข้อมูลจากบ้านนายบุญสม เมืองงาม

เรื่องที่ 9 คือ เครื่องจักสานงานศิลป์ เป็นข้อมูลจากบ้านนายคำน้อย ละมอย

ถึงโปสเตอร์ที่ติดตามบ้านจะทำได้ไม่มากนัก เพราะด้วยเวลาที่จำกัด และไม่สามารถพัฒนาคนขึ้นมาช่วยทำหน้าที่ในบางด้านได้เช่น การเขียนสรุปความเพื่อจัดทำโปสเตอร์ และการจัด artwork ก็ตาม แต่ก็ทำให้ชาวบ้านหลายคนภูมิใจที่ได้มีประวัติข้อมูลของตนเอง ดังเห็นได้จากการนำไปติดที่บ้านเป็นต้น (เช่นบ้านนายเอื้อง เครือซุย)

ด้วยเวลาที่มีไม่มากพอ ในภายหลังได้ทราบว่าทางหมู่บ้านและโรงเรียนนำโดยผู้อำนวยการ ประเสริฐ แปงมูล ได้มีการดำเนินการต่อยอดการวาดแผนที่ของหมู่บ้านโดยนักเรียน ซึ่งช่วยให้ภาพของหมู่บ้านในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้เกิดภาพที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

กิจกรรมที่ 2 เล่านิทานและเรียนรู้ประวัติศาสตร์

จัดขึ้นที่บ้านนายเอื้อง เครือชุย ซึ่งถือได้ว่าเป็นนักเล่านิทานประจำหมู่บ้าน เพราะนอกจากจะจดจำนิทานได้เป็นจำนวนมากแล้ว ยังเป็นคนที่เล่านิทานได้สนุกด้วย กิจกรรมจัดขึ้นในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ เวลาประมาณ 19.00 น. โดยมีนักเรียนและนักศึกษามาฟังนิทาน และนักวิจัยได้วิเคราะห์และตีความนิทานบางเรื่องเพื่อชี้ให้เห็นถึงร่องรอยและความสำคัญในแง่มุมของประวัติศาสตร์ เช่น เรื่องนกวิกกับนกไซ ซึ่งเป็นตัวแทนของคนเลอเวีอะ(ลัวะ)กับคนไต ที่ได้เจรจาแลกที่อยู่กัน

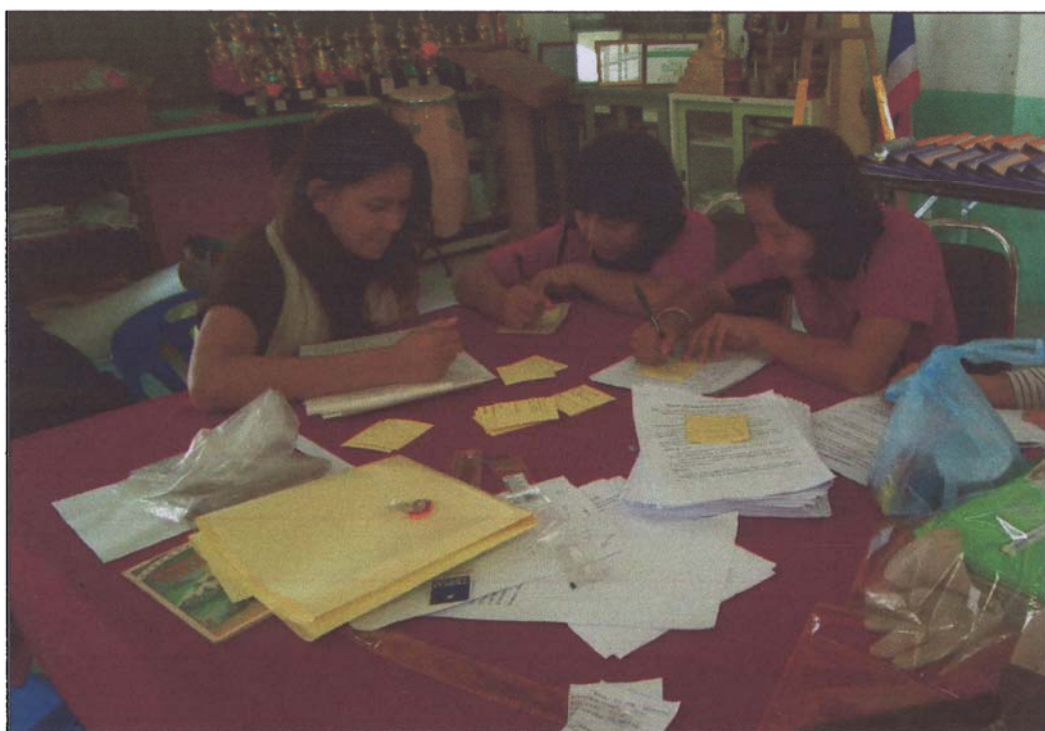

กิจกรรมการฟังนิทานและวิเคราะห์เนื้อหาทางประวัติศาสตร์

จากการสอบถามเด็กนักเรียนพบว่าเด็กนักเรียนชอบฟังประวัติศาสตร์จากนิทานมากกว่า ฟังเรื่องราวทางประวัติศาสตร์โดยตรง (ดูได้จากรายการพันแสงรุ่งที่ออกอากาศวันที่ 14 เมษายน 2556 ที่ผ่านมา) ดังนั้น นิทานนับเป็นเนื้อหาที่น่าสนใจในการพัฒนาและปลูกฝังความรู้ทาง ประวัติศาสตร์ให้กับเยาวชน ซึ่งในอนาคตคงต้องมีการเก็บรวบรวมนิทานและนำไปพัฒนาเป็น ส่วนหนึ่งของเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ต่อไป

กิจกรรมที่ 3 การเสริมข้อมูลและสิ่งของให้กับเงื่อเลอเวือะ

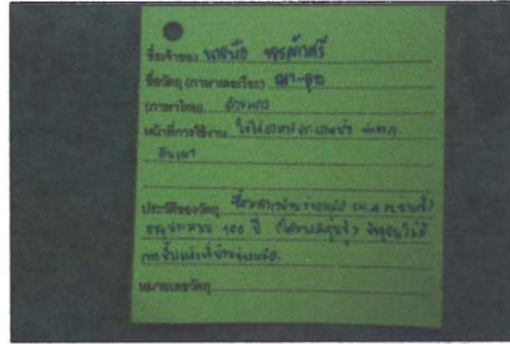
เมื่อไม่นานมานี้ นายบือ ขจรศักดิ์ศรี อดีตกำนันตำบลป่าแป๋ได้จำลอง “เงื่อ” คือบ้านในอดีตของเลอเวือะบ้านป่าแป๋ขึ้นมา เพื่อหวังให้เป็นพิพิธภัณฑ์ของชุมชน ดังนั้น จึงได้ให้อาจารย์ อุดมลักษณ์ ชื่นตระกูล อบรมนักเรียนและนักศึกษา รวมถึงอธิบายวิธีการจัดการข้อมูลเงื่อเลอเวือะ ด้วยวิธีการคือ การจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ดั้งเดิมเพื่อนำไปไว้บนเงื่อเลอเวือะ เพื่อเป็น ของในการจัดแสดง จากนั้นจึงทำระบบทะเบียนของสิ่งของ และคำอธิบาย ซึ่งมีชื่อของสิ่งของเป็น ภาษาเลอเวือะกำกับไว้ด้วย รวมถึงยังได้มีการทำป้ายข้อมูลที่ตัวเงื่อเลอเวือะด้วย เพราะ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเงื่อเลอเวือะเองนั้นก็มีความรู้อย่างหนึ่ง

นักเรียนและนักศึกษาช่วยกันเขียนป้ายสำหรับติดและแขวนบนวัตถุจัดแสดง

ถ้วยแกงทำจากไม้

บัตรทะเบียนวัดถุ

นอกจากนี้แล้ว เพื่อไม่ให้วัดถุบางอย่างถูกดึงออกจากบริบทของการใช้งานในชีวิตประจำวัน ทางโครงการจึงได้จัดทำบัตรข้อมูล เพื่อให้ชาวบ้านเก็บไว้สำหรับในอนาคตหากมีผู้สนใจวัดถุชนิดใดก็สามารถที่จะนำมาแสดงและให้ข้อมูลกับคนภายนอกได้ในเบื้องต้นด้วย

ในภาพรวมของกิจกรรมทั้งหมดแล้ว ก่อนข้างเห็นได้ชัดว่าการทำงานด้านประวัติศาสตร์ในบางหมู่บ้านที่มีโครงสร้างทางสังคมซ้อนกันหลายชั้นนั้นจำเป็นที่จะต้องมีการทำความเข้าใจโครงสร้างทางสังคมก่อน เพราะจะสัมพันธ์กับการทำงานบางด้าน โดยเฉพาะงานประวัติศาสตร์ที่ต้องเกี่ยวข้องกับความทรงจำ ซึ่งมีทั้งเนื้อหาที่เป็นที่ยอมรับ พุดได้ และพุดไม่ได้ในสังคม

นอกจากนี้แล้ว จากการจัดกิจกรรมในหมู่บ้าน เยาวชนหรือเด็กนักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์อยู่ในระดับน้อยมาก บางคนไม่รู้ด้วยซ้ำว่าในหมู่บ้านมีสิ่งมั่ง ไม่สามารถเรียกชื่อผีที่บรรพบุรุษนับถือได้ถูกต้อง ไม่ทราบประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน และไม่รู้คำศัพท์อีกหลายๆ คำในภาษาเลอเวีอะ ดังนั้น นักวิจัยจึงมองว่าการศึกษาประวัติศาสตร์น่าจะเป็นหนทางหนึ่งที่ช่วยในการอนุรักษ์ภาษา เพราะการเรียนภาษาในระดับสูงมากขึ้นจำเป็นต้องมีเนื้อหาบางอย่างรองรับซึ่งเนื้อหาทางประวัติศาสตร์น่าจะเป็นทางเลือกหนึ่ง เพราะช่วยทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง นักวิจัยเคยถามนายกมล เครือชุย ว่าประวัติศาสตร์นั้นมีความสำคัญอย่างไรต่อชุมชน นายกมลได้ให้คำตอบว่า การรู้ประวัติศาสตร์จะช่วยให้เกิดความเคารพกติกาและกฎระเบียบของหมู่บ้าน ตัวอย่างเช่น เรื่องการแบ่งที่ดินที่สิ่งมั่งจะต้องเป็นคนตัดสินเป็นต้น ซึ่งการที่คนในปัจจุบันคำนึงถึงเฉพาะในเรื่องสิทธิส่วนบุคคลแต่ไม่เข้าใจสิทธิส่วนรวมแล้วย่อมทำให้สังคมวุ่นวาย (สัมภาษณ์นายกมล เครือชุย, 2555) ดังนั้น การอนุรักษ์ภาษาถ้าสามารถดำเนินการควบคู่ไปกับการศึกษาประวัติศาสตร์แล้วย่อมน่าจะช่วยให้การใช้ภาษาในหมู่บ้านเกิดความเข้มแข็งตามมาด้วย

สรุปผล ในภาพรวมการจัดกิจกรรมในหมู่บ้านถือว่าค่อนข้างประสบความสำเร็จ เพราะเป็นการจัดกิจกรรมครั้งแรก เห็นได้จากนักเรียนกับนักศึกษาที่ไปหาข้อมูล และนำมาทำเป็นโปสเตอร์ได้หลายแผ่น อีกทั้งยังก่อให้เกิดกระบวนการเรียนทางประวัติศาสตร์จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ เมื่อต้นปี 2557 ที่ผ่านมาจากนักวิจัยได้ไปจัดโครงการนี้ซ้ำอีกครั้ง ซึ่งพบว่าประสบความสำเร็จมากขึ้น เพราะนักเรียนเข้าใจรูปแบบการทำกิจกรรมมากขึ้น และได้มีการทำเป็น

หนังสือนิทานออกมา 8 เล่มในเวลา 3 วัน ดังนั้น หากจะให้ดีในหมู่บ้านหนึ่งควรมีการจัดกิจกรรมซ้ำเพื่อติดตามผลการดำเนินงานด้วย

1.4 กิจกรรมที่บ้านเมืองกะ

ยุคสมัยและเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ข้างต้นได้นำมาใช้สำหรับการทำโปสเตอร์/ไวเนล โดยทางพ่อหลวงและนายชัชวาลได้มีการตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นจึงได้นำตัวอย่างโปสเตอร์ไปนำเสนอในเวทีประชุมชาวบ้านของทางหมู่บ้านที่จัดขึ้นในวันที่ 6 พฤษภาคม 2556 เวลา 20.00 น. ซึ่งทางชาวบ้านมีความยินดี โดยขอให้ ปริ้นต์ออกมาจำนวน 2 แผ่น โดยแผ่นแรกได้ติดตั้งที่อนุสาวรีย์ขุนหลวงวิลังกะบริเวณวัดเมืองกะ และอีกแผ่นได้มอบให้ชาวบ้านไปจัดการเอง

นอกจากนี้แล้ว ยังได้มีการถ่ายเอกสารเนื้อหาของโปสเตอร์ทำเป็นบทความสั้นเพื่อแจกจ่ายให้กับชาวบ้าน และทำเป็นหนังสือประวัติศาสตร์เล่มเล็กให้กับทางหมู่บ้าน ซึ่งพ่อหลวงและนายชัชวาลได้ตรวจสอบ และกล่าวว่าถือเป็นหนังสือที่มีความสมบูรณ์และครบถ้วนที่สุดตั้งแต่เคยทำกันมา และอยากให้จัดพิมพ์เป็นหนังสือเล่มเล็กเพื่อใช้แจกในงานวันบวงสรวงขุนหลวงวิลังกะวันเสาร์ที่ 15 มิถุนายน 2556

การนำเสนอเนื้อหาทางประวัติศาสตร์และโปสเตอร์ในเวทีประชุมชาวบ้านเมืองกะ
เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2556

โปสเตอร์/ไวเนลที่ติดตั้งที่อนุสาวรีย์ขุนหลวงวิลังคะ

ประวัติศาสตร์ชาว **ลัวะ** บ้านเมืองเก : จากยุคขุนหลวงวิลังคะถึงสมัยปัจจุบัน

ยุคก่อนประวัติศาสตร์
หลักฐานทางโบราณคดีที่บ่งชี้ถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนลัวะในพื้นที่นี้ มีอายุย้อนหลังไปกว่า 2,000 ปี...

ยุคสมัยลัวะ
ชุมชนลัวะมีลักษณะเฉพาะตัวในด้านวิถีชีวิต การเกษตร และการประเพณี...

ยุคสมัยปัจจุบัน
การพัฒนาพื้นที่ลัวะในปัจจุบันมุ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม...

ยุคสมัยลัวะ
หลักฐานทางโบราณคดีที่บ่งชี้ถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนลัวะในพื้นที่นี้ มีอายุย้อนหลังไปกว่า 2,000 ปี...

ยุคสมัยลัวะ
ชุมชนลัวะมีลักษณะเฉพาะตัวในด้านวิถีชีวิต การเกษตร และการประเพณี...

ยุคสมัยปัจจุบัน
การพัฒนาพื้นที่ลัวะในปัจจุบันมุ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม...

400-600 ปีที่แล้ว

โบราณสถานวัตถุในเขตบ้านเมืองเกะ

โบราณสถานวัตถุที่พบร่องรอยการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยพบโดยบังเอิญตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี หรือวัดเกะ ชาวบ้านเรียกกันว่า หลุมฝังศพเก่า มีอายุประมาณ 500-600 ปีมาแล้ว ไม่ห่างจากบ้านเมืองเกะ ร่องรอยการขุดพบเห็นอยู่บริเวณ ชาวบ้านเรียกด้วยดินแบบ ซึ่งพบเป็นบ่อน้ำเก่าที่ไม่ลึกนัก

หินดินเผาแบบเมืองเกะ

ส่วนโบราณสถานวัตถุที่พบหลักฐานปรากฏอยู่ในบริเวณบ้านเมืองเกะ จากหลักฐานวัตถุที่ขุดพบ จ.เมืองเกะ หลุมฝังศพเก่าแบบ จ.เมืองเกะ และดินเผาแบบเมืองเกะที่พบในบริเวณบ้านเมืองเกะ ซึ่งดินเผาแบบเมืองเกะที่พบในบริเวณบ้านเมืองเกะ มีอายุประมาณ 400-500 กว่าปีมาแล้ว หรือประมาณพุทธศตวรรษที่ 20-22

นอกจากนี้ยังมีการขุดพบ 2 หลุม ที่พบโดยบังเอิญในบริเวณบ้านเมืองเกะ บ่อน้ำเก่าและวัดร้างอยู่ภายในบริเวณบ้านเมืองเกะ

๑๐ ปีที่แล้ว

โรคหัดระบาด ไฟไหม้วัด และบูรณะวัด

เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๕ หรือปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้เกิดโรคหัดระบาด (โรคหัด) ระบาดในหมู่บ้าน บ้านเมืองเกะจำนวนมาก จนต้องอพยพออกจากหมู่บ้านไปอยู่หมู่บ้านใกล้เคียง บ้านเมืองเกะ บ้านเมืองเกะ และบ้านเมืองเกะ เป็นต้น หรือประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ประมาณ ๗-๘ ปีหลังจากนั้น จากนั้นหมู่บ้านจึงเริ่มสร้างวัดใหม่ และทำที่ทำการขึ้น

ไม่นานหลังจากโรคระบาด ได้มีผู้เจ็บป่วยถึงแก่กรรมจำนวนมาก ทำให้เกิดโรคระบาดในบริเวณบ้านเมืองเกะ ประมาณ ๑ ปี หลังจากนั้น ได้มีการสร้างวัดและสร้างวัดร้างแล้วในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ และต่อมาปี การสร้างเสร็จคือ ๕ ปีหลังจากนั้นคือ พ.ศ. ๒๕๕๒

การรื้อฟื้นประวัติศาสตร์และวิถีชีวิต

เนื่องจากมีการตั้งโรงเรียนบ้านเมืองเกะประกอบกับการพัฒนาของโรงเรียนเมืองเกะ ทำให้ต้องสร้างโรงเรียนขึ้นที่เมืองเกะ และภายในโรงเรียนเมืองเกะ และภายในโรงเรียนเมืองเกะ ทำให้ภายในโรงเรียนเมืองเกะ และภายในโรงเรียนเมืองเกะ

จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ และโรงเรียนเมืองเกะได้เปิดสอนในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ และภายในโรงเรียนเมืองเกะ และภายในโรงเรียนเมืองเกะ และภายในโรงเรียนเมืองเกะ และภายในโรงเรียนเมืองเกะ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี

ชาวลัวะบ้านเมืองเกะ จากยุคขุนหลวงวิสิทก์ถึงสมัยปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์ชาว ลัวะ บ้านเมืองเกะ จากยุคขุนหลวงวิสิทก์ถึงสมัยปัจจุบัน

หมู่บ้านเมืองเกะเดิมมีชื่อว่าเมืองเกะ ก่อตั้งโดยขุนหลวงวิสิทก์ กษัตริย์ล้านช้างเมืองเวียงจันทน์

๑๕๐๐ ปีที่แล้ว

ยุคก่อนการสร้างเมืองเกะ

ชาวเมืองเกะเดิมมีชื่อว่าเมืองเกะ ก่อตั้งโดยขุนหลวงวิสิทก์ กษัตริย์ล้านช้างเมืองเวียงจันทน์

๑๕๐๐ ปีที่แล้ว

ประวัติของขุนหลวงวิสิทก์กษัตริย์ล้านช้างเมืองเกะ

ขุนหลวงวิสิทก์ (ขุนหลวงวิสิทก์) เป็นกษัตริย์เมืองเกะ ก่อตั้งโดยขุนหลวงวิสิทก์ กษัตริย์ล้านช้างเมืองเวียงจันทน์

ขุนหลวงวิสิทก์ (ขุนหลวงวิสิทก์) เป็นกษัตริย์เมืองเกะ ก่อตั้งโดยขุนหลวงวิสิทก์ กษัตริย์ล้านช้างเมืองเวียงจันทน์

๑๕๐๐ ปีที่แล้ว

ประวัติบ้านเมืองเกะ

หลังจากขุนหลวงวิสิทก์กษัตริย์ล้านช้างเมืองเกะ ก่อตั้งโดยขุนหลวงวิสิทก์ กษัตริย์ล้านช้างเมืองเวียงจันทน์

หลังจากขุนหลวงวิสิทก์กษัตริย์ล้านช้างเมืองเกะ ก่อตั้งโดยขุนหลวงวิสิทก์ กษัตริย์ล้านช้างเมืองเวียงจันทน์

หลังจากขุนหลวงวิสิทก์กษัตริย์ล้านช้างเมืองเกะ ก่อตั้งโดยขุนหลวงวิสิทก์ กษัตริย์ล้านช้างเมืองเวียงจันทน์

2. ถอดบทเรียนหรือวิธีการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์

จากประสบการณ์ในการศึกษาความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของหมู่บ้านต่างๆ ทั้ง 4 แห่งพบว่า เจื่อนไขในการศึกษาและการฟื้นฟูในแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันไป เป็นเรื่องยากหากจะอธิบายเป็นขั้นตอน จาก 1 ไป 10 แล้วสรุปว่าวิธีการเช่นนี้จะสามารถดำเนินการได้ประสบความสำเร็จ เพราะการดำเนินงานในแต่ละหมู่บ้านเองนั้น นักวิจัยก็มองว่ามีบางแห่งที่ประสบความสำเร็จ บางแห่งก็ไม่ประสบความสำเร็จตามที่คิด หรือนักวิจัยอาจมองว่าประสบความสำเร็จ แต่ไม่ได้หมายความว่าชาวบ้านจะมองว่าเป็นความสำเร็จหรือเป็นการเข้ามาดำเนินการที่ดี เพราะอาจเป็นการรบกวนชุมชนในบางแง่มุมก็ได้ อย่างไรก็ตาม นักวิจัยขอสรุปบทเรียนหรือความรู้ในเชิงของกระบวนการทำงานที่ได้ เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่นต่อไปในอนาคต ดังนี้

2.1 แนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์

1. **มุมมองต่อนิยามคำว่าประวัติศาสตร์:** ความจริงแล้ว งานวิจัยเรื่องนี้เป็นเหมือนกับการทดลองหาแนวทางการศึกษา เพราะหมู่บ้านแต่ละแห่งมีเจื่อนไขไม่เหมือนกัน ในระดับชาวบ้านแล้ว มักคิดเสมอว่าประวัติศาสตร์คือเรื่องไกลตัวและเป็นประวัติศาสตร์แบบทางการ ดังนั้น มิติของประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ในระดับชาวบ้านจะต้องทำให้ชาวบ้านเข้าใจเสียก่อนว่าประวัติศาสตร์คือเหตุการณ์ใดก็ได้ในอดีตของชุมชน/หมู่บ้าน และเป็นเหตุการณ์ที่คนในชุมชนหลายๆ คนคิดว่าสำคัญหรือจดจำได้ อีกทั้งเรื่องที่เพิ่งผ่านมาไม่นานในชุมชนก็สามารถจะเรียกได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์เช่นกัน มุมมองต่อการนิยามประวัติศาสตร์เช่นนี้สำคัญ เพราะจะทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าการประวัติศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันและเป็นเรื่องไม่ไกลตัว ทั้งยังง่ายต่อการจดจำและร่วมแสดงความคิดเห็น

สำหรับความหมายของประวัติศาสตร์ของชาวบ้าน: ชาวบ้านมีมุมมองต่ออดีตแตกต่างจากนักประวัติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์มักสนใจเหตุการณ์ที่มีตัวแสดง แต่ชาวบ้านมักมองด้วยว่าเรื่องราวเก่าๆ ในอดีต ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ประเพณี การฝังศพ หรืออะไรก็ตาม ถือได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์เช่นกันหากผ่านเลยมาแล้ว แต่หน้าที่อย่างหนึ่งของนักประวัติศาสตร์จำเป็นต้องอธิบายหรือตั้งคำถามด้วยว่าวัฒนธรรม ประเพณี และจารีตต่างๆ เกิดขึ้นเพราะอะไร และมีการเปลี่ยนแปลงเพราะอะไร เมื่อไหร่ ซึ่งจะช่วยให้เนื้อหาเหล่านั้นมีลักษณะเป็นประวัติศาสตร์

2. **วรรณกรรมชุมชนปาฐะ:** นิทาน ตำนาน และเรื่องเล่า อาจเรียกได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์รูปแบบหนึ่ง ปัญหาคือมักไม่สามารถกำหนดอายุสมัยได้แน่นอนอย่างที่นักประวัติศาสตร์คาดหวัง แต่ถ้ากำหนดไม่ได้บางครั้งนิทาน/ตำนานก็สามารถสะท้อนประเด็นอื่นได้ เช่น โครงสร้างทางสังคม ความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้น ในหลายชุมชนเช่น บ้านป่าแป๋ บ้านไร่ เห็นได้ชัดว่านิทานและตำนานคือประวัติศาสตร์รูปแบบหนึ่ง การตีความมักต้องอาศัยบริบทจากภายนอกเข้ามาช่วย และบางครั้งต้องใช้ความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์ โดยเฉพาะนิรุกติศาสตร์เป็นเหมือนกุญแจไขที่มาของคำ และความสัมพันธ์กับกลุ่มคน

3. **ขอบเขตของระยะเวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์:** สามารถเลือกช่วงเวลาได้ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ไม่ตายตัว เพราะมีข้อจำกัดตามความถนัดและวัตถุประสงค์ หากเลือกช่วงเวลาที่ผ่านมาจะต้องมีความรู้ทางด้านโบราณคดีในการกำหนดอายุ และอธิบายวัฒนธรรม แต่ปัญหาคือชาวบ้านอาจจะไม่รู้ถึงเชื่อมโยงกับตนเอง เพราะเป็นเรื่องที่ห่างไกลตัวมากเกินไป ยกเว้นว่าโบราณวัตถุสถานเหล่านั้นชาวบ้านได้แปลงความเดิมกลายเป็นความเชื่อหรือเห็นว่าเป็นของสำคัญของชุมชน เป็นต้น ถ้าเลือกช่วงเวลาเก่าปานกลางหรือในสมัยประวัติศาสตร์ นิทานและตำนานถือว่าสำคัญในกลุ่มคนที่ไม่มีประวัติศาสตร์ตัวเขียนเป็นของตนเอง ส่วนหลักฐานอีกประเภทหนึ่งที่มักจะพบได้เสมอคือโบราณวัตถุสถาน ที่ช่วยในการเติมเรื่องราวในแง่มุมประวัติศาสตร์ของพื้นที่ แต่ต้องเข้าใจว่าบางครั้งข้อมูลเชิงพื้นที่ก็ไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์โดยตรง เพราะคนมีการเคลื่อนย้ายได้ ประวัติศาสตร์ระยะใกล้ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นไม่เกิน 100 ปีมาแล้ว หรือเป็นเรื่องราวที่คนประมาณ 2-3 ชั่วคนจดจำได้ ประวัติศาสตร์ในส่วนนี้ชาวบ้านมักไม่คิดว่าเป็นประวัติศาสตร์ แต่มีความสำคัญมาก เพราะช่วยในการเสริมความรู้สึกเข้มแข็งให้กับชุมชนด้วย เป็นเพราะสามารถสร้างแรงยึดเหนี่ยวได้สูงจากการที่สำนึกถึงการมีความทรงจำร่วมกันหรือผ่านเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกันมา เป็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่ชาวบ้านมักถกเถียงกันได้อย่างสนุก แต่ก็แฝงไปด้วยเรื่องที่บางครั้งชาวบ้านก็ไม่สามารถเล่าหรืออยากจะถูกถึงก็มี ซึ่งเรื่องในส่วนนี้ต้องระวังทั้งในเรื่องการเขียน การตีความ และการจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อให้เกิดการพูดคุยกัน เพราะอาจนำไปสู่ความบาดหมางได้

อย่างไรก็ตาม โครงการวิจัยนี้เลือกเส้นทางที่ต้องการสร้างประวัติศาสตร์ช่วงยาว (long duration) คือ กวาดเก็บข้อมูลหลักฐานทุกอย่างนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแน่นอนว่าสร้างความยากลำบากและความเหนื่อยล้าให้กับการทำงาน เพราะต้องเก็บข้อมูลในทุกแง่มุมทั้งโบราณคดี ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา ภาษาศาสตร์ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลง เห็นถึงพัฒนาการ และนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการอธิบายเงื่อนไขของความเปลี่ยนแปลงในบางประเด็น เช่น การตั้งคำถามง่ายๆ ว่า ทำไมนิทานตำนานและพิธีกรรมของชุมชนในอดีตจึงได้หายไป ทำไมภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีภาวะถดถอย เพราะถ้าไม่เข้าความเปลี่ยนแปลงข้างต้น การมุ่งแต่จะอนุรักษ์เพียงอย่างเดียวย่อมไม่ได้ผลอย่างเต็มที่ นอกจากนี้แล้วในบางหมู่บ้าน เช่น บ้านเมืองกะ การสร้างประวัติศาสตร์ช่วงยาวได้กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกภูมิใจในชุมชนมากขึ้นด้วย

4. หน่วยการศึกษา:

4.1. หน่วยของการศึกษาสามารถแยกออกเป็นหน่วยดังนี้

4.1.1. ชาติพันธุ์: กลุ่มเดี่ยว หรือ หลายกลุ่ม เน้นการมองอัตลักษณ์ และการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์

4.1.2. หมู่บ้าน: การศึกษาเพียงหมู่บ้านเดียวจะค่อนข้างง่ายและสะดวก เพราะหน่วยของหมู่บ้านค่อนข้างมีเอกภาพ

4.1.3. ท้องถิ่น: ความเป็นท้องถิ่นให้เน้นไปที่การมองสำนึกร่วมของความรู้สึกของการเป็นหน่วยทางสังคมเดียวกัน และ/หรืออาจเน้นไปที่หน่วยทางภูมิศาสตร์แบบเดียวกันก็ได้

4.2. หน่วยทางชาติพันธุ์: ในอดีต หมู่บ้านบางแห่งคงมีแค่กลุ่มชาติพันธุ์เดียวเป็นหลักแทบไม่มีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอยู่อาศัยปะปนกันมาก แต่ก็ไม่ได้เสมอไป หน่วยการศึกษาที่มีเพียงกลุ่มชาติพันธุ์เดียวค่อนข้างศึกษาได้ง่าย เพราะข้อมูลจะไม่กระจัดกระจาย และมักมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกัน อาจเรียกได้ว่าไม่มีความแตกต่างไปจากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพียงแต่ต้องทำความเข้าใจแง่มุมของการเปลี่ยนแปลงทางด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เพิ่มเติมเข้าไปด้วย อย่างไรก็ตาม หมู่บ้านเดียวกลุ่มชาติพันธุ์เดียวก็เป็นเรื่องอุดมคติมาก เพราะในช่วง 100 ปีหลังมานี้ จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านการปกครองสมัยนโยบายเทศบาลที่เริ่มต้นสมัยรัชกาลที่ 5 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมา ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เกิดการไหลเวียน อพยพ เคลื่อนย้ายเพื่อประกอบอาชีพและบุกเบิกที่ทำกินใหม่ๆ ทำให้หมู่บ้านบางแห่งเช่น ญ้อกร มีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเข้ามาปะปนคือชาวลาว แต่ก็น่าสนใจอีกว่า การเข้ามาอยู่อาศัยร่วมกันในหมู่บ้านเดียวกันกลับได้สร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงให้กับระบบเศรษฐกิจและสังคมของชาวญ้อกรอย่างมาก

5. ประเด็นในการศึกษา: คงขึ้นอยู่กับความสนใจของนักวิจัยแต่ละคน สำหรับโครงการนี้ได้เลือก 2 แนวทางคือ ประเด็นในเชิงวิชาการ และประเด็นงานวิชาการเพื่อการพัฒนา สองอย่างนี้ดูเหมือนกันแต่มีความต่างกัน ประเด็นเชิงวิชาการเป็นประเด็นที่นักวิชาการต้องทำงานลงลึกและเก็บข้อมูลหลากหลาย แต่ก็เป็นเรื่องที่บางครั้งยากไปกับชาวบ้านในการทำความเข้าใจหรือทำไปแล้วชาวบ้านอาจไม่ได้รับประโยชน์อะไร นักวิชาการอาจสนุกเพียงฝ่ายเดียว แต่ประเด็นงานวิชาการเพื่อการพัฒนา เป็นการร่วมค้นหาความรู้หรือ/และการเลือกประเด็นความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่ชาวบ้านหรือนักวิชาการสงสัย เพื่อนำความรู้นั้นมาสู่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและอื่นๆ รวมถึงให้ชาวบ้านเอาไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น ประวัติศาสตร์บ้านเมืองจะได้ถูกเอาไปใช้ในงานพิธีกรรมเลี้ยงผีขุนหลวงวิลังกะ

6. แนวคิดในการศึกษา: ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย แนวคิดหลักที่ใช้ในการศึกษาของโครงการนี้คือการศึกษาค้นคว้าทางสังคมวัฒนธรรม ไต่ถามสังคมแบบลำดับขั้นของป่าสังคมเกษตรกรรม สังคมเมือง และสังคมระดับรัฐ (Band – Tribe – Chiefdom – State) (Service, 1978) ซึ่งอาจวิจารณ์ได้ว่าเป็นแนวคิดที่มองพัฒนาการทางสังคมค่อนข้างเป็นเส้นตรง แต่นักวิจัยเลือกใช้เพราะช่วยให้สามารถแบ่งชุดข้อมูลและอธิบายได้ตามลำดับเวลา โดยเฉพาะข้อมูลในส่วนของนิทานตำนานและหลักฐานทางโบราณคดี ที่บางครั้งต้องสร้างกรอบโครงบางอย่างขึ้นมาเพื่อให้สามารถจัดการกับข้อมูลได้

นอกจากนี้อาจใช้แนวทางของการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของมาร์ก (Marxism) ไม่มากนักน้อย โดยสามารถใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ได้ดี เพราะจะช่วยให้เข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคม พิธีกรรม

ความเชื่อ และวัฒนธรรม หรือกระทั่งการค่อยๆ สื่อมกออกไปของชนชั้นหรือการเกิดขึ้นของชนชั้นใหม่

2.2 แนวทางในการทำงานกับชุมชน

จากประสบการณ์ศึกษาและฟื้นฟูชาติพันธุ์ทั้ง 4 หมู่บ้าน ต้องยอมรับว่าบางหมู่บ้านนั้นสามารถทำงานได้ราบรื่น แต่บางหมู่บ้านนั้นเต็มไปด้วยปัญหาและอุปสรรค อย่างไรก็ตาม พอจะสรุปแนวทางการทำงานที่เหมาะสมต่อการวิจัยในแนวทางการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ดังนี้

1. **การขออนุญาตเข้าพื้นที่:** การขออนุญาตและแจ้งหน่วยงานท้องถิ่นให้ทราบ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายอำเภอ เจ้าอาวาสวัด หรือผู้อาวุโสของหมู่บ้านที่ชาวบ้านให้การนับถือ เพราะจะทำให้เกิดความสะดวกต่อการทำงาน

การแนะนำตัว อาจทำหรือไม่ทำก็ได้ขึ้นอยู่กับความสะดวก อาจใช้วิธีการตรวจสอบปฏิทินการประชุมของหมู่บ้าน โดยมากชาวบ้านมักจะมีการประชุมในช่วงหัวค่ำ และมักเป็นวันหยุด การแนะนำตัวนี้สำคัญ เพราะจะช่วยทำให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล ยิ่งโดยเฉพาะบางหมู่บ้านที่มีความระแวงระวังคนภายนอกสูงจะได้รับความไว้วางใจเพิ่มขึ้น

2. **การเก็บข้อมูล:** กระบวนการเก็บข้อมูลกับชุมชน อาจเริ่มจากการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ก่อน เพื่อสร้างภาพคร่าวๆ ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น/หมู่บ้าน จากนั้นจึงให้ชาวบ้านที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลเพื่อเรียนรู้กระบวนการในการศึกษาประวัติศาสตร์ร่วมกัน

แนวทางการเก็บข้อมูล ข้อจำกัดอย่างหนึ่งของการทำงานวิจัยของอาจารย์คือมีเวลาฝั่งตัวในหมู่บ้านได้ไม่นาน ดังนั้น วิธีการอย่างหนึ่งที่น่าสนใจคือการพัฒนาชาวบ้านให้มาเป็นผู้ช่วยนักวิจัย เพื่อให้ช่วยเก็บข้อมูล แต่จะต้องมีการตั้งโจทย์และคำถามที่ชัดเจน หรือเนื้อหาของข้อมูลที่ต้องการ อาจมีการทำแบบฟอร์มควบคุมเนื้อหาของข้อมูล เพื่อให้สามารถตอบโจทย์ได้อย่างชัดเจนขึ้น

3. **การร่างโครงเรื่องประวัติศาสตร์หมู่บ้าน:** การร่างเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน แบ่งขั้นตอนออกเป็น 2 ระดับคือ ร่างกับกลุ่มเล็ก และค่อยร่างกับกลุ่มใหญ่เพื่อให้ตรวจสอบข้อมูล

3.1 **การร่างกับกลุ่มเล็ก:** กระบวนการนี้สำคัญมาก เพราะจะเป็นการกำหนดโครงเรื่อง (plot) ของประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน/ท้องถิ่น/ชาติพันธุ์ ในขั้นตอนนี้จำเป็นต้องการถกเถียง ชักถาม และให้ชาวบ้านเป็นผู้กำหนดหรือเสนอเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่คิดว่ามีความสำคัญ เพื่อไม่ให้โครงเรื่องประวัติศาสตร์จากภายนอกเข้ามามีบทบาทมากเกินไป อย่างไรก็ตาม โครงเรื่องประวัติศาสตร์จากภายนอกก็เป็นสิ่งจำเป็น เพราะบางครั้งช่วยในการสร้างแกนให้กับเนื้อเรื่องที่มีความกระจัดกระจาย เช่น กรณีของบ้านป่าแป๋ (ชาวเลอเวีอะ) และบ้านไร่ (ญ้อกูร) ค่อนข้างชัดเจน เพราะไม่เช่นนั้นนิทานและตำนานจะกระจัดกระจายล่องลอยไม่เป็นระเบียบ แต่ถึงอย่างนั้น ข้อมูลอีกจำนวนหนึ่งนักวิจัยก็ไม่สามารถจะนำมาร้อยให้เป็นประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านได้ทั้งหมด เพราะหลายเรื่องไม่สามารถกำหนดระยะเวลาได้ ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้ได้จัดเก็บไว้ในสมุดบันทึกภาคสนาม

3.2 การนำเสนอประวัติศาสตร์กับชาวบ้านกลุ่มใหญ่: เป็นกระบวนการตรวจสอบข้อมูล สร้างความน่าเชื่อถือ และทำให้เนื้อหาประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นเป็นที่ยอมรับของชุมชน การประชุมกลุ่มอาจใช้วิธีประชุมกับผู้นำของหมู่บ้าน โดยอาจมีผู้ใหญ่บ้านหรือตัวแทนเป็นประธาน หรืออาจให้ผู้ใหญ่บ้านประกาศเพื่อเชิญประชุม หรือไม่ก็อาจเป็นวันที่ชาวบ้านประชุมกันทั่วไป นักวิจัยก็สามารถขอแทรกวาระเข้าไปได้เช่นกัน นักวิจัยและผู้ช่วยจะต้องทำหน้าที่ในการรายงานข้อมูลและเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่ได้อย่างคร่าวๆ จากนั้นให้ชาวบ้านถกเถียงกันว่าเนื้อหาที่กล่าวมานั้นถูกต้องหรือไม่ หรือควรเสริมเรื่องอะไรเพิ่มเติม

ในขั้นตอนนี้อาจใช้กระดาษแผ่นใหญ่ติดกับผนังหรือบอร์ด เขียนร่างเนื้อหาเป็นเรื่องๆ ไป หรือเป็นเหตุการณ์ๆ เพื่อให้ชาวบ้านได้เห็นภาพของโครงร่างประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน เพราะลำพังการพูดรายงานนั้น ชาวบ้านอาจจำไม่ได้หรือไม่ได้มีส่วนร่วมในการถกเถียงเท่าที่ควร

4. ระดับของข้อมูลในการเขียนประวัติศาสตร์หมู่บ้าน/ชาติพันธุ์

นักวิจัยได้แบ่งระดับของเนื้อหาประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านออกเป็น 2 ระดับคือ ระดับชาวบ้าน และระดับงานวิชาการ

- ประวัติศาสตร์ฉบับชาวบ้าน:

- ประวัติศาสตร์เล่มเล็ก: เป็นเนื้อหาที่สามารถเข้าใจได้ง่าย ใช้ภาษาไม่ยุ่งยาก สลับซับซ้อน ไม่เน้นการอ้างอิงและข้อถกเถียงมากมาย ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย เพราะส่วนใหญ่แล้วถ้าเป็นรายงานวิจัย ชาวบ้านจะไม่ค่อยอยากอ่าน

- โปสเตอร์: นอกจากหนังสือประวัติศาสตร์ฉบับชาวบ้านแล้ว เพื่อให้ข้อมูลสามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น จึงได้มีการสรุปข้อมูลประวัติศาสตร์ทำเป็นโปสเตอร์ ซึ่งชาวบ้านทุกหมู่บ้านค่อนข้างชอบ เพราะทำให้ชาวบ้านเหมือนมีประวัติศาสตร์ของตนเอง และใครก็เข้าถึงได้จริง

- แผ่นพับ: บางหมู่บ้านนักวิจัยจะจัดทำเป็นแผ่นพับ เช่น บ้านเมืองกะ เพราะผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้านได้ร้องขอมาเพื่อใช้สำหรับการเผยแพร่ข้อมูลในงานวันเจ้าพ่อขุนหลวงวิลังคะ ซึ่งสะท้อนว่าความรู้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในท้องถิ่นอย่างแท้จริง หรือบางแห่งอาจไม่ได้ทำเป็นแผ่นพับแต่ทำเป็นเอกสารจำนวน 2-4 หน้าแจกในหมู่บ้าน ซึ่งทำให้ข้อมูลประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านกระจายไปยังทุกครัวเรือน เช่น บ้านป่าแป๋ บ้านเมืองกะ บ้านไร่ เป็นต้น

- ประวัติศาสตร์ในเชิงวิชาการ / รายงานวิจัย

- ผู้เขียนตระหนักถึงปัญหาอย่างหนึ่งของรายงานวิจัยคือ มักจะมีเนื้อหาที่ค่อนข้างยาก มีศัพท์ทางวิชาการ และมีข้อถกเถียง อีกทั้งบางเรื่องอาจกระทบต่อความเชื่อบางประการของชาวบ้าน (จะวิเคราะห์ต่อไป) ทำให้ข้อมูลบางส่วนไม่ควรเผยแพร่ในหมู่บ้าน หรืออาจต้องเวลาในอนาคต นักวิจัยจึงได้เลือกที่เขียนเล่มแยกออกมาต่างหาก

● ในกรณีของหมู่บ้านแต่ละแห่งจะมีการวิเคราะห์แยกเล่มเช่นกัน เพื่อให้ข้อมูลการวิเคราะห์ที่ละเอียดขึ้น โดยอ้างอิงเนื้อหาหลักจากรายงานวิจัย เล่มเฉพาะหมู่บ้านนี้จะมอบให้เฉพาะผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นคนท้องถิ่น เพราะจะเข้าใจถึงปัญหาและข้อถกเถียงต่างๆ

3. การจัดเก็บข้อมูล และเผยแพร่ข้อมูลการวิจัย

- 1) ข้อมูลภาคสนาม: สมุดบันทึกจัดเก็บไว้กับนักวิจัย, บุคคลที่สัมภาษณ์เกือบทั้งหมดจะมีการอัดเสียงบันทึกไว้เป็นไฟล์ดิจิทัล โดยจัดเก็บไว้กับนักวิจัยเช่นกัน
- 2) การเผยแพร่ข้อมูลผ่านเว็บไซต์: <http://arts.tu.ac.th/project/> ฝากข้อมูลไว้ที่ server ของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

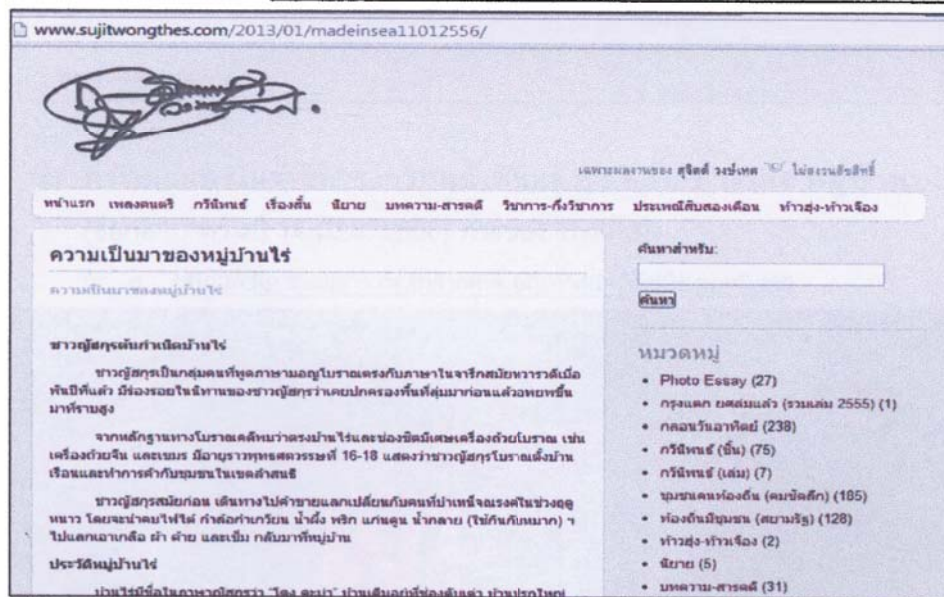

3) ข้อมูลเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์อื่น

- a. เว็บไซต์ของโรงเรียนบ้านไร่พัฒนา ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ
 - i. http://202.143.189.19/e-news/news_view.php?ID_New=295

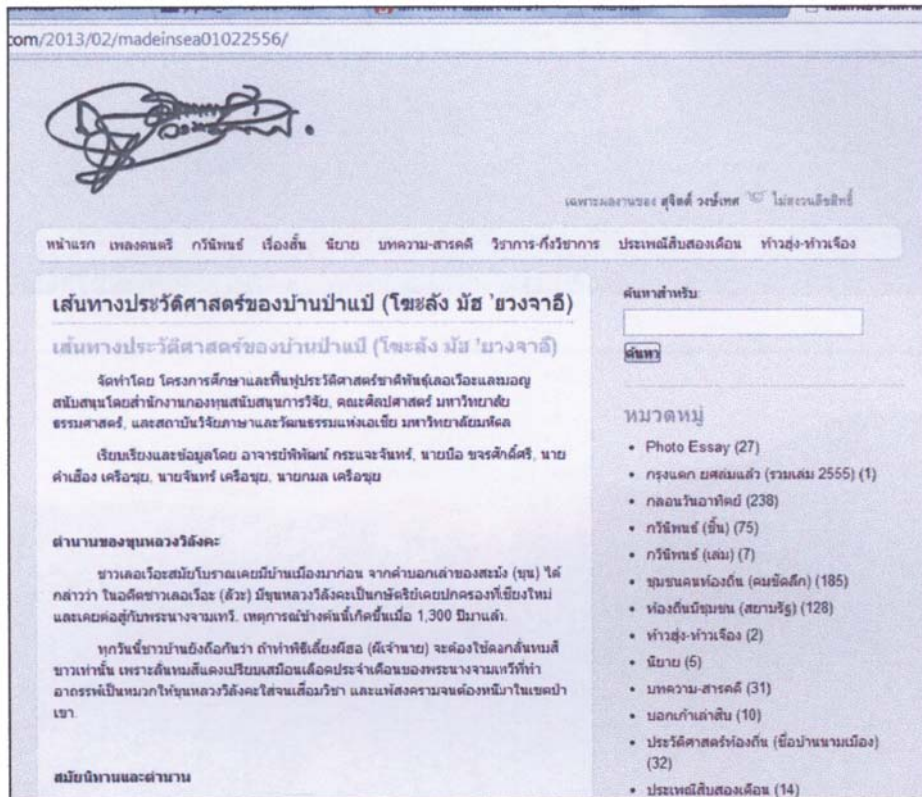
i. เรื่อง ความเป็นมาของหมู่บ้านไร่

<http://www.sujitwongthes.com/2013/01/madeinsea11012556/>

ii. เรื่อง เส้นทางประวัติศาสตร์ของบ้านป่าแม่ (โฆะลัง มัส 'ยวงจาอี)

<http://www.sujitwongthes.com/2013/02/madeinsea01022556/>

com/2013/02/madeinsea01022556/

เส้นทางประวัติศาสตร์ของบ้านป่าแม่ (โฆะลัง มัส 'ยวงจาอี)

เส้นทางประวัติศาสตร์ของบ้านป่าแม่ (โฆะลัง มัส 'ยวงจาอี)

จัดทำโดย โครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และวัฒนธรรม
สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, และสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

เรียบเรียงและข้อมูลโดย อาจารย์พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, นายมีล ชรศักดิ์ศรี, นาย
คำเื่อง เครือขุ, นายจิรินทร์ เครือขุ, นายกมล เครือขุ

ตำนานของขุนหลวงวิลังคะ

ชาวเลหรือชนมโยโบราณเคยมีบ้านเมืองมาก่อน จากคำบอกเล่าของสมิง (ขุน) ไล่
กล่าวว่า ในอดีตชาวเลหรือ (ลัวะ) มีขุนหลวงวิลังคะเป็นกษัตริย์ปกครองอยู่ที่เชียงใหม่
และเคยต่อสู้กับพระนางจามเทวี เหตุการณ์ข้างต้นนี้เกิดขึ้นเมื่อ 1,300 ปีมาแล้ว

ทุกวันนี้ชาวบ้านยังถือว่า ถ้าทำพิธีเลี้ยงผีสมิง (ผีเจ้าชาย) จะต้องใช้ดอกไม้ธูปเทียน
ขาวเท่านั้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสมมติของผีองค์ประจักษ์ของพระนางจามเทวีที่ทำ
อาถรรพ์เป็นหมวกให้ขุนหลวงวิลังคะใส่จนเสื่อมวิชา และแห่งสงครามจะต้องหนีมาในเขตป่า
เขา

สมัยนิทานและตำนาน

ค้นหาสำหรับ:

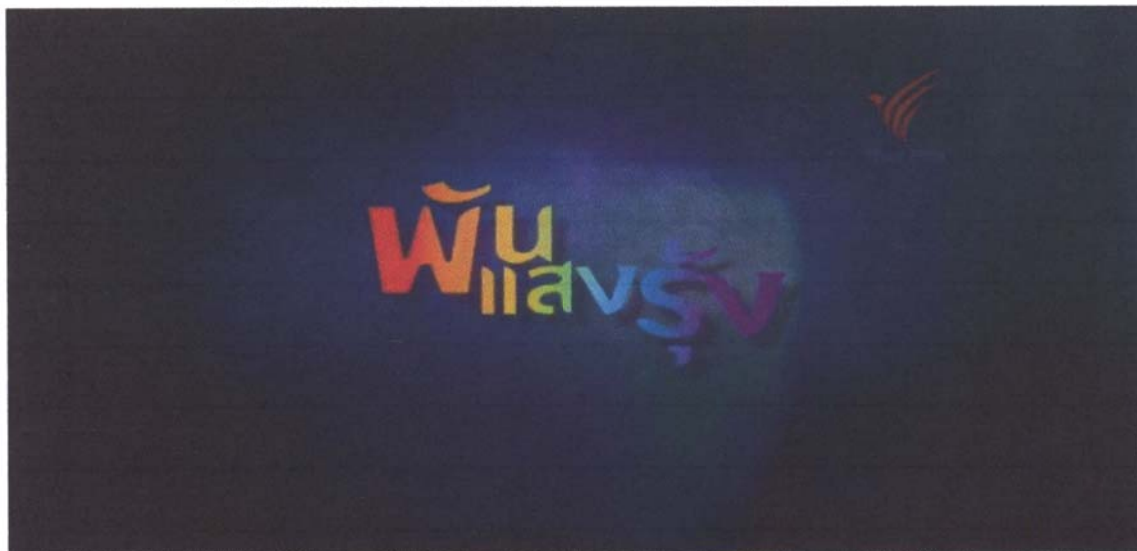
ค้นหา

หมวดหมู่

- Photo Essay (27)
- กรุงเก่า ยุคสมัยแล้ว (รวมเล่ม 2555) (1)
- กลอนวันอาทิตย์ (238)
- กวีนิพนธ์ (อื่น) (75)
- กวีนิพนธ์ (เล่ม) (7)
- ขุนชนคนโพธิ์ถิ่น (คณบดี) (185)
- ห้องถิ่นนิพนธ์ (สยามรัฐ) (128)
- ทำรุ่ง-ทำรุ่ง (2)
- นิยาย (5)
- บทความ-สารคดี (31)
- บอกเล่าผ่าน (10)
- ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ชื่อบ้านนามเมือง) (32)
- ประเพณีสืบสองเดือน (14)

4) การเผยแพร่ในรายการโทรทัศน์ พันแสงรุ่ง ตอน ยวงอะ หมู่บ้านของเรา
(ออกอากาศวันที่ 14 เม.ย. 2556) ทางช่อง ThaiPBS

a. <http://clip.thaipbs.or.th/home.php?vid=5569&ap=flase>

5) การนำเสนองานวิจัยในเวทีวิชาการ

- a. นำเสนอบทความเรื่อง “ชาวนุ้ยกรแห่งอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ กับกระบวนการพัฒนา ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เพื่อศึกษาและฟื้นฟูพลังของชุมชน”, วันเสาร์ที่ 19 มกราคม 2556, 14.30 – 15.00 น. การประชุมวิชาการระดับชาติทางด้านภูมิภาคอาเซียนครั้งที่ 1 CONVERSATION WITH ASEAN DIFFÉRENCE: Security, Prosperity and Diversity ในระหว่างวันที่ 19 - 20

มกราคม 2556 ณ อาคารเรียนรวมเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษาบรมราชินีนาถ QS มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก จัดโดย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ร่วมกับ ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และ Faculty of Social Sciences and Humanities, Thang Long University, Vietnam.

- b. นำเสนอบทความเรื่อง “ตำนานข้าว ตำนานคน”, -สัมภาษณ์: คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. วันที่ 10 กันยายน 2556 เวลา 08.30-16.30 น. ณ ห้องประชุมประกอบ หุตะสิงห์ ชั้น 3 อาคารเอนกประสงค์ 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

6) การจัดงานเสวนาทางวิชาการ

- a. ส่วนหนึ่งของความรู้ที่ได้จากโครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ เลอเวือะและมอญ ได้นำไปสู่การจัดเวทีเสวนาเรื่อง “**อัฟเคท! ทวารวดีจากภาคสนาม**” ซึ่งได้มีการนำเสนอบทความของ ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์ เรื่อง “**ญัฮกุร**” กับ “มอญโบราณสมัยทวารวดี” จากมุมมองนักภาษาศาสตร์เพื่อการพัฒนา” วันที่ 11 กันยายน 2556 ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

7) บทความ

- a. “ความจริงที่ถูกเลือก ประวัติศาสตร์ที่กลุ่มชาติพันธุ์ไม่ยอมเล่า” วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปีที่ 31 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) 2555. หน้า 179-189.
- b. “จากทูตนา-อัญมณีสู่เทพ จากดอยผีสู่ดอยพุกของลัวะ/เลอเวือะ” วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 39 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม) 2556. หน้า 76-97.
- c. “ตำนานพระนางจามเทวีมี 2 versions: ฤาจะเป็นโศกนาฏกรรมของตำนานที่ห้ามถกเถียง”, ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 35, ฉบับที่ 2 (ธันวาคม) 2556, หน้า 28-30.
- d. “จาก “มะนิฮ ญัฮกุร” (ชาวญัฮกุร) สู่การเป็นมอญทวารวดี และกระบวนการคืนความรู้สู่ชุมชนบ้านไร่” วารสารอารยธรรมไท-สาละวินปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) 2557. หน้า 77-87.
- e. (2556). “ตำนานข้าว ตำนานคน” สัมมนา: คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วันที่ 10 กันยายน 2556 ณ ห้องประชุมประกอบ หุตะสิงห์ ชั้น 3 อาคารเอนกประสงค์ 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

- 8) โครงการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีชื่อว่า โครงการการสำรวจหลักฐานทางโบราณคดีและเส้นทางการค้าโบราณในขอบที่ราบสูงโคราชในเขตอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นโครงการที่ต่อยอดความรู้จากโครงการนี้ โดยได้รับงบประมาณ 292,750 บาท

ภาคผนวก ง

**สรุปภาพรวมของ
โครงการแนวทางการบูรณาการความรู้วิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ความรู้วิทยาศาสตร์
พื้นบ้านชาวน้ำอกร ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ**

กิตติพงษ์ เกิดสว่าง

สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ 50180

จากการดำเนินโครงการ แนวทางในการบูรณาการความรู้วิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ความรู้วิทยาศาสตร์พื้นบ้านชาวน้ำอกร ต. บ้านไร่ อ. เทพสถิต จ. ชัยภูมิ ในสองหมู่บ้านคือ บ้านไร่ หมู่ 1 และบ้านวังอ้ายโพธิ์ หมู่ 4 โดยมีคณะนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิชาการทำให้เกิดการปรับตัวและเรียนรู้ซึ่งกันและกันนักวิชาการมีการปรับตัวในเรื่องการยอมรับฟังความคิดเห็นของนักวิจัยท้องถิ่น ใช้ศัพท์ในทางวิชาการให้น้อยลง ปรับการพูดการสื่อสารที่ทำให้ชาวบ้านเข้าใจง่าย ส่วนนักวิจัยท้องถิ่นต้องปรับในเรื่องของเวลาในการทำวิจัย ผูกการสังเกตรายละเอียดบางอย่างที่เดิมอาจจะมองข้ามไป เรียนรู้การทำงานให้เป็นระบบ เมื่อปรับแนวความคิดร่วมกัน การทำงานก็เกิดความคล่องตัว จากการเรียนรู้และฝึกอบรมทำให้คณะนักวิจัยท้องถิ่นสามารถเก็บข้อมูลด้านพืชพรรณนักวิชาการได้ นักวิจัยท้องถิ่นสามารถนำเทคนิคต่างๆ จากการฝึกอบรมมาปรับในการทำงานได้ดี ส่วนนักวิชาการก็ปรับตัวเข้ากับชาวบ้าน ทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การทำงานในโครงการมีบางหัวข้อที่ยังไม่ได้ทำ คือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพืชป่าที่นำมาใช้เป็นอาหาร ในลักษณะปฏิทินพืชอาหารในป่า เนื่องจากการเก็บข้อมูลต้องใช้เวลาอย่างน้อย 2 ปี เพื่อสังเกตช่วงเวลาและฤดูกาลที่นำพืชป่าแต่ละชนิดมาเป็นอาหารได้ชัดเจน แต่ในโครงการมีระยะเวลา 1 ปี

จากการรวบรวมคำศัพท์และชื่อพืชทำให้ทราบว่า ชาวน้ำอกรมีระบบวิธีในการจัดจำแนกพืช โดยใช้ชื่อพืชเป็นตัวกำหนดประเภท พบว่า คำศัพท์ที่ใช้เรียกส่วนประกอบของพืช ชาวน้ำอกรจะนำมาใช้ประกอบเป็นชื่อพืช เช่น กลุ่มพืชที่เป็นไม้เลื้อย หรือเป็นเถา จะใช้คำว่า ไช่ (ไม้เลื้อย) เป็นส่วนประกอบของชื่อพืช ในกลุ่มพืชที่ใช้ประโยชน์จากใบ จะใช้คำว่า ฮลา? (ใบ) เป็นส่วนประกอบของชื่อพืช ยังมีคำว่า แฉ้ง (ผล) เป็นส่วนประกอบของชื่อพืช ในกลุ่มพืชที่ใช้ประโยชน์จากผล และ คำว่า กาว (ดอก) เป็นส่วนประกอบของชื่อพืช ในกลุ่มที่มีการใช้ประโยชน์จากดอกหรือมีลักษณะดอกที่เด่น ซึ่งเป็นการจัดจำแนกที่ไม่ยุ่งยากและซับซ้อนเหมาะกับการจำแนกเพื่อการใช้ประโยชน์และจดจำภายในกลุ่มชน

การศึกษาองค์ความรู้วิทยาศาสตร์พื้นบ้านหรือพืชพื้นบ้านของชาวน้ำอกร เพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและภาษาดั้งเดิม ในตัวองค์ความรู้พืชพื้นบ้านของชาวน้ำอกร ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาดั้งเดิมอยู่แล้วแต่เน้นในเรื่องพืชพรรณต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวน้ำอกรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การที่จะอนุรักษ์ทั้งภูมิปัญญาและภาษาจะต้องทำควบคู่กันไปให้ทั้งสองส่วน

เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกันได้ เมื่อจะอนุรักษ์ก็ต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ในที่นี้คือ พืช โดยหาข้อมูลพืชที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชาวญ้อ โดย มี 2 ขั้นตอนดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับพืชพื้นบ้านของชาวญ้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีข้อมูลอะไรบ้างเกี่ยวกับพืชของชาวญ้อที่จะต้องเก็บ สิ่งที่ต้องรวบรวมได้แก่ ชื่อพืชที่ชาวญ้อเรียก พืชแต่ละชนิดมีการนำไปใช้ประโยชน์อะไรบ้าง และวิธีการใช้ประโยชน์จากพืชนั้นๆ มีวิธีการหรือขั้นตอนการทำอะไร สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องรีบดำเนินการโดยเฉพาะความรู้ที่เคยมีมาในอดีต เพราะความรู้เหล่านี้อยู่กับปราชญ์ผู้สูงอายุชาวญ้อที่ท่านได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษชาวญ้อรุ่นก่อนรวมถึงประสบการณ์ตรงที่ท่านได้ทดลองและใช้จริงในอดีต ถ้าไม่มีการเก็บรวบรวมไว้ เมื่อผู้สูงอายุจากไปความรู้ต่างๆ ก็จะสูญหายไปกับท่านเหล่านั้น ในโครงการฯ เราได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพืชแต่ด้วยระยะเวลาเป็นตัวกำหนดการรวบรวมข้อมูลจึงทำได้ระดับหนึ่ง จึงควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อเพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด การเก็บข้อมูลควรใช้ภาษาท้องถิ่น ในที่นี้คือ ภาษาญ้อ ในการบันทึกด้วยภาษาท้องถิ่นจะได้เป็นการอนุรักษ์ภาษาไปด้วยเพราะทำให้ภาษายังมีการใช้อยู่ มีการค้นคว้าสืบค้นจากภาษา แต่ในส่วนโครงการฯ เรามันก็เฉพาะศัพท์ที่ใช้เรียกชื่อพืชและศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับพืชเป็นภาษาญ้อ ส่วนรายละเอียดจะใช้ภาษาราชการแทนเพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานให้บุคคลโดยทั่วไปสามารถเข้าใจได้ ข้อมูลที่ได้ต้องนำมาตรวจสอบโดยสอบถามกับปราชญ์ในชุมชนหลายๆ คน เพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลเฉพาะตัวที่เป็นประสบการณ์ของบุคคลนั้นหรือเป็นข้อมูลที่ชาวญ้อส่วนรวมที่รับรู้ร่วมกันของชาวญ้อในชุมชน

2. การถ่ายทอดสู่เยาวชน คนในชุมชนและนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ความรู้ที่ได้เมื่อตรวจสอบแล้วเพื่อให้มีการสืบทอด ต้องนำมาถ่ายทอดให้คนในชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนชาวญ้อ ในส่วนนี้หน่วยงานท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมและช่วยได้ เช่น โรงเรียนในชุมชนนำความรู้เรื่องพืชพื้นบ้านของชาวญ้อไปแทรกในวิชาต่างๆ เพื่อเพิ่มบทเรียนและเนื้อหาให้กับนักเรียน เช่นในวิชาภาษาไทยก็แทรกเนื้อหาคำศัพท์ชื่อพืชพื้นบ้านพร้อมกับที่มาของชื่อโดยดูจากรากศัพท์ของชื่อญ้อว่าเหตุใดถึงมีชื่อเช่นนั้น และมีชื่อที่เรียกในภาษาไทยว่าอย่างไร ทั้งชื่อญ้อและชื่อภาษาไทยอาจมีคำแปลหรือความหมายที่แตกต่างกันหรือเหมือนกัน ขึ้นอยู่กับการมองและการคิดของชาวญ้อและคนที่ใช้ภาษาไทย ในวิชาส่งเสริมประสบการณ์ชีวิต สามารถแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น พานักเรียนไปเรียนรู้ในป่าชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ โดยครูและปราชญ์ในท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดและให้ความรู้เกี่ยวกับป่าว่ามีที่มาอย่างไร สถานที่แต่ละแห่งในป่ามีเรื่องเล่าและตำนานอย่างไร ในป่ามีพันธุ์พืชอะไรบ้าง มีชื่อภาษาญ้อว่าอะไร ลักษณะของต้นไม้ ดอก ผลเป็นอย่างไร ชาวญ้อใช้ประโยชน์อะไรจากต้นไม้แต่ละชนิดบ้าง โดยใช้หนังสือคู่มือป่าชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน แทรกเนื้อหาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยไม่ให้แก่งัดกับเยาวชน หากมีป่าเกิดผลได้อย่างไร เมื่อไม่มีป่าเกิดผลเสียอย่างไรและนำเสนอวิธีที่เด็กๆ สามารถช่วยกันรักษาป่าในท้องถิ่นว่าทำอย่างไร หรือในวิชาคหกรรมแทรกเนื้อหาการทำอาหารโดยใช้พืชพื้นบ้านของชาวญ้อ หรือพา

เด็กไปดูวิธีการทำ “ข้าวโป่ง” หรือ “กะโป่ง” พร้อมการสาธิตจากชาวบ้านในชุมชน หรือองค์การบริหารส่วนตำบลอาจจะนำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการปลูกพืชอาหารท้องถิ่นและการใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่น เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เช่นพืชอาหารหลายชนิดสามารถนำมาเพาะขยายพันธุ์และปลูกเป็นผักสวนครัวได้ ซึ่งเห็นได้จากในบ้านไร่หมู่ 1 บางบ้านนำ ฮลาวีสีเกีย (เครื่องเห่า) ฮลาวีกะตวญ (ผักกูด) พักอินูน (ผักอินูน) ปลูกไว้เพื่อเก็บยอดและใบกินเป็นผักหรือสามารถนำไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

นอกจากชาวญ้อกรในชุมชนจะต้องช่วยกันรวบรวมองค์ความรู้เหล่านี้ หน่วยงานท้องถิ่น ทั้งโรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล อุทยานแห่งชาติป่าหินงามและองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ ก็สามารถมีส่วนร่วมในการรวบรวมองค์ความรู้ของชาวญ้อกร ในแต่ละด้านที่หน่วยงานของตนมีความถนัดและนำกลับไปถ่ายทอดให้กับชุมชน การร่วมมือกันจากหลายๆ ด้านโดยเฉพาะหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชุมชนจะยิ่งส่งเสริมให้การอนุรักษ์ภูมิปัญญาและภาษามีประสิทธิภาพ และยังสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาด้านอื่นของชาวญ้อกรก็ทำได้เช่นเดียวกัน

แนวทางที่เหมาะสมต่อการเชื่อมโยงและพัฒนาองค์ความรู้พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวญ้อกรไปสู่งานวิชาการพฤกษศาสตร์ เพื่อการเผยแพร่ไปสู่โลกภายนอกในการประยุกต์และขยายประโยชน์ต่อยอดในสาขาต่าง ๆ การที่จะเชื่อมโยงและพัฒนาองค์ความรู้พืชพื้นบ้านของชาวญ้อกรไปสู่งานวิชาการพฤกษศาสตร์ ต้องอาศัยความร่วมมือกันของสองส่วนคือ ชาวญ้อกรในชุมชน และนักวิชาการด้านพฤกษศาสตร์ ชาวญ้อกรมีองค์ความรู้พืชพื้นบ้านของตนเองแต่ขาดความรู้ทางวิชาการด้านพฤกษศาสตร์เพื่อไปเสริมให้องค์ความรู้ของตนเองให้เกิดความชัดเจนและเป็นระบบ ส่วนนักวิชาการด้านพฤกษศาสตร์มีความรู้ด้านพืชแต่ไม่มีองค์ความรู้พืชพื้นบ้านของชาวญ้อกร การที่ทั้งสองส่วนร่วมมือกันทำให้ความรู้พืชพื้นบ้านของชาวญ้อกรมีความชัดเจนและเป็นระบบ เช่น พืชที่ชื่อ ต้มกะตือบรู๋ ชาวญ้อกรใช้เรียกชื่อพืช 2 ชนิด ที่มีลักษณะของดอกและผลคล้ายกัน รวมถึงการใช้ประโยชน์จากพืชก็เหมือนกัน ซึ่งชาวญ้อกรเรียกเป็นชื่อเดียวกัน แต่การศึกษาด้านพฤกษศาสตร์ เพื่อให้รู้จักพืชนั้นๆ ต้องมีการเก็บตัวอย่างพืชมาตรวจสอบลักษณะของพืช โดยใช้เอกสารพรรณพฤกษชาติของประเทศไทย และตรวจเทียบกับลักษณะตัวอย่างพืชอ้างอิงในหอพรรณไม้ทำให้ทราบว่า ต้มกะตือบรู๋ ใช้เรียกชื่อพืชนั้นมี 2 ชนิดคือ *Buchanania glabra* Wall. ex Hook.f. มีชื่อภาษาไทยว่า มะม่วงนก หรือ หัวแมงวัน และ *Buchanania reticulata* Hance มีชื่อภาษาไทยว่า หัวแมงวัน พืชทั้งสองชนิดที่มีความใกล้เคียงกันในระดับสกุลของพืชแต่ทั้งสองต่างกันในระดับชนิดของพืช (ลักษณะของพืชทั้งสองที่ต่างกันดูได้จากผลการศึกษาพืชบางชนิดมีชื่อเรียกในภาษาญ้อกรตรงกันของโครงการฯ) ทำให้ข้อมูลมีความชัดเจนเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง การนำความรู้ด้านพฤกษศาสตร์มาเสริมความรู้พืชพื้นบ้านของชาวญ้อกร มีส่วนช่วยให้ความรู้พืชพื้นบ้านของชาวญ้อกรมีข้อมูลทางวิชาการมาสนับสนุน เกิดความน่าเชื่อถือ เมื่อนำมาเผยแพร่ในงานวิชาการ นักวิชาการสาขาอื่นสามารถตรวจสอบสืบค้นและนำประเด็นที่สนใจมาศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติม หรือต่อยอดจากงานวิจัยเดิม

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวญ้อในการจัดการทรัพยากรพืชในท้องถิ่นที่เหมาะสม จากโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการชาวญ้อมีส่วนร่วมในการทำโครงการ โดยมีชาวญ้อร่วมทำงานเป็นคณะวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิชาการของสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ทั้งคณะวิจัยท้องถิ่นและนักวิชาการร่วมกันวางแผนและทำงานร่วมกัน ต่างฝ่ายร่วมแลกเปลี่ยนความคิดและประเด็นสงสัยที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยและร่วมกันหาคำตอบในประเด็นต่างๆ สำหรับชาวญ้อที่ไม่ได้มีชื่ออยู่ในคณะวิจัยเนื่องจากมีภาระกิจหรือไม่มีเวลาร่วมโครงการได้ต่อเนื่อง จะเป็นผู้ให้คำแนะนำและข้อมูลในเรื่องที่ท่านเหล่านั้นมีความรู้ การมีส่วนร่วมโดยเสมอภาคกันทั้งชาวบ้านและนักวิชาการทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกว้างงานวิจัยนี้เป็นของพวกเขา ผลที่จะเกิดจากการทำงานเป็นงานของพวกเขา ทำให้การเก็บและสืบหาข้อมูลพืชพื้นบ้านของชาวญ้อเมื่อติดปัญหา เช่นข้อมูลพื้นบ้านไม่ชัดเจน ทั้งคณะวิจัยท้องถิ่นและชาวบ้านต่างก็ช่วยการสอบถาม หาคำตอบที่ชัดเจน และหาข้อตกลงร่วมกัน หากงานวิจัยมีเฉพาะนักวิชาการลงไปเก็บข้อมูลจากชาวบ้านอย่างเดียวโดยชาวบ้านเป็นแต่เพียงผู้ให้ข้อมูลงานวิจัยคงทำได้ไม่คล่องตัวและข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลที่จำกัด เพราะนักวิชาการคงไม่สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วนโดยลำพัง ส่วนชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลไม่ได้เห็นว่างานวิจัยเป็นของพวกเขาการให้ข้อมูลก็ให้ตามเท่าที่รู้ หากไม่รู้ก็ไม่คิดสืบเสาะหาข้อมูลทำให้ข้อมูลที่นำจะได้เพิ่มก็ไม่ได้ หรือเรื่องป่าชุมชนถ้าไม่ได้เกิดจากความต้องการของคนในชุมชนเองและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างจริงจัง ป่าชุมชนคงไม่เกิดในช่วงเวลาที่ทำโครงการฯ นี้ เพราะเดิมทีโครงการฯ ตั้งความหวังเพียงเพื่อผลักดันให้มีการจัดการทรัพยากรป่าในชุมชนส่วนการเกิดป่าชุมชนในโครงการคาดว่าจะเริ่มในงานโครงการใหม่ที่จะสืบเนื่องจากโครงการฯ นี้ แต่ผลที่ได้ด้วยชาวบ้านวังอ้ายโพธิ์มีความตั้งใจและมีร่วมกันอย่างจริงจังทำให้เกิดป่าชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์

ภาคผนวก จ

ตัวอย่างผลงาน

โครงการแนวทางการบูรณาการความรู้พหุศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ความรู้พหุศาสตร์พื้นบ้าน
ชาวน้ำอกร ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิตย จ.ชัยภูมิ"

พฤกษศาสตร์พื้นบ้านชาวญ้อกร ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

กิตติพงษ์ เกิดสว่าง และคณะวิจัยท้องถิ่นชาวญ้อกร อ. เทพสถิต จ.ชัยภูมิ
องค์การสวนพฤกษศาสตร์ 100 หมู่ 9 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่ 50180

E-mail: kittiphong200933@hotmail.com

พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน หมายถึง การใช้ประโยชน์จากพืชในด้านต่างๆ ตลอดจนความสัมพันธื คติความเชื่อที่มีต่อพืชของกลุ่มชนท้องถิ่นหรือชาติพันธุ์นั้นๆ โดยการเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรพืชที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้เป็นปกติ และสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นภูมิปัญญาด้านพืชของกลุ่มชนท้องถิ่นหรือชาติพันธุ์นั้นๆ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวญ้อกร
2. เพื่ออนุรักษ์และขยายองค์ความรู้พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวญ้อกรให้เชื่อมโยงไปสู่งานวิชาการด้านพฤกษศาสตร์ และการใช้ประโยชน์ในระดับต่างๆ
3. ส่งเสริมและผลักดันให้ชาวญ้อกรเกิดจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูความรู้ท้องถิ่น
4. เพื่อเสริมความพร้อมและผลักดันให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวญ้อกรในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นร่วมกันและนำไปสู่การจัดตั้งป่าชุมชน
5. สร้างแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติในป่าโคกควาเบรียง บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

วิธีการศึกษา

1. สัมภาษณ์และเก็บตัวอย่างพืชที่มีการใช้ประโยชน์และมีชื่อท้องถิ่น ใน 2 หมู่บ้านคือ บ้านไร่ และบ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ โดยชาวญ้อกรในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล, เก็บตัวอย่างพืช สัมภาษณ์วิธีการใช้ประโยชน์จากพืช
2. บันทึกข้อมูล ชื่อพืชพื้นบ้าน วิธีการใช้ประโยชน์จากพืช และบันทึกภาพ
3. นำพืชที่ได้มาทำเป็นตัวอย่างอ้างอิง และเก็บรักษาไว้ที่หอพรรณไม้ สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (QBG) จังหวัดเชียงใหม่
4. ตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ของพืชพื้นบ้านที่ถูกต้องแต่ละชนิด

ผลการศึกษา

พบพืชที่ใช้ประโยชน์รวม 182 ชนิด 154 สกุล 76 วงศ์โดยแบ่งตามการใช้ประโยชน์ออกเป็น 5 ประเภท คือ พืชอาหาร 117 ชนิด พืชสมุนไพร 32 ชนิด พืชที่ใช้ทำเครื่องใช้และสิ่งก่อสร้างที่อยู่อาศัย 52 ชนิด พืชที่เป็นความเชื่อ 6 ชนิด และพืชที่ใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ 22 ชนิด พืชที่น่าสนใจได้แก่ อดหมูตดหมา (Paederia linearis Hook.f.) เป็นวัชพืชที่พบขึ้นทั่วไปอาจใช้เป็นสมุนไพรในการทำข้าวเกรียบ ถั่วพอง (Mucuna pruriens (L.) DC. var. utilis (Wall. ex Wight) Barer ex Burck) ผลอ่อนกินเป็นผักต้ม เมล็ดแก่ใช้ทำเป็นเหยื่อใส่ในอุปกรณ์ดักสัตว์ และเชื่อว่าเมล็ดถั่วพองจะป้องกันอันตรายจากผีป่า พหลวง (Dipterocarpus tuberculatus Roxb.) ไปใช้ห่อสิ่งของหรืออาหาร หรือนำมาเย็บติดกันเป็นผ้าพัน ไม่ใช้ก่อสร้าง

กิจกรรมประกาศ

ขอขอบคุณชาวญ้อกรทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพืช ตลอดจนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ที่สนับสนุนทุนวิจัย ให้คำแนะนำ และความร่วมมือในด้านต่างๆ

